

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSAKULTET

“I svakheden finner vi vår styrke”

Kirken og psykisk utviklingshemmede - Teologiske og diakonale perspektiver

Kristin Kjemphol

AVH501: Masteravhandling (30 ECTS)

Master i Diakoni

Veileder: Professor Gunnar Harald Heiene

Det teologiske menighetsfakultet

Høsten 2012

Takk

Først vil jeg takke min veileder Gunnar Harald Heine for gode samtaler, og oppmuntrende og konstruktive tilbakemeldinger. Jeg vil takke mine fantastiske venner og familie for å være forståelsesfulle, tålmodige og støttende. Videre vil jeg takke min kjære bror Lars-Tore for korrekturlesning. Sist men ikke minst vil jeg takke min fantastiske mann Magnus for korrekturlesning, for all omsorg, støtte, oppmuntringer, gode middager, forståelse og tålmodighet. Jeg er heldig som er din kone.

Oslo, 30. november 2012

Kristin Kjemphol

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	5
1.1 Motivasjon.....	5
1.2 Presentasjon av tema.....	6
1.3 Problemstilling.....	7
1.4 Metode.....	8
1.5 Materiale.....	10
1.6 Disposisjon.....	11
2 Psykisk utviklingshemming.....	13
2.1 Innledning.....	13
2.2 Hva er psykisk utviklingshemming?.....	13
2.2.1 Grader av utviklingshemming.....	13
2.2.2 Læring hos mennesker med utviklingshemming.....	15
2.2.3 Oppmerksomhet og tempo.....	15
2.2.4 Språk.....	16
2.2.5 Tidsbegrep.....	16
2.2.6 Orienteringsevne.....	16
2.2.7 Mer forskjellige enn folk flest.....	17
2.3 Historisk riss	17
2.3.1 Før institusjonene.....	18
2.3.2 De moderne institusjonenes århundre.....	18
2.3.3 Deinstitusjonalisering.....	20
2.4 Dagens situasjon for mennesker med psykisk utviklingshemming?.....	23
2.4.1 Kirken og HVPU-reformen.....	24
2.5 Oppsummering.....	26
3 Teologisk forståelse av mennesker med funksjonshemming.....	28
3.1 Innledning.....	28
3.2 Bibelens syn på mennesker med funksjonshemming.....	28
3.2.1 GT.....	28
3.2.2 NT.....	33
3.3 Ekklesiologi.....	37
3.3.1 Én kropp – mange medlemmer.....	38
3.3.2 Guds valg av dårskap.....	41
3.4 Kristologi.....	42
3.5 Eskatologi.....	45
3.5.1 Den oppstandne kroppen: tradisjonelle forventninger.....	45
3.5.2 Jesu oppstandne kropp - merker av funksjonshemming.....	46
3.5.3 Funksjonshemming, gjestfrihet og Guds rike.....	50
3.5.4 Funksjonshemmede - teologisk norm for den siste dom.....	52
3.6 R. T. Mullins' kritiske perspektiv.....	55
3.6.1 Problematikken rundt Yongs tolkning av oppstandelsen.....	55
3.6.2 Tre kritiske punkter i møte med Hauerwas' påstand.....	57
3.6.3 Konkluderende bemerkninger.....	58
3.7 Oppsummering.....	59
4 Inkludering av psykisk utviklingshemmede i kirken.....	61
4.1 Innledning.....	61
4.2 Lovverk og offentlige føringer.....	61
4.3 Et diakonalt ansvar.....	63

4.4 Holdninger	65
4.4.1 Holdningsendring.....	66
4.5 Forslag til inkluderende tilbud i kirken for mennesker med utviklingshemming.....	68
4.5.1 Tro og lys.....	68
4.5.2 Inkluderende gudstjeneste.....	72
4.5.3 Bruk av flere former for kommunikasjon og deltagelse.....	74
4.5.4 Kan alle inkluderes i den ordinære gudstjenesten?.....	76
4.6 Oppsummering.....	78
5 Avslutning.....	80
5.1 Oppsummering.....	80
5.2 Utblikk.....	84
6 Litteraturliste.....	86

1 Innledning

1.1 Motivasjon

“Martin Luther King Jr. drømte om at svart og hvit kunne leke sammen i åsene i Georgia. Jeg har møtt mange som har tilsvarende drøm for kirken. De drømmer om en kirke hvor vi alle i all vår forskjellighet, får mulighet til å feire gudstjeneste sammen på Jesu oppstandelsesdag, fordi vi alle har det samme behov for å være sammen i Guds hus, få “spise” av Guds ord og delta i fellesskapet rundt ord og sakramenter. Det er tid for å gjøre mer enn å drømme. Det er tid for å åpne opp kirkens dører på vidt gap og proklamere høyt og tydelig: kom for alt er ferdig for alle” (Torgauten, 2006, s.73).

Dette utdraget er hentet fra Tor Ivar Torgautens bok *“Sammen skal vi bygge menighet”* (Torgauten, 2006). Boken er basert på erfaringer fra mennesker med utviklingshemming og deres nærmeste, og peker på utviklingshemmedes rettmessige plass i kirken (Torgauten, 2006, s.8).

Denne masteroppgaven omhandler inkludering av mennesker med utviklingshemming i kirken. Motivasjonen som ligger til grunn for å skrive om dette er ønsket om at kirken skal være et sted der det er rom for alle, og et sted der alle føler seg akseptert. Jeg ønsker at oppgaven skal være et bidrag i retning av å snu den diskriminerende holdningen mange har til mennesker med utviklingshemming gjennom å belyse deres essensielle plass i kirkens fellesskap.

Engasjementet mitt for temaet stammer i hovedsak fra en oppdagelse jeg gjorde under diakonipraksisen våren 2011. I praksisperioden fikk jeg følge menighetens diakon gjennom en rekke diakonale tiltak, deriblant kirkens tilrettelagte tilbud for mennesker med utviklingshemming. Disse tilbudene var fantastiske. Både de utviklingshemmede og de funksjonsfriske som var tilstede, storkoste seg. Det som imidlertid overrasket meg, var at de utviklingshemmede kun var tilstede i kirken på de tilrettelagte tilbudene, mens de i kirkens ordinære gudstjenester og andre tiltak var fraværende. Kirken la ikke opp til deltagelse av de utviklingshemmede i sine øvrige ordinære tilbud. Jeg opplevde at dette skapte et unødvendig skille mellom de såkalte funksjonsfriske og de psykisk utviklingshemmede.

I etterkant av praksisen reflekterte jeg mye rundt denne problematikken. Hvorfor er det slik at funksjonsfriske og utviklingshemmede går i samme kirke og tror på den samme Gud,

men tilber Gud hver for seg? Hvorfor feirer ikke alle gudstjenester sammen? Hva er det som gjør at utviklingshemmede kun er tilstede i kirken ved de tilrettelagte tilbudene?

1.2 Presentasjon av tema

Mennesker med psykisk utviklingshemming har gjennom historien vært en stigmatisert og nedvurdert gruppe. De har vært prisgitt samfunnets holdninger og tanker. Dette har ofte resultert i uverdigg og krenkende behandling. Kirken har avspeilet samfunnets holdninger og har til tider gitt utviklingshemmede dårligere behandling enn samfunnet generelt (Dahle, 2010, s.33). Tolkninger av enkelte tekster fra Det gamle testamentet slik som for eksempel 3 Mos og 5 Mos har skapt negative tanker og holdning til mennesker med utviklingshemming. Tekstene har blitt tolket slik at mennesker med “avvik og lyter” er syndere og ikke er gode nok ovenfor Herren (Yong, 2011, s.18).

Situasjonen for de utviklingshemmede er i dag bedre. Deres menneskeverd er løftet frem, og det har blitt opprettet en rekke lovverk og offentlige føringer som skal ivareta utviklingshemmedes rettigheter og likeverd. Det er imidlertid ikke lenge siden samfunnet hadde en helt annen holdning til denne gruppen.

Frem til starten av 1990-tallet levde mange utviklingshemmede på segregerte institusjoner som skilte dem fra resten av samfunnet. Det opprinnelige målet med institusjonene var både å skape bedre levekår for de utviklingshemmede, men også å skjerme samfunnet fra “rusk i maskineriet”. Institusjonene fjernet dem, med bedre levekår skapte de ikke. Etter andre verdenskrig ble mange av de segregerte institusjonene betraktet som nærmest konsentrasjonsleirer. For mange var dette en godt bevart hemmelighet, og når sannheten kom frem på 1960-tallet skapte det store reaksjoner (Tøssebro, 2010, s.93-97).

Avsløringen av forholdene på de segregerte institusjonene førte til at de utviklingshemmedes levekår for alvor ble satt på dagsordenen på 1970-tallet. I 1991 kom den såkalte HVPU-reformen (helsevernet for psykisk utviklingshemmede). Reformen hadde til hensikt å integrere de psykisk utviklingshemmede tilbake i samfunnet. Den skulle forbedre de utviklingshemmedes levekår og skape en mer normalisert hverdag. De differensierte institusjonene ble lagt ned og de utviklingshemmede flyttet tilbake til sine hjemsteder og mange flyttet inn i egne boliger. Ansvaret for de utviklingshemmede ble overført fra fylkeskommunene til kommunene (Regjeringen.no, HVPU-reformen). Dette fikk konsekvenser for Den norske kirke. På institusjonene var det egne prester som tok seg av de

utviklingshemmedes åndelig behov. Gjennom HVPU- reformen ble ansvaret overført til de lokale menighetene, og kirken fikk dermed en ny rolle overfor mennesker med utviklingshemming (Dahle, 2010, s.36).

Til tross for institusjonsavviklingen og en mer positiv ideologi er det fortsatt langt igjen før de utviklingshemmede er likestilte med de funksjonsfriske, både i kirken og i samfunnet. Kirken sliter med å finne sin rolle etter innføringen av reformen. Mange kirker har igangsatt tilrettelagte tiltak for de psykisk utviklingshemmede, men en gjenganger er at integreringen ofte er begrenset til disse tiltakene. I det ordinære menighetslivet er de en lite deltakende gruppe. Deres deltagelse er som regel forutsatt initiativ fra familie og andre nærpersoner som er oppmerksomme på deres åndelige behov (Dahle, 2010, s.38).

Bibelen er kirkens øverste rettesnor. Hvordan kirken tolker og forstår Bibelen er derfor utslagsgivende for hvordan kirken tenker og handler. Kirken har som nevnt hatt et ganske negativt bilde av mennesker med psykisk utviklingshemming. Bildet har blitt noe bedre, men det kan se ut som om gamle forestillinger og holdninger fortsatt preger kirkens fellesskap. Dette kan ha innvirkning på hvordan de utviklingshemmede blir tatt i mot og inkludert i fellesskapet. For å endre kirkens praksis er det viktig å ta et oppgjør med gamle tolkninger, og samtidig presentere en positiv teologi som belyser de utviklingshemmedes viktige plass i kirkens fellesskap.

Den norske kirke ser på seg selv som en diakonal tjenende Kirke. Det teologiske utgangspunktet for kirkens diakoni ligger i oppdraget Gud har gitt kirken om å ta vare på hverandre og skaperverket. Den norske Kirke har en diakoniplan som setter rammene for kirkens diakonale arbeid. Her er inkluderende fellesskap og nestekjærighet listet opp som kjerneområder (Kirkerådet, 2008, s.9). Dette understreker viktigheten og ansvaret kirken har for å være et inkluderende fellesskap der alle føler seg velkommen, sett og akseptert.

1.3 Problemstilling

Ut ifra tematikken presentert ovenfor er hovedproblemstillingen min følgende:

Hvordan kan kirken skape et mer inkluderende tilbud for mennesker med psykisk utviklingshemming med basis i en teologisk forståelse av funksjonshemming?

I tillegg har jeg valgt tre underproblemstillinger som skal støtte opp om hovedproblemstillingen. Den første underproblemstillingen tar tak i den praktiske

utfordringen kirken har i møte med å inkludere utviklingshemmede i fellesskapet. For å kunne inkludere på en best mulig måte er det viktig at kirken har kunnskap om hva psykisk utviklingshemming er, hvordan man skal møte mennesker med ulike grader av utviklingshemming, og hva som er viktig i forhold til læring. Det er også hensiktsmessig at kirken har kunnskap om hvordan de utviklingshemmede gjennom historien har blitt behandlet og hvordan situasjonen for de utviklingshemmede er i dag. Den første underproblemstillingen er følgende:

1. Hva er psykisk utviklingshemming og hva er deres situasjon i dag?

Mens den første underproblemstillingen tar tak i den praktiske delen ved å inkludere utviklingshemmede, søker den andre underproblemstillingen å ta for seg det teoretiske perspektivet. Det kreves innsats, tid og ressurser for å skape en god og inkluderende praksis. For å skape motivasjon og engasjement kan det være viktig å søke informasjon og formaninger i normative tekster som veileder kirkens praksis. Dette kan medføre ny innsikt og en mer positiv og omfavnende inkludering av mennesker med utviklingshemming. Den andre underproblemstillingen er følgende:

2. Hvordan kan funksjonshemming forstås ut ifra et teologisk perspektiv?

Den siste og tredje underproblemstillingen tar tak i hvordan kirken i lys av funn fra første og andre underproblemstillingen kan skape en mer inkluderende praksis i møte med mennesker med utviklingshemming. Den tredje underproblemstillingen er dermed:

3. Hvordan kan lokale menigheter skape et mer inkluderende tilbud for mennesker med psykisk utviklingshemming?

På grunn av temaets omfang må jeg gjøre noen avgrensinger. I forbindelse med den tredje underproblemstillingen har jeg lagt størst fokus på inkludering av de utviklingshemmede i kirkens ordinære gudstjeneste. Denne avgrensningen har jeg gjort fordi jeg mener at det på gudstjenesten det er viktigst at alle er samlet. I tillegg har jeg i behandlingen av den teologiske forståelsen av funksjonshemmede lagt en hovedvekt på tekster fra Det nye testamentet.

1.4 Metode

I boken “A fundamental practical theology” presenter Don S. Browning *en praktisk teologisk metode* (Browning, 1991). Metoden kan også betegnes som *praksis-teori-praksis*.

Dette er fordi den tar utgangspunkt i praksis, forflytter seg deretter over til teori, for til slutt å gå tilbake til praksis.

Metodens utgangspunkt ligger i Brownings tanke om at bak enhver praksis ligger det teori, og at disse to faktorene hører nært sammen. Teorien er imidlertid ofte skjult fordi den er så godt integrert og sammenvevd med praksisen (Browning, 1991, s.6). Browning ønsker med denne metoden å belyse at all ekte kristen teologi starter og slutter med det kristne fellesskapets kollektive praksis. Et kritisk blikk på teologien fordrer oss til å følge nøye med på hvordan praktiske bekymringer utløser teologisk refleksjon som igjen fører til forslag om en ny og forbedret praksis. Browning forstår kristendommen som en “fundamental praktisk teologi”. Med dette mener Browning at alle sider av teologien til syvende og sist er styrt og formet av praksis uansett hvor akademisk og spesialisert den synes å være (Ogletree, 1992).

Arbeidsgangen i Brownings praktisk teologiske metode deles inn i en prosess med fire faser: *beskrivende teologi*, *historisk teologi*, *systematisk teologi* og *strategisk praktisk teologi* (Skjevesland, 1999, s.57).

Den første fasen er *beskrivende teologi*. Denne fasen har til hensikt å beskrive den aktuelle praksisen og dens implisitte og integrerte teori. Browning ser på dette som den viktigste fasen ettersom den utløser de praktiske spørsmålene som igjen fører til teologiske refleksjoner (Skjevesland, 1999, s.57). Den første fasen er videre med på å skissere den hermeneutiske konteksten som styrer den historiske og systematiske teologien (Ogletree, 1992).

Den andre fasen er *historisk teologi*. Denne fasen er opptatt av å finne svar på hva de teologiske og normative tekstene har å si i møte med den aktuelle situasjonen beskrevet i første fase (Skjevesland, 1999, s.57).

Den *systematiske teologi* er den tredje fasen. Her sammenfattes praksisen fra den *beskrivende teologien* med teorien fra den historiske, og reflekterer sammensmeltingen av disse to fasene (Skjevesland, 1999, s.57).

De første tre beskrivende fasene leder til slutt mot den fjerde og siste fasen: *systematisk praktisk teologi*. Denne fasen søker å rette et kritisk blikk på kirkens sosiale og kulturelle praksis. I lys av funnene fra den historiske og systematiske teologien søker den systematiske praktiske teologi og skape en ny og forbedret praksis gjennom fornuft og refleksjon (Ogletree, 1992).

Med utgangspunkt i Brownings praktisk teologiske metode starter jeg med å kartlegge og beskrive situasjonen til de utviklingshemmede i kapittel 2. Kapitlet beskriver situasjonen i

kirken og i samfunnet generelt. Beskrivelsen skaper grobunn for praktiske spørsmål og teologisk refleksjon. I kapittel 3 beveger jeg meg over til teoridelen i Brownings metode. Her belyses først normative teologiske tekster ut ifra et teologisk perspektiv. Deretter tar jeg for meg hva dette betyr i forhold til de utviklingshemmedes situasjon skissert i kapittel 2. Gjennom å se på utviklingshemmedes situasjon i lys av det teologiske materiale vil jeg i kapittel 4 reflektere over hvordan kirken kan skape en bedre praksis i møte med mennesker med utviklingshemming. På denne måten søker jeg å bruke Brownings *praktisk teologiske metode* i møte med besvarelsen av oppgavens hovedproblemstilling.

1.5 Materiale

I denne seksjonen vil jeg presentere litteraturen jeg har benyttet meg mest av i masteroppgaven. For å besvare hovedproblemstillingen og underproblemstillingene har jeg brukt tekstmateriale fra flere fagområder, deriblant samfunnsfag og teologi.

Teori fra det samfunnsfaglige feltet benyttes i hovedsak i kapittel 2 der jeg redegjør for hva psykisk utviklingshemming er og deres situasjon i dag. En sentral kilde er her Torhild Melgårds artikkel “*Utviklingshemming*” i boken “*Utviklingshemming og psykisk helse*” (Ekenes et al., 2000). Artikkelen gir en god innføring i hva psykisk utviklingshemming er. I tillegg er boken “*Hva er funksjonshemming*” skrevet av Jan Tøssebro (Tøssebro, 2010) og to artikler skrevet henholdsvis av Sølvi Dahle og Tor Ivar Torgauten i boken “*Utviklingshemming og tros- og livssynsutøvelse*” (Torgauten, Dahle, red., 2010) viktige kilder i det samme kapittelet. Dette er viktige kilder i møte med å forstå dagens situasjon for mennesker med utviklingshemming.

I redegjørelsen rundt hvordan utviklingshemmede kan forstås ut ifra en teologi for funksjonshemmede i kapittel 3 er boken “*The Bible, Disability and The church*” skrevet av Amos Yong (Yong, 2011) en primær og viktig kilde. Det er en meget liten del litteratur om dette emnet, derfor er Yongs bok sentral. Forfatteren som selv har en bror med Downs syndrom prøver i boken og snu den diskriminerende holdningen rundt funksjonshemmede gjennom å tolke sentrale bibeltekster ut ifra perspektivet til mennesker med funksjonshemming.

En annen viktig kilde i kapittel 3 er teologen R. T. Mullins artikkel “*Some Difficulties for Amos Yong’s Disability Theology og the Ressurrection*” (Mullins, 2011). Mullins presenterer i denne artikkelen et kritisk blikk på Yongs fremstilling av oppstandelsen.

I kapittel 4 drøfter jeg hvordan funnene fra kapittel 2 og 3 kan omsettes til en inkluderende praksis. Her har jeg valgt empiriske tekster som sentrale kilder. Dette har jeg gjort fordi jeg mener det er viktig å legge til grunn hvordan situasjonen faktisk er og oppleves for å kunne finne frem til gode og hensiktsmessige måter kirken kan inkludere mennesker med utviklingshemming. En nyttig kilde er her Tor Ivar Torgautens bok *“Sammen skal vi bygge menighet”* (Torgauten, 2006). Boken bygger på erfaringer og opplevelser fra utviklingshemmedes møte med kirken. Den gir også indikasjoner på hvordan de utviklingshemmede ønsker å bli møtt og tatt i mot av kirkens fellesskap. I tillegg har jeg sett det som verdifullt å bygge videre på tre kvalitative avhandlinger, som på hver sin måte bærer tematikken i denne masteravhandlingen. Disse avhandlingene er *“En kirke for alle”* skrevet av Maren Flotve Tischendorf (Tischendorf, 2008), *“Her har du hele meg Jesus”* er skrevet av Monica Landmark (Landmark, 2011), og *“Korleis skapa rom for gudstenestedeltaking for alle?”* skrevet av Leif Arne Økland (Økland, 2011).

For å belyse kirkens diakonale ansvar i møte med inkluderingen av utviklingshemmede har jeg benyttet meg av *“Kirkens plan for diakoni”* (2008). Planen har vært nyttig for å belyse kirkens diakonale utspring og for å understreke dens ansvar i forhold til å være et inkluderende fellesskap.

1.6 Disposisjon

Masteroppgaven er delt opp i fem kapitler der kapittel 1 er innledningskapittelet. Kapittel 2 er et deskriptivt kapittel. Her tar jeg for meg hva psykisk utviklingshemming er og hvordan dagens situasjonen for mange utviklingshemmede er i kirken og samfunnet generelt. Kapittelet vil i tillegg gi et historisk riss over hvordan utviklingshemmede har blitt sett på og behandlet de siste 2-300 årene.

Kapittel 3 er det mest omfattende kapittelet og tar for seg hvorfor det fra et teologisk perspektiv er viktig å inkludere de funksjonshemmede i kirken. Kapittelet presenterer først Bibelens syn og forståelse av mennesker med funksjonshemming. Videre tar vi for oss Paulus teologi for de svake og hans inkluderende ekklesiologi (kirkelære). Deretter kommer en seksjon om kristologi. Til slutt ser vi på Amos Yongs forståelse av eskatologien. I forbindelse med Yongs forståelse av oppstandelsen presenteres et kritisk blikk fra teologen R.T. Mullins.

Kapittel 4 omhandler hvordan kirken kan inkludere utviklingshemmede på en god måte. Kapittelet starter med å se på lovverk og offentlige føringer som fremmer de

utviklingshemmedes rett til å utøve tros- og livssyn. Videre presenteres det diakonale ansvaret kirken har for å være et inkluderende fellesskap. Deretter ser vi på betydningen av holdninger og kunnskap i møte med dette. Til slutt i kapitlet presenteres to forslag til hvordan kirken kan inkludere de utviklingshemmede. Forslagene drøftes i lys av kapittel 2 og 3.

Kapittel 5 er et oppsummeringskapittel. I dette kapitlet trekker jeg frem de viktigste momentene og funnene fra kapittel 2, 3 og 4. Kapitlet avrundes med et lite utblikk.

2 Psykisk utviklingshemming

2.1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg først beskrive hva psykisk utviklingshemming er. Deretter vil jeg gi en oversikt over hvordan utviklingshemmede i Norge har blitt sett på og integrert i kirke og samfunn i de siste to-tre hundre årene. Til slutt vil jeg se på dagens situasjon for mennesker med psykisk utviklingshemming. Med dette søker jeg å svare på underproblemstilling nummer en: *Hva er psykisk utviklingshemming og hva er deres situasjon i dag?*

2.2 Hva er psykisk utviklingshemming?

Betegnelsen *mennesker med psykisk utviklingshemming* blir brukt om personer som har svikt i kognitive funksjoner. Denne svikten må komme til syne i individets utviklingsperiode dersom diagnosen skal kunne stilles. Betegnelsen *psykisk utviklingshemming* er relativt særnorsk. Det ble innført i 1966 etter forslag fra Ole B. Munch som på den tiden var statens konsulent for åndssvakesaker og overlege ved Emma hjorts hjem. Betegnelsen har etterhvert blitt endret til *mennesker med psykisk utviklingshemming* (Melgård, 2000, s.11).

Betegnelsen omfatter svært mange og ulike tilstander og funksjonsforstyrrelser. Individuer som har diagnosen kan være alt fra multihandicappet med store hjerneskader, til å ha små utviklingsforstyrrelser som først blir synlig i opplærings situasjoner. Betegnelsen er dermed en mer overordnet administrativ diagnose, enn sykdomsbenevnende (Melgård, 2000, s.17).

2.2.1 Grader av utviklingshemming

World Health Organization (WHO) deler i ICD-10 (International Classification of Diseases) alvorlighetsgradene av utviklingshemming inn i fire ulike grader (Melgård, 200, s.11). Disse gradene er *mild* (IQ 50-69), *moderat* (IQ 35-49), *alvorlig* (IQ 20-34) og *dyp* (IQ under 20). Diagnostiseringen av alvorlighetsgraden baser seg på ulike psykometriske tester. Psykometri er et fagfelt i psykologien som gjennom ulike standardiserte og normerte tester har til hensikt å måle individets egenskaper, evner og kognitive funksjonsnivå (Melgård, 2000, s.12). Det er imidlertid ofte vanskelig å diagnostisere graden av utviklingshemming ved hjelp av disse psykometriske testene. Dette er fordi testene i liten grad er tilpasset mennesker med psykisk utviklingshemming. Testene kreves å bli gjort under like betingelser og instruksjoner, noe som ofte kan være problematisk for mennesker med alvorlig og dyp

psykisk utviklingshemming. For å stille graden av utviklingshemming må en i slike tilfeller bruke skjønn (Melgård, 2000, s.13).

Personer med mild utviklingshemming (IQ 50-69) tilegner seg språkkunnskaper noe sent, men mestrer som regel hverdagstale godt. Han eller hun kan delta i samtaler og engasjere seg i intervju. De fleste er selvstendige og mestrer alt innen egenomsorg slik som for eksempel ernæring og hygiene. I tillegg behersker de huslige og praktiske gjøremål, har ofte fast arbeid og bor som regel for seg selv.

Mennesker med moderat psykisk utviklingshemming (IQ 35-49) utvikler sent språkforståelse og språkkunnskaper. Deres endelige mestring av språklige ferdigheter er som regel snever. Videre er deres evne til egenpleie og motoriske ferdigheter redusert, noe som ofte fører til at mange har behov tilsyn hele livet. I tillegg har de ofte vanskeligheter med å tilegne seg kunnskap, men ved hjelp av spesialundervisning kan noen lære seg grunnleggende basisferdigheter slik som å lese, skrive og telle. Som voksne vil mennesker med moderat psykisk utviklingshemming ofte beherske arbeid som innbefatter enkle og manuelle oppgaver som er strukturerte, veldefinerte og under ledelse. De mestrer som regel å skape kontakt med andre mennesker, samt delta på enkle sosiale aktiviteter. Ofte har individene organiske skader, motoriske tilleggshandikap og sykdommer slik som autisme og epilepsi.

Indikatorer på *alvorlig psykisk utviklingshemming (IQ 20-34)* er lavt ferdighetsnivå, organisk årsak og motoriske tilleggshandikap. De har liten eller snever evne til å oppfatte informasjon, oppfordringer og forespørsler. Mennesker med alvorlig psykisk utviklingshemming har ofte motoriske tilleggshandikap. Dette fører til at de som oftest trenger konstant tilsyn og hjelp. Ved god tilrettelegging og bistand, kan de delta i enkle praktiske oppgaver og former for kommunikasjon.

Mennesker med dyp psykisk utviklingshemming (IQ under 20) har meget liten kapasitet til å forstå og innrette seg etter anmodninger og oppfordringer. Til tross for dette kan noen likevel delta i enkle og ikke-verbale kommunikasjonsformer. Det fleste har liten eller ingen bevegelighet og har dermed ingen mulighet til å ta vare på seg selv. Dette tilsier at de bestandig trenger tilsyn og hjelp. I tillegg til sin kognitive reduksjon er det vanlig at mennesker med dyp psykisk utviklingshemming har epilepsi, dårlig syn og hørsel og autisme (NAKU, Diagnose: Psykisk utviklingshemming og ICD-10).

2.2.2 Læring hos mennesker med utviklingshemming

Det som særpreger et menneske med psykisk utviklingshemming er reduserte kognitive evner. Tenkning, problemløsning, læring, hukommelse, persepsjon og språk er nedsatt i større eller mindre grad. Barn med psykisk utviklingshemming utvikler seg derfor som oftest senere enn andre barn, og vil dermed ofte være på et lavere utviklingstrinn enn hva alderen tilsier. Det er derfor viktig å være klar over at mennesker med utviklingshemming, kan ha ulike funksjons-og ferdighetsnivåer på forskjellige områder (Melgård, 2000, s.21). Språket til en utviklingshemmet kan for eksempel tilsvare en 5-åring, mens andre ferdigheter slik som for eksempel motorikk kan være på høyde med en voksen.

Svikt i de kognitive funksjonene påvirker ofte individets innlæringsprosesser. Mennesker med psykisk utviklingshemming lærer ofte saktere og på andre måter enn funksjonsfriske. De har også ofte vanskelig for å tilegne seg kunnskap slik som innsikt og regelstyring. For at kunnskapen skal tilegnes, må den både gjentas og holdes ved like (Melgård, 2000, s.22).

Den kognitive svikten arter seg ofte svært forskjellig fra individ til individ. Likevel er det funnet visse likhetstrekk som ser ut til å være gjennomgående hos de fleste mennesker med psykisk utviklingshemming. Disse kognitive reduksjonene er blant annet oppmerksomhets problemer, redusert korttidsminne, svak sekvensiell informasjonsprosessering (dette innbefatter arbeidshukommelse, samt evnen til regulere adferd etter situasjon) og dårlige tall og regneferdigheter sammenstilt med de utviklingshemmedes leseferdigheter (Melgård, 2000, s. 22).

2.2.3 Oppmerksomhet og tempo

Oppmerksomhet og tempo er to vesentlige faktorer når det gjelder å oppfatte flere detaljer på samme tid, disse faktorene er viktige for å kunne strukturere informasjon (Melgård, 2000, s.22). Forskning tyder på at orienteringsrefleksen er redusert hos de fleste mennesker med psykisk utviklingshemming. Dette har man kommet frem til gjennom oppmerksomhet målt som tempo. De blir også ofte distraheret og har vanskeligheter med å holde fokus på en oppgave eller tema over tid. I tillegg bruker de ofte også lengre tid på å bearbeide informasjon enn funksjonsfriske. Dette fører ofte til at utviklingshemmede ikke får med seg viktige opplysninger, grunnet at tempoet er for høyt i forhold til de utviklingshemmedes kapasitet (Melgård, 2000, s.23).

2.2.4 Språk

Mennesker med psykisk utviklingshemming har ofte et større ordforråd enn forståelse for ordenes betydning. Gjennom sosial stimulering lærer de ofte relativt gode språkferdigheter slik at de kan starte og avslutte en samtale, samt holde konversasjonen i gang. Likevel er det ofte slik at de ikke forstår viktige momenter i samtaler. Dette kommer av at de ikke i fullstendig grad forstår betydningen av ordene som benyttes. Å ha større ordforråd enn språkforståelse blir ofte kalt overflatespråk og fører ofte til misforståelser mellom funksjonsfriske og utviklingshemmede. Mange utviklingshemmede har vanskeligheter med å spørre om ordenes betydning fordi de synes det er ubehagelig å vise manglende kompetanse (Melgård, 2000, s.23).

2.2.5 Tidsbegrep

En annen stor utfordring som mange utviklingshemmede sliter med er manglende forståelse av tidsbegreper. Den fraværende forståelsen kan ofte ha sammenheng med utviklingshemmedes overflatespråk. De bruker gjerne begreper slik som “i morgen”, “om et år”, “i går” og lignende, men har ofte liten eller ingen forståelse for hva disse begrepene betyr. Dette fører ofte til misforståelser og liten grad av forutsigbarhet i hverdagen til de utviklingshemmede (Melgård, 2000, s.23).

2.2.6 Orienteringsevne

Det er viktig å kunne orientere seg i samfunnet for å ha en god og oversiktlig hverdag (Melgård, 2000, s.23). Siegel og White har fremlagt en teori om hvordan individer orienterer seg i omgivelsene/samfunnet. Denne teorien går ut på at mennesker tilegner seg kunnskap om omgivelsene gjennom *tre fastlagte stadier*. Disse stadiene er *landemerkekunnskap*, *rutekunnskap* og *oversiktskunnskap*. Først tilegner individet seg *landemerkekunnskap*. På dette stadiet lærer personen å gjenkjenne landemerker slik som statuer, bygninger og fasader. Deretter skaffer personen seg *rutekunnskap* som vil si at personen identifiserer en rekke landemerker for å orientere seg og komme seg fra A til B. Til slutt tilegner individet seg *oversiktskunnskap*. Dette betyr at personen får et overblikk over et større område og kan velge mellom ulike ruter for å komme seg til sitt bestemte mål.

De fleste mennesker med psykisk utviklingshemming kommer som oftest bare til det første stadiet. Dette tilsier at mennesker med utviklingshemming ofte har vanskeligheter med

å orientere seg. For at mennesker med funksjonshemming skal nå sitt potensial er dermed forutsigbarhet og oversiktligheit viktige faktorer (Melgård, 2000, s.24).

2.2.7 Mer forskjellige enn folk flest

Det er som vi har sett stor variasjon av både grad, tilstand og funksjonsforstyrrelser blant mennesker med psykisk utviklingshemming. Utviklingshemmede er dermed ikke bare forskjellige som gruppe, men de er også mer forskjellige enn folk flest. Grundig individuell kartlegging og god tilrettelegging er derfor viktig for at utviklingshemmede skal ha en god og tilfredsstillende hverdag og være integrert på egne premisser. Melgård vil i denne sammenhengen tydeliggjøre at integrering ikke er det samme som normalisering. De fleste mennesker med psykisk utviklingshemming vil alltid være annerledes utfra det samfunnet betegner som "normalt". Melgård sier videre at en fullgod integrering innebærer at den enkeltes annerledeshet blir akseptert, noe som ofte innebære omfattende og individuell tilrettelegging (Melgård, 2000, s.30).

I denne seksjonen har vi sett at begrepet mennesker med psykisk utviklingshemming rommer mange og svært ulike tilstander. Det som imidlertid er gjennomgående, er at de har svikt i de kognitive funksjonene, noe som påvirker deres utvikling og innlæring på forskjellige måter. Videre skal vi se på hvordan mennesker med psykisk utviklingshemming gjennom historien har blitt behandlet i kirke og samfunn.

2.3 Historisk riss

Mennesker med psykisk utviklingshemming har gjennom alle tider vært prisgitt samfunnets normer og verdier. Hvordan de utviklingshemmede har blitt sett på og forstått har vært utslagsgivende for hvordan de har blitt ivaretatt og integrert i samfunnet (Dahle, 2010, s.33). Historisk sett har mennesker med psykisk utviklingshemming vært en marginalisert og nedvurdert gruppe. De har blitt sett på som annerledes og har blitt behandlet deretter både i samfunnet og i kirken.

I løpet av de siste 20-30 årene har imidlertid synet på mennesker med utviklingshemming endret seg i positiv retning. Dette kommer tydelig frem gjennom både ideologiske prinsipper og ulike lovverk og offentlige føringer som fremmer de utviklingshemmedes sak. I 1988 vedtok stortinget reformen "Helsevern for psykisk utviklingshemmede" (HVPU). Den ble iverksatt i 1991 og er en klar indikator på en positiv retning i Norge. Hensikten med reformen

var å avvikle alle institusjoner for mennesker med utviklingshemming og dermed integrere dem tilbake i samfunnet. Reformen hadde med dette som formål å skape bedre levekår og en mer normalisert hverdag for de utviklingshemmede (Regjeringen.no, HVPU- reformen).

For å få en større forståelsesramme rundt dagens holdninger og synspunkter rundt mennesker med psykisk utviklingshemming, kan et historisk tilbakeblikk fra institusjonenes vekst og fall de siste 2-300 årene være til nytte (Dahle, 2010, s.33).

2.3.1 Før institusjonene

Før 1800-tallet var den offentlige omsorgsektoren i Norge lite utbygd. Omsorgen for de som falt utenfor (åndssvake, fattige, forbrytere og funksjonshemmede) baserte seg dermed i hovedsak på lokale prinsipper. De fleste utviklingshemmede fikk ingen undervisning, og de ble ofte satt ut på gårder der de arbeidet under svært uverdige forhold. Mange ble i tillegg til dette både misbrukt og mishandlet (Dahle, 2010, s.34).

I byene fantes det institusjonslignende anstalter som skulle huse utviklingshemmede og andre vanskeligstilte. Disse institusjonene fikk gjerne navn som fattighus, tukthus eller dårekister, og som betegnelsene tilsier var levekårene på institusjonene elendige. En og samme institusjon kunne huse alt fra gale og åndssvake, til barn og forbrytere. Hensikten med anstaltene var tildels å hjelpe de trengende, men like viktig var det å skjerme samfunnet for annerledeshet og avvik (Tøssebro, 2010, s.87). Disse institusjonene betegnes ofte som førmoderne, og blir sett på som forløpere til fremveksten av de moderne institusjonene som gjorde seg gjeldende på 1800-tallet.

I tillegg til disse førmoderne institusjonene fantes det også noen kirkelige tiltak som tok seg av de som falt utenfor i samfunnet mot betaling (Tøssebro, 2010, s.86). Bortsett fra dette hadde kirken lite med de utviklingshemmede å gjøre. De ble som regel utestengt fra kirkens fellesskap fordi de ikke ble sett på som "dannelsesdyktige". Dette innebar å kunne ta til seg Guds ord, og gjennom dette bli menneskeligjort. Kirken var i det store og hele lite opptatt av å fremme de utviklingshemmedes sak, og avspeilet på dette området samfunnets holdninger (Dahle, 2010 s.33-34).

2.3.2 De moderne institusjonenes århundre

På starten av 1800-tallet begynte den offentlige etaten å ta mer ansvar. De sosiale problemene ble satt i en nasjonal kontekst, og de førmoderne institusjonene havnet i vanry. Omsorgstilbudet for de som falt utenfor, skulle nå differensieres og tilpasses den enkelte

målgruppe. Fra 1825 ble det dermed opprettet en rekke slike differensierte tilbud. Den mye omtalte særomsorgen blir født.

Den nye nasjonale konteksten av de sosiale problemene gjorde at institusjonene fikk et større geografisk opptaksområde, de måtte derfor relokaliseres. Fra å ligge sentralt i byene, ble institusjonene flyttet til mer landlige områder utenfor byene, gjerne adskilt fra omverdenen med jorder og gjærer. Mange av institusjonene ble også det en kaller totale, noe som betyr at hele hverdagen ble organisert innen for institusjonens fire vegger. Dette førte til et større skille mellom dem som var innenfor og utenfor i samfunnet, samt ytterligere segregering av de utviklingshemmede.

De første differensierte institusjonene ble imidlertid ikke opprettet av staten, men av kristne private ildsjeler som ønsket å forbedre levekårene til de utviklingshemmede (Tøssebro, 2010, s.88). Mange av institusjonene ble dermed bygget på kristen grunn, og hadde derfor ofte egen prest eller jevnlig besøk av presten fra den lokale menigheten. Utenom dette var kirkens innsats i forhold til de utviklingshemmede i denne perioden snever. I det ordinære menighetslivet var utviklingshemmede en lite velkommen gruppe. Gudstjenesten var sjeldent eller aldri tilrettelagt slik at mennesker med utviklingshemming kunne delta på sine premisser (Dahle, 2010, s.36).

Utbyggingen av de differensierte institusjonene gikk i raskt tempo fram til 1950. I enkelte sektorer varte dette helt frem til 1970. Da snudde trenden og de differensierte institusjonene havnet i vanry. For å forstå hva som førte til den voldsomme fremveksten av de moderne institusjonene må en se på faktorene som fremdrev disse prosessene. Det er et komplekst bilde, men noen elementer er mer fremtredende enn andre. En viktig faktor i denne prosessen var at noe måtte skje. Industrialiseringen og urbaniseringen som gjorde seg gjeldende på 1800-tallet førte til at de gamle og lokale systemene sluttet å fungere, eller ble overbelastet. En annen vesentlig faktor var datidens tankegang. Utbyggingen av de differensierte institusjonene skjedde i en periode hvor klassifisering var i tiden, og det var stor optimisme rundt hvilke resultater rett behandling og klassifisering kunne gi. Andre drivkrefter for utbyggingen var av humanistisk karakter. Ildsjeler ønsket å forbedre leveforholdene til de trengende, gjerne sammenfattet med behandling og opplæring (Tøssebro, 2010, s.89-90). I tillegg til dette var det også andre motiver ute og gikk, underliggende tanker for prosessen var samfunnets ønske om å "fjerne rusk i maskineriet". Ordninger for de som falt utenfor måtte opprettes slik at familien ble vernet. Det var imidlertid ikke bare familien som skulle

skjermes, men også de ulike samfunnsinstitusjonene og ikke minst samfunnet (Tøssebro, 2010, s.91).

Etter andre verdenskrig ble tilstanden i mange av de differensierte institusjonene betraktet som konsentrasjonsleirer. Til tross for dette, ønsket myndighetene hjelp fra veldedige organisasjoner til videre utbygging. Plassmangel syntes for myndighetene å være et større problem enn de elendige forholdene på institusjonene. Så skjer det en helomvending (Tøssebro, 2010, s.92).

2.3.3 Deinstitutionalisering

I løpet av siste halvdel av 1950-tallet snur synet på de differensierte institusjonene seg totalt. Institusjonene går fra å være svaret på de sosiale vanskene til å bli problemet. De totale institusjonene nedbygges og avløses av sektoransvarsprinsippet. Ansvar blir desentralisert og overført lokalt, til hver enkelt kommune. De ulike offentlige etatene får hvert sitt ansvarsområde. Nav får ansvaret for pengene, skolesektoren for utdanning, og boligsektoren for bosetning. Holdningen som nå gjør seg gjeldende, er at tjenestene skal ytes der den trengende bor. Idealene om segregering og utskilling erstattes av begreper som normalisering, integrering og inkludering. Det politiske målet er å skape et samfunn for alle. Hovedstikkordet for denne perioden kan dermed sies å være desegregering (Tøssebro, 2010, s.93).

Tøssebro mener den enkleste måten å forstå den dramatiske vendingen på er å se i hvilken grad vendingen reflekterer endringer i forståelsen rundt funksjonshemmede. Tøssebro sier videre at endringene lettest kan tydeliggjøres gjennom å fremstille dem som tre debatter, til tross for at de i virkeligheten gikk mer i hverandre (Tøssebro, 2010, s.93). Disse tre debattene er; debatten om ny *optimisme og stempingsteori*, *myten om velferdsstaten* og debatten rundt begrepene *normalisering og integrering*.

2.3.3.1 Ny optimisme og stempingsteori

Den ene av de tre debattene omhandler stempingsteori og ny optimisme rundt behandling. Disse temaene ble etterhvert viktige i møte med argumentasjonen rundt nedbyggingen av de differensierte institusjonene.

Debatten ble først preget av den nye behandlingsoptimismen. Det ble igjen rettet fokus på viktigheten av medisinsk forskning. Tanken var at økt kunnskap kunne gjøre effektiv behandling mulig. Utfra denne tankegangen vokste det frem en større interesse for både læring og aktivitet. Institusjonene ble mer opptatt av personalets kvalifikasjoner, og knyttet til

seg flere leger og psykologer. Behandlingsoptimismen førte videre til at institusjonene etterhvert fikk et nytt formål. Institusjonene skulle ikke lenger benyttes som oppbevaringsanstalter, men som institusjoner for utvikling og behandling (Tøssebro, 2010, s.94). Dersom behandlingen ikke førte til bedring, hadde ikke personene noe på institusjonene å gjøre. Det nye målet førte raskt til kritikk av forholdene på de ulike segregerte anstaltene rundt om i landet. Hensikten med den segregerte behandlingen var å gjøre mennesker i stand til å bli integrert i samfunnet igjen. I mange tilfeller, spesielt i møte med de utviklingshemmede, førte den segregerte behandlingen kun til ytterligere segregering. Ytringer om at de differensierte institusjonene ikke var tjenlige behandlingsteder, ble derfor påtrengende (Tøssebro, 2010, s.95). På dette tidspunktet blir det også fremlagt sterke argumenter fra stemplingsteorien. Argumenter som ble lagt frem var blant annet at institusjonene virket mot sin hensikt, og at de var mer utviklingshemmende enn utviklende (Tøssebro, 2010, s.95). Debatten satte fokus på viktige problemstillinger og førte til viktige endringer. Den mest betydningsfulle forandringen som debatten skapte var imidlertid at fokuset for den tjenestebaserte omsorgen ble flyttet fra familien, skolen og samfunnet til den utviklingshemmede. Kvaliteten på tjenestene ble dermed viktigere og institusjonene måtte tåle et kritisk blikk fra datidens sosialpolitiske ideal; velferdsstaten (Tøssebro, 2010, s.96).

2.3.3.2 Myten om velferdsstaten

Den andre debatten omhandlet behandlingssidealer, institusjonsskader og myten om velferdsstaten (Tøssebro, 2010, s.96). Debatten ønsket å konfrontere idealet som Norge hadde om å være en velferdsstat med samfunnets virkelighet. Debattantene hevdet at velferdsstatens goder ikke nådde alle, spesielt ikke de marginaliserte og lite synlige gruppene. Gjennom å sette forholdene ved de segregerte institusjonene opp mot det politiske idealet om å være en velferdsstat, ble dette svært tydelig. Levekårene på institusjonene tok seg svært dårlig ut i denne sammenligningen.

Debatten dreide seg imidlertid ikke bare om elendige levekår og realisering av velferdsstaten, men også om segregering. Segregering gir en ikke uttalt beskjed om at segregerte mennesker ikke hører hjemme i samfunnet, eller har mindre verdi enn andre. De segregerte institusjonene kom dermed i miskreditt, ikke bare fordi de hindret innsyn i de elendige forholdene, men også fordi de førte til stigmatisering (Tøssebro, 2010, s.97). Det store spørsmålet i denne diskusjonen dreide seg dermed i hovedsak om hvordan et samfunn som hevdet å være en velferdsstat kunne organisere en omsorg hvor mennesker ble segregert

og plassert på institusjoner med ulevelige vilkår. Dette passet dårlig sammen med forestillingen det norske samfunnet hadde av å være en velferdsstat (Tøssebro, 2010, s.98).

2.3.3.3 Normalisering og integrering

Den tredje debatten satte begrepet normalisering på dagsordenen. I politisk sammenheng dreide dette seg om å gi alle like livsbetingelser og tjenester. I praksis betydde dette at funksjonshemmede ideelt sett burde bo hjemme, gå på vanlig skole, få jobb, og etterhvert få egen bolig. Den offentlige omsorgen skulle ytes på en slik måte at de funksjonshemmede fikk mulighet til å få en så normal hverdag som mulig (Tøssebro, 2010, s.98-99).

På slutten av 1960-tallet kom normalisering sammen med begrepet integrering for alvor inn i debatten om de differensierte institusjonene i Norge. Dette skyldtes ikke bare reaksjoner på dårlige levekår og fremvekst av et nytt omsorgsideal, men hadde også en mer pragmatisk side. Tidlig på 1960-tallet viste det seg at det var stor plassmangel for utviklingshemmede både på institusjoner og spesialskoler. I stedet for å bygge ut spesialinstitusjonene fikk staten øynene opp for alternative løsninger. Ved å utvikle de ordinære systemene ble behovet for spesialanstaltene mindre. Dette førte til at debatten om integrering og normalisering skiftet retning. Debatten ble mer lovteknisk og administrativ, noe som også kommer tydelig frem i integreringsloven fra 1975. Hovedfokuset i loven handler først og fremst om kommunenes ansvar for å undervise alle barn i grunnskole alder. Hvordan barna burde integreres var av mindre betydning.

I spriket mellom ideologi og pragmatisme ser vi imidlertid en endring av politikken i møte funksjonshemmede barn. Før 1959 bygde omsorgssystemet på prinsippet "enten eller". Enten ble barna sendt på internatskoler med landlig beliggenhet, eller så bygde det på den gamle tradisjonen at slekten måtte ta seg av sine (Tøssebro, 2010, s.101). I 1959 kom det imidlertid opp forslag om at spesialskolene burde plasseres i byene og ikke være internatbaserte. Forslaget ble begrunnet i økonomi. Ved at de funksjonshemmede bodde hjemme kunne staten gi tilbud til tre ganger så mange. Begrunnelsen fikk etterhvert en mer stemplingsteoretisk synsvinkel. Fokuset ble da at barna burde bo hjemme fordi dette gav bedre prognoser. Den offentlige omsorgen skulle derfor bidra med tjenester på en slik måte at familien fikk mest mulig normale levekår.

Da reformen for utviklingshemmede kom på dagsordenen på midten av 1980-tallet kom begrepet normalisering strekt på banen igjen. Tanken var at de utviklingshemmede skulle tilbys anstendige levekår og normale livsbetingelser (Tøssebro, 2010, s.102). Tjenestene

skulle nå gis på en slik måte at det nedtonet deres avvik. Normaliseringsbegrepet ble på 1980-tallet både mer teoretisk og ideologisk. Ideologien sto spesielt strekt i reformårene på 1990-tallet. Til tross for dette var prinsippene de samme. Ønsket var å hindre segregering, skape gode levekår, samt ta farvel med særomsorgen (Tøssebro, 2010, s.103).

2.4 Dagens situasjon for mennesker med psykisk utviklingshemming?

Hva har ideologien knyttet til normalisering, integrering og institusjonsavvikling ført til? Et spørsmål man kan stille i denne sammenhengen er om omsorgstjenesten faktisk har blitt normalisert? Det er ofte slik at reformer ikke når sine målsetninger, noe som også ser ut til å være tilfellet med HVPU-reformen. Generelt i samfunnet er botilbudet og hverdagen for de utviklingshemmede utvilsomt blitt mindre segregert. Likevel vil mange si at institusjonene lever videre, bare i en annen form. De utviklingshemmede er ikke like segregerte, men lever fremdeles i verden for seg selv (Tøssebro, 2010, s.103).

Et tema som har blitt drøftet i denne sammenhengen er om levekårene og livskvalitetene til mennesker med utviklingshemming virkelig har blitt bedre etter innføringen av HVPU-reformen? Livskvalitet er sterkt bundet sammen med vennskap og sosiale nettverk. Slik er det for mennesker med utviklingshemming som for alle andre. Relasjoner med familie, andre utviklingshemmede, naboer, tjenesteytere og andre sosiale fellesskap er viktig i møte god livskvalitet (Meyer, 2008, s.63). Til tross for at de utviklingshemmede er integrert tilbake i samfunnet, kan slike sosiale nettverk ofte være en mangelvare. Jan Meyer skriver i artikkelen "*Mennesker med utviklingshemming og sosial kapital*" at utviklingshemmede som for eksempel er integrert og bosatt i vanlige nabolag ofte føler seg ekskludert fra nabofellesskapet. De blir ofte stigmatisert og sett på som fremmede. Videre skriver Meyer at i visse tilfeller går det så langt at naboene mener de utviklingshemmede er ødeleggende for boligmarkedet (Meyer, 2008, s.65). Slike eksempler gjør at mange lurer på om institusjonsutflyttingen var en utflytting til ensomhet, og ikke til integrering.

Forfatter og spesialpedagog Torill Rønsen Ekeberg tar opp denne problematikken i boken "*Til ensomhet*" (Rønsen Ekeberg, 1995). Rønsen Ekeberg stiller i denne boken spørsmålet om hvor integrerte barn med Downs syndrom egentlig er i den vanlige grunnskolen. For å finne svaret på dette gjennomførte hun en empirisk undersøkelse. Undersøkelsen foregikk i syv Østlandskommuner med et innbyggertall på til sammen omtrent 100.000. I de syv

kommunene der undersøkelsen ble gjennomført var det kun ti elver med Downs syndrom som var integrert i nærskolen. I de fleste av tilfellene var det bare én elev på hele skolen som hadde diagnosen (Rønsen Ekeberg, 1995, s.29).

I undersøkelsen kom det frem at barna med Downs syndrom gikk mye alene i skolegården og at de bare delvis var integrert i den ordinære undervisningen. Videre ble det tydelig at avstanden mellom dem og klassekamerater økte med alderen (Rønsen Ekeberg, 1995, s.47). I tillegg til dette fant Rønsen Ekeberg to interessante forhold. For utenforstående virket barna med Downs syndrom ensomme, men tilbakemeldingene fra barna var at de ikke følte dette. Rønsen Ekeberg tror forklaringen til dette kan være at barna i undersøkelsen som oftest var alene om diagnosen, og dermed også med opplevelsen. Dersom barna ikke har opplevd et miljø med likesinnede, kan det være vanskelig å ønske seg slike omgivelser. Hvis man ikke har erfart alternativet til ensomhet kan det være vanskelig å sette ord på denne følelsen (Tischendorf, 2008, s.10). I diskusjonen rundt institusjonsavviklingen sier Tøssebro at den har ført til mer ensomhet enn integrering, og at erfaringene rundt utflyttingen i det store og hele er delt. Noen flyttet fra ensomhet og noen flyttet til ensomhet. Omtrent 50% av mennesker med psykisk utviklingshemming ser i dag ut til å være isolerte, noe som også var tilfellet før institusjonsavviklingen. Dermed har lite skjedd med de sosiale nettverkene etter innføringen HVPU-reformen (Tøssebro, 1996).

2.4.1 Kirken og HVPU-reformen

I møte med HVPU-reformen ble den kirkelige betjeningen av utviklingshemmede også forandret. Før innføringen HVPU-reformen bodde de utviklingshemmede som tidligere nevnt på institusjoner som ofte var bygget på kristen grunn. Mange av institusjonene hadde både egen kirke og egen prest. Den kristne livssynet var obligatorisk for alle. De utviklingshemmede ble sett på som en homogen gruppe der den enkeltes tros og livssyn ble lite etterspurt. Til tross for dette opplevde mange at den kristne forankringen både var en trygghet og en fortsettelse av en tradisjon som de de var vant til hjemmefra (Dahle, 2010, s.36). Etter innføringen av HVPU-reformen ble den kristne forankringen som de utviklingshemmede var vant til opphørt. Dette var ikke nødvendigvis de utviklingshemmedes eget valg, men bestemt av andre, som mente den kristne forankringen hadde dårlig innvirkning på mennesker med psykisk utviklingshemming. Da de utviklingshemmede flyttet tilbake til sine hjemsteder ble de også vanlige kirkemedlemmer, noe som førte til at kirken fikk en ny rolle ovenfor denne gruppen. Før institusjons avviklingen forholdt kirkens ansatte

seg til en kontaktperson eller en institusjon i forbindelse med den kirkelige betjeningen av denne gruppen. Etter HVPU-reformen ble denne forbindelsen brutt. For mange menigheter har dette vært en vanskelig overgangsfase og mange sliter med å finne gode og tilfredsstillende tilbud for mennesker med psykisk utviklingshemming (Tischendorf, 2009, s.15). I denne sammenhengen kan en stille seg spørsmålet om institusjonsavviklingen ikke bare har ført til sosial men også til åndelig ensomhet?

Til tross for at mange kirker har slitt med å finne tilfredsstillende tilbud til denne gruppen, synes HVPU-reformen og ha ført noen positive utslag i kirkelig sammenheng. I de siste 20 årene har det vært en tydelig forandring når de gjelder integrering av mennesker med psykisk utviklingshemming. Kvaliteten i integreringen varierer fra kirke til kirke, men i grove trekk er de fleste kirker i større eller mindre grad opptatt av å tilrettelegge slik at mennesker med utviklingshemming kan delta i menighetslivet. Det har også blitt større fokus på utviklingshemmedes behov for støtte i møte med trosopplæringen, samt i forhold til livskriser og sorg. Det har videre vokst frem et mangfold av ulike grupper og tilrettelagte tiltak spesielt for mennesker med utviklingshemming. Noen er også inkludert i det ordinære menighetsfellesskapet. (Dahle, 2010, s.38).

Den norske kirke har gradvis også opprettet flere stillinger som har hovedfokus rettet mot mennesker med utviklingshemming. Disse stillingene skal hjelpe menighetene med å tilrettelegge for mennesker med utviklingshemming, samt påse at de utviklingshemmedes interesser blir tatt hånd om i kirkens generelle planer og arbeid.

Den siste tiden har det også blitt utgitt en rekke veiledningshefter som skal rettlede og bistå kirker i møte med integreringen. Til tross for dette er det likevel en lang vei igjen til at utviklingshemmede kan delta på lik linje med funksjonsfriske i menighetslivet. Deltagelse i kirken er fortsatt forutsatt initiativ fra familie eller andre nærpersoner som er oppmerksomme på viktigheten av å bli inkludert i kirkens fellesskap (Dahle, 2010, s.38).

Institusjonsavviklingen og innføringen av begrepene normalisering og integrering har antagelig ikke ført til de endringene en håpet på. Når det er sagt så har det likevel skjedd mye positivt, spesielt i forhold til den ideologiske tankegangen rundt utviklingshemmede. Menneskeverdet til utviklingshemmede har blitt løftet frem og det har blitt opprettet en rekke lovverk og offentlige føringer som skal ivareta deres rettigheter.

I det store og hele kan man dra konklusjonen om at den fysiske integreringen av mennesker med psykisk utviklingshemming i realiteten ikke har ført til noen sosial

inkludering. Utviklingshemmede er stort sett akseptert i de fleste sosiale settinger, men nære relasjoner oppstår sjeldent. Kontakten som skapes mellom funksjonsfriske og de utviklingshemmede er sjeldent mer enn på høflighets planet. Sosialt sett kan man derfor konkludere med at utviklingshemmede fremdeles er i en verden for seg selv både i kirken og i samfunnet (Tøssebro, 2010, s.103-104).

2.5 Oppsummering

Dette kapittelet har belyst underproblemstilling nummer én: *Hva er psykisk utviklingshemming og hva er deres situasjon i dag?* Psykisk utviklingshemming er en betegnelse som rommer mye. De som har diagnosen kan være alt fra multihandicappet til å ha små utviklingsforstyrrelser som først blir synlig i innlæringsprosesser. Det som imidlertid karakteriserer mennesker med psykisk utviklingshemming er at de har en redusert kognitiv fungering som påvirker deres utvikling samt evne til å lære. WHO ICD-10 har delt alvorlighetsgraden av utviklingshemming inn i fire nivåer. Disse nivåene er (IQ 50-69), moderat (IQ 35-49), alvorlig (IQ 20-34) og dyp (IQ under 20) psykisk utviklingshemming. Selv om diagnosen arter seg svært forskjellig fra person til person, har forskere likevel funnet frem til noen likhetstrekk i forhold til kognitive reduksjoner som ser ut til å være gjennomgående blant mennesker med psykisk utviklingshemming. Disse kognitive reduksjonene er blant annet oppmerksomhetsproblemer, redusert korttidsminne, svak sekvensiell informasjonsprosesser og redusert tall og regneferdigheter.

På grunn av sine kognitive og fysiske reduksjoner har mennesker med psykisk utviklingshemming gjennom historien blitt sett på som en annerledes og marginalisert gruppe i samfunn og kirke. De har vært prisgitt samfunnets holdninger og tanker, og blitt behandlet deretter. Før det offentlige hadde en utviklet omsorgssektor ble de utviklingshemmede plassert på gårder, såkalte fattighus eller tukthus. Etter hvert som den offentlige etaten tok mer ansvar på 1800-tallet ble de utviklingshemmede plassert i differensierte og segregerte institusjoner. Ideen med disse institusjonene var at de skulle tilpasses den enkelte målgruppe. Formålet var å hjelpe, men også å “fjerne rusk i maskineriet”. Intensjonen var kanskje god, men utfallet var mindre heldig. I etterkrigstiden ble de differensierte institusjonene som mange av de utviklingshemmede bodde på kategorisert som konsentrasjonsleirer. Dette skapte reaksjoner i det norske samfunnet og førte til at de differensierte institusjonene havnet i vanry.

Dagens situasjon for mennesker med utviklingshemming er imidlertid bedre. Offentlige lovverk og føringer har løftet frem utviklingshemmedes menneskeverd og understreket deres rettigheter og likeverd. De er også fysisk integrert tilbake i samfunnet igjen. Til tross for god fysisk integrering og offentlige føringer er de utviklingshemmede fremdeles en isolert gruppe fra samfunnet forøvrig.

3 Teologisk forståelse av mennesker med funksjonshemming

3.1 Innledning

Dette kapitlet tar for seg underproblemstilling nummer to: *Hvordan kan funksjonshemming forstås ut ifra et teologisk perspektiv?* Kapitlet bygger i hovedsak på teori fra teologen Amos Yong, men jeg vil i enkelte tilfeller supplere med teori fra andre teologer som jeg mener har viktige innspill i møte med tematikken. Det vil bli lagt størst vekt på Det nye testamentet, med kapitlet vil også berøre utvalgte tekster fra Det gamle testamentet.

Kapitlet er strukturert i fire deler. I den første delen presenterer jeg Bibelens oppfatning og syn på mennesker med funksjonshemming. Deretter tar jeg for meg Paulus teologi for de svake og hans inkluderende kirkelære (ekkesiologi). Den tredje delen omhandler kristologi. I den siste delen tar jeg for meg Yongs syn på eskatologien, og hva dette kan bety for funksjonshemmede i dag. Jeg vil i denne sammenhengen også trekke frem et kritisk blikk fra teologen R. T. Mullins i forbindelse med Yongs forståelse av den oppstandne kroppen. Kapitlet avsluttes med en oppsummering der jeg trekker frem mine viktigste funn i besvarelsen av den andre underproblemstillingen.

Forståelsen av funksjonshemming er kompleks. I dette kapitlet kommer jeg derfor til å støtte meg til David Wassermanns eksempel og referere til to grunnleggende aspekter ved funksjonshemming (fysisk og sosialt). Det fysiske aspektet handler om funksjonelle svekkelser og begrensninger, mens det sosiale aspektet omhandler stigmatisasjonen og utfrysingen som de fysiske svekkelsene og begrensningene ofte fører med seg (Alb, 2007, s.145).

3.2 Bibelens syn på mennesker med funksjonshemming

3.2.1 GT

Som tidligere nevnt i kapittel 2 har mennesker med utviklingshemming gjennom historien vært en utestengt, stigmatisert og nedvurdert gruppe. Kirken har på sin side avspeilet samfunnets holdninger og sett på utviklingshemmede som både urene, syndere og verdiløse. Store deler av årsaken for kirkens diskriminerende holdninger var forståelsen og tolkningen

av skriftstedene 3 Mos 21, 17-23 og 5 Mos 28, 15-68. Det første skriftstedet er en del av forskriftene som prestene måtte holde for å være hellige, og forbyr mennesker med funksjonshemming å ofre på hellige steder. Det andre skriftstedet kobler sykdom og lidelse sammen med straff og forbannelse. Tekstene har blitt tolket dit hen at mennesker med funksjonshemming er syndige og ikke gode nok for Gud. De har skapt, og skaper fremdeles, negative holdninger ovenfor mennesker med funksjonshemming. Det er derfor viktig å ta et oppgjør med denne typen forståelser og tolkninger slik at de ikke fortsetter å stigmatisere og marginalisere mennesker med funksjonshemming (Yong, 2011, s.18).

Jeg skal i det følgende ta for meg de to aktuelle tekstene nevnt ovenfor. I 3 Mos 21, 17-23 står det:

“17 Tal til Aron og si: Gjennom alle slekter skal ingen av dine etterkommere som har en feil på kroppen, komme og bære fram mat for sin Gud. 18 Ingen som har en feil, kan ofre: ingen som er blind eller halt, ingen med en kroppsdel som er for kort eller for lang, 19 ingen som har en brukket fot eller hånd, 20 ingen som er pukkelrygget eller dverg, ingen som har en hvit flekk på øyet eller skabb eller utslett, og ingen som er skadet i pungen. 21 Ingen av presten Arons etterkommere som har en feil, skal komme og bære fram Herrens gaveoffer. Har han en feil, skal han ikke komme og ofre mat for sin Gud. 22 Han kan få spise sin Guds mat, både av det høyhellige og av det hellige. 23 Men han må ikke komme fram til forhenget og ikke tre fram for alteret, siden han har en feil; han må ikke vanhellige mine helligdommer. For jeg er Herren, som helliger dem ”.

Teksten har av mange blitt tolket slik at Bibelen forbyr mennesker med avvik “å bære frem Herrens gaveoffer” (v.21), og at dersom en person med skavanker trosser forbudet og likevel ofrer, vil dette være en stor fornærmelse ovenfor Herren (v.23). I senere tid har mange prøvd å tolke teksten på en mer positiv og inkluderende måte i forhold til mennesker med funksjonshemming (Yong, 2011, s. 24). Tolkningen som har fått størst oppslutting i denne sammenhengen er den kristologiske. I den kristologiske tolkningen blir offersystemet i det gamle testamentet oppfylt gjennom den korsfestede Kristus som i denne forståelsen er det siste offer” (Yong, 2011, s. 26). Problemet med denne tolkningen er imidlertid at Kristus blir akseptert som “det siste offer” fordi han er plettfri og perfekt, noe som mennesker med funksjonshemming fra et konvensjonelt ståsted ikke er. Funksjonshemmede blir i denne forståelsen dermed stående som symboler som minner resten av menneskeheten på deres behov for forløsning og frelse (Yong, 2011, s.28). Den kristologiske tolkningen er også problematisk i forhold til eskatologien fordi den peker i retning av at alle spor av funksjonshemming blir eliminert i den endelige frelse. For mange funksjonshemmede kan

dette føles diskriminerende fordi forståelsen antyder at funksjonshemming ikke har noe i det eskatologiske livet å gjøre. Istedenfor å skape en mer inkluderende og positiv forståelse av 3 Mos 21, 17-23, peker den kristologiske forståelsen heller på den uakseptable tilstanden mennesker med funksjonshemming er i (Yong, 2011, s.29).

Gjennom å forstå teksten ut fra perspektivet til mennesker med funksjonshemming har Amos Yong gjort noen viktige observasjoner som han mener kan være nyttige i møte med å skape en mer akseptabel forståelse av 3 Mos 21, 17-23. Den første bemerkningen Yong kommer med er at forbudet mot å ofre bør sees i sammenheng med resten av forskriftene for gudsyndelse i 3 Mos. Dersom versene blir forstått i lys av den større kontekst kommer det tydelig frem at kapittel 21 og 22 i sin helhet inneholder adferdsmessige regler og bud som prestene måtte forholde seg til i møte med det hellige. Sett på denne måten er mennesker med funksjonshemming bare en av mange ekskluderte mekanismer i teksten. Teksten bør derfor ikke sees på som et forbud som er ment til å ekskludere én bestemt gruppe.

Yongs andre observasjon er at forbudet bare gjelder ofringer på hellige steder. Utenfor tempelet fikk funksjonshemmede prester både spise av det hellige offermåltidet, samt delta på andre aktiviteter (Yong, 2011 s.19). Professor i sosiologi Sara J. Melcher bemerker at denne observasjonen ikke bare er betydningsfull i forhold til mildheten det viser ovenfor de funksjonshemmede prestene, men også i forhold deres rituelle status. I 3 Mos 22, 1-13 nevnes det en rekke urenheter som førte til at prestene ble utestengt fra det hellige måltidet (Melcher, 1998, s.65). Dersom de funksjonshemmede prestene ble sett på som urene ville dette stått i denne bibelteksten, og de ville heller ikke fått spise av det hellige måltidet (Melcher, 1998, s.66).

Observasjonene som Yong og Melcher legger frem avfeier antagelig ikke alle de negative tolkningene og antagelsene av 3 Mos 21, 17-23. Til tross for dette er de likevel viktige i forbindelse med å skape en mer positiv og inkluderende tolkning av skriftstedet.

Vi skal fortsette med å se på den andre teksten som har bidratt til å skape negative og stigmatiserende holdninger ovenfor mennesker med funksjonshemming. Den lange passasjen i 5 Mos 28, 15-68 beskriver forbannelser som Israelfolket ville bli rammet av dersom de var ulydige ovenfor Gud. Forbannelsene som blir beskrevet er blant annet en rekke fysiske plager slik som frysninger og feber, verkebyller, svulster og skabb. Dette har ført til tanken og forståelsen om at sykdom og lidelse stammer av synd. Tankegangen er problematisk for mennesker med funksjonshemming. Grunnen til dette er fordi den antyder at årsaken til deres

funksjonshemming henger sammen med at de har vært ulydige og syndet (Yong, 2011, s.20). Til tross for at mange har tolket teksten i den retning, har flere etterhvert støttet seg til forståelsen av at forbannelsene som er beskrevet i 5 Mos 28, 15-68 ikke er funksjonshemminger, men sykdommer. I denne forståelsen er det bare blindhet (v.28) som kan gå inn under kategorien funksjonshemming. Mange mener imidlertid at blindheten kan forstås metaforisk; blindheten symboliserer forvirringen som oppstår når Israels motstandere vinner over Israelfolket. Med denne forståelsen er det dermed bare sykdom som kan forbindes med forbannelsene Gud ville straffe Israelfolket med dersom de er ulydige. Denne forståelsen av 5 Mos 28, 15-68 er naturligvis mer positiv og akseptabel ovenfor mennesker med funksjonshemming (Yong, 2011, s.22).

Tekstene vi nå har sett på har skapt negative assosiasjoner og holdninger til mennesker med funksjonshemming. Yong har imidlertid vist oss at disse tekstene kan forstås på langt mer inkluderende og imøtekommende måter enn de tradisjonelle forståelsene. Det finnes imidlertid tekster fra både Det gamle og Det nye testamentet som istedenfor å føre til negative assosiasjoner og tolkninger opphøyer eksistensen og tilstanden til funksjonshemmede mennesker. Vi skal i det følgende se på noen av disse tekstene, og vi starter med historien om Job.

3.2.1.1 Historien om Job

Job var en gudfryktig og rettferdig mann, men ble likevel utsatt for sykdom og lidelse. Vennene trodde at Job eller hans familie hadde syndet, og at dette var årsaken til lidelsene. Derfor ønsket de at Job skulle omvende seg. Til tross for dette holdt Job på sin uskyld, og kom heller med en klage over at han ble urettferdig behandlet av Gud. Klagen blir intensivert mot slutten av boken. På dette tidspunktet har Job innsett at hans verste frykt har blitt en realitet. Ikke bare er hans identitet under angrep, men også hans liv. I Job 7, 12-16 sier han derfor: "Er jeg et hav eller et sjøhyre siden du setter vakt over meg? Jeg sier: «Mitt leie får være min trøst, la sengen bære min klage.» Da skremmer du meg med drømmer, med syner gjør du meg redd. Aller helst vil jeg kveles. Heller døden enn denne kroppen! Jeg vil ikke mer! Jeg lever ikke evig. La meg være! Mine dager er forgjeves". Gud forsvarer seg imidlertid mot anklagene fra Job. Dette gjør han gjennom to store forsvarstaler. Historien ender med at Gud gir Job oppreisning for hans ufortjente lidelse (Yong, 2011, s.35-36).

Det finnes mange tolkninger av Jobs bok, ikke alle er like lett fordøyelig for mennesker med funksjonshemming. Slik er det også med den mest tradisjonelle tolkningen av boken. En

viktig årsak til dette er at den tradisjonelle forståelsen peker mot at Job lider fordi han har syndet (Yong, 2011, s.36). Dette blir forsterket gjennom oppreisningen som Job får i slutten av beretningen. Siden Job var syndfri måtte Gud holde sin del av pakten og gi han godtgjørelse for sin ufortjente lidelse. Denne oppreisningen forsterker ikke bare koblingen mellom synd og lidelse, men den indikerer også at funksjonshemming bare er en midlertidig tilstand som vil bli eliminert i den eskatologiske velsignelsen. På denne måten peker den tradisjonelle tolkningen i den retning at mennesker med funksjonshemming ikke er velkommen i det eskatologiske livet dersom deres funksjonshemminger ikke blir helbredet eller fjernet. Dette har blant annet ført til dårlig selvfølelse og selvbilde hos mange mennesker med funksjonshemming (Yong, 2011, s.37-38). I denne forbindelse stiller Yong et viktig spørsmål; hva om funksjonshemmingen som personen besitter er identitetsskapende slik som for eksempel Downs syndrom kan være? Hvordan kan slike funksjonshemminger bli fjernet uten å eliminere personens identitet?

I møte med denne problematikken mener Yong det finnes en alternativ tolkning av fortellingen som både er mer positiv i forhold til Jobs funksjonshemming, og som samtidig gir en bedre forståelse av Guds siste forsvarstale. For å se den alternative tolkningen må boken forstås som en tradisjonell rettssak i den antikke Østen. I dette rettslige rammeverket kommer aktørene i boken med ulike anklager og påstander som konkurrerer og er i strid med hverandre. Satan setter Job på prøve med Guds tillatelse. Gjennom dette utfordrer satan pakten mellom Gud og hans folk. Job på sin side anklager Gud for ikke å holde sine lovnader, noe som fører til at Gud må forsvare disse beskyldningene gjennom to store forsvarstaler (Yong, 2011, s. 38).

Selv forstått som en rettssak er forsvarstalene fra Gud kryptiske. Særlig den siste talen i kapittel 38-41 har vært og er fremdeles et mysterium for de fleste. Forsvarstalen utfordrer leseren med en rekke motspørsmål angående deres status, overfor Guds visdom og makt som menneskets opprinnelige skaper og forsørger. For å understreke sin majestetiske myndighet henviser Gud til mytologiske monstre slik som Levitan (Job 41, 1-25) og Behemot (Job 40, 10-28). I tillegg kommer Gud med et utfordrende motspørsmål til Job: "Ønsker klageren å føre sak mot Den veldige? Den som anklager Gud, må svare!" (Job 40, 35). Utfra dette kan virke som om Gud er mer opptatt av å undertrykke de svake og marginaliserte enn å svare på anklagene som har blitt reist i rettsaken.

Dersom forsvarstalen imidlertid blir forstått utfra perspektivet til en funksjonshemmet dukker det nye betraktninger opp. I dette perspektivet kan Guds siste forsvarstale forstås som et angrep på den regjerende forståelsen om at mennesker med funksjonshemming er mindreverdige og må fjerne sine avvik for å komme inn i Guds rike. I denne forståelsen blir ikke Behemot og Levitan stigmatisert og forstått som uhyrlige vesener. De blir heller løftet frem som vidunderlige og essensielle skapninger i den kosmiske verdenen.

Når Job i sin frustrasjon sammenlikner seg selv med et sjøuhyre i Job 7, 12 kan Guds siste forsvarstale forstås som bekreftelse på Jobs plass og eksistens. Gjennom å være funksjonshemmet er Job kanskje på toppen av Guds skaperverk (Yong, 2011, s. 39).

Yongs tolkning snur opp ned på den konvensjonelle tankegangen rundt mennesker med funksjonshemming. Den viser at mennesker med avvik eller mangler ikke bør stigmatiseres og marginaliseres, men heller vises ære og respekt siden de er en likeverdig del av Guds skaperverk (Yong, 2011, s.40).

3.2.2 NT

Vi skal fortsette med å se på noen tekster i Det nye testamentet som opphøyer funksjonshemmedes eksistens og tilstand. I denne seksjonen skal vi se på historien om Sakkeus (Luk 19, 1-10), Filip og den etiopiske hoffmannen (Apg 8, 26-40), og den blindfødte mannen (Joh 9).

3.2.2.1 Sakkeus

Historien om Sakkeus står i Luk 19, 1-10. Sakkeus var en kortvokst og syndig toller. Til tross for dette ønsket Jesus å besøke Sakkeus. Dette ble dårlig mottatt av hans medborgere. De hadde vanskeligheter med å forstå hvordan Jesus kunne besøke en syndig mann. Sakkeus tilsto imidlertid sine misgjerninger og omvendte seg, noe som førte til at han ble frelst.

For Jesus var Sakkeus jevngod med alle andre selv om han både var kortvokst og en syndig toller. Han fikk den samme behandlingen og premissene som resten av befolkningen. For å bli frelst og innlemmet i Guds rike var det ikke høyden som var avgjørende, men viljen til å omvende seg og bekjenne Jesus Kristus som sin frelser (Yong, 2011, s.67).

Jesus inkluderende og varme omfavnelse av Sakkeus var vanskelig å begripe for de antikke grekerne. Yong mener at en av årsakene til dette var grekernes oppfatning av at ytre karaktertrekk belyste indre moral. På grunn av sin kortvoksthet kom Sakkeus i denne sammenhengen dårlig ut. Denne tankegangen har i dag fått betegnelsen fysiognomi. Yongs

forståelse av fysiognomi bygger på Mikeal Parsons' siste studier av dette tankesettet. I denne studien peker Parsons på at ytre karaktertrekk i den antikke greske verdenen representerte den indre moralen og egenskaper gjennom anatomiske, etnografiske og zoologiske korrelasjoner. I den fysiognomiske forståelsen var ansiktstrekk uttrykk for indre følelser (anatomiske assosiasjoner). Fysiske eller adferdsmessige trekk reflekterte dyriske egenskaper slik som mot og styrke, men belyste også personens indre moral (zoologiske korrespondanse). Rase og etniske trekk slik som geografisk og kulturelle stereotyper indikerte enten kritikkverdige eller prisverdige assosiasjoner (etniske og rasemessige paralleller).

Den “normale” mannlige romerske innbyggeren var i denne sammenhengen idealet. Mennesker som kom til kort i møte med dette idealet, slik som blant annet mennesker med funksjonshemming, ble sett på som annerledes. De ble derfor ofte marginalisert og stigmatisert (Yong, 2011, s.64). Yong mener det er viktig å merke seg at Parsons' studie viser at fordommene i den antikke greske verdenen er de samme som vi har i dagens samfunn; de som ikke når opp til samfunnets forventinger og idealer blir ofte sett ned på og diskriminert.

Lukas bruker mye fysiognomi i sine beretninger, deriblant i historien om Sakkeus. Parsons' teori rundt Lukas utbredte bruk av fysiognomi er at han ønsket å snu grekernes forståelse og assosiasjoner rundt dette fenomenet (Yong, 2011, s.64). Parsons mener beretningen om Sakkeus er et godt eksempel på dette. Til tross for Sakkeus kortvoksthet blir han verken sett på som verdiløs eller behandlet annerledes enn resten av befolkningen av Jesus (Yong, 2011, s.67).

3.2.2.2 Filip og den etiopiske hoffmannen

Jeg skal nå ta for meg beretningen om Filip og den etiopiske hoffmannen i Apg 8, 26-40. Filip ble beordret av en engel til å dra ut i ødemarken. Her møter han en etiopisk hoffmann som er på vei hjem etter å ha vært i tempelet for å tilbe Gud. Mannen er av høy rang, og jobber hos dronningen i Etiopia. På hjemveien leser hoffmannen i Bibelen. Filip, som har fått beskjed av Den Hellige Ånd om å holde seg tett inntil vognen som hoffmannen sitter i, hører at hoffmannen leser fra profeten Jesaja. Versene som hoffmannen leser i Apg 8, 32-33 er hentet fra Jes 53, 7-8 og lyder slik: “Lik en sau som føres bort for å slaktes, lik et lam som tier når det klippes, åpnet han ikke sin munn. Da han var fornedret, ble dommen over ham opphevet. Hvem kan fortelle om hans ætt? For hans liv er tatt bort fra jorden”. Filip spør hoffmannen om han forstår det han leser, noe hoffmannen ikke gjør. Hoffmannen sier derfor til Filip: “Si meg, hvem er det profeten taler om her? Er det om seg selv eller om en

annen?”(Apg 8, 34). Filip tar dermed til ordet og forkynner evangeliet, noe som resulterer i at Hoffmannen blir døpt.

Sarah J. Melcher har flere viktige innspill rundt historien om Filip om den etiopiske hoffmannen. Vi skal i det følgende ta for oss Melchers tanker og betraktninger rundt denne historien.

Melcher påstår at hoffmannens ønske om å tilbe i tempelet trolig ble avvist. Dette kan forklare hoffmannens interesse for profeten Jesaja. Dette er en tekst som proklamerte full inklusjon av både utlendinger og hoffmenn. Grunnen til at Melcher hevder at han har blitt avvist er fordi hoffmenn på Jesu tid ble plassert i samme kategori som mennesker med funksjonshemming fordi de var kastrerte. På grunn av deres “tvetydige identitet” gjennom verken å være mann eller kvinne ble de i tillegg sett på som urene. Jødene hadde dermed en legitimert grunn til å utestenge hoffmenn fra å tilbe i tempelet (Melcher, 2011, s.119).

Filips forkynnelse av versene for hoffmannen er ifølge Melcher av stor betydning med tanke på å snu oppfattelsen om at funksjonshemmede må helbredes for å få adgang til Guds rike. Grunnen til dette er at Filip forstår versene i lys av Kristus og hans korsfestelse. I Apg 8, 35 står det: “Da tok Filip til orde. Han begynte med dette skriftstedet og forkynte evangeliet om Jesus for ham”. Melcher hevder dette betyr at Filips forkynnelse tar utgangspunkt i Jes 53, 7-8, men forsetter helt frem til vers 10 som omhandler den korsfestede Kristus.

Warren Austin Gage og John Randolph er av samme oppfatning som Melcher og forklarer følgende ved at Filip forstår versene i lys av den korsfestede Kristus. I Jes 53, 8 står det at Jesus døde uten etterkommere. I Jes 53, 10 blir det imidlertid proklamert at “Når hans liv er gitt som skyldoffer, skal han se etterkommere og leve lenge”. Versene er med andre ord motstridende. Gage og Randolph mener at Filips tolkning av versene i lys av den korsfestede Kristus svarer på disse spørsmålene. Løftet om forlengede dager blir innfridd gjennom Kristus oppstandelse. I tillegg blir løftet om å se sine etterkommere oppfylt gjennom at hoffmannen blir frelst. Gage og Randolph mener at ved Filips forkynnelse av evangeliet blir hoffmannen født inn i Guds familie (Melcher, 2011, s.124).

Melcher mener det også er viktig merke seg nærværet til engelen og Ånden i henholdsvis v.29 og v.39. Nærværet understreker at frelsen av hoffmannen skjer på Guds initiativ. Gud ønsker å inkludere alle i sitt rike ved at han utvider misjonen fra hedninger til å inkludere hoffmenn/funksjonshemmede (Melcher, 2011, s.125). Det er derfor sannsynlig at Lukas har gjentatt versene fra Jes 53 i historien om den etiopiske hoffmannen for å vise at profetien fra

Jesaja ble oppfylt gjennom den korsfestede Kristus. Frelsen til den etiopiske hoffmannen i Apg 8, 26-40 symboliserer inkluderingen av funksjonshemmede mennesker i Guds rike (Melcher, 2011, s.126).

Yong mener at beretningen om Filip og den etiopiske hoffmannen er viktig. Dette er fordi han mener historien undergraver de tre antikke fysiognomiske stereotypene som marginaliserte mennesker med funksjonshemming på Jesu tid. Verken hoffmannens etiopiske bakgrunn (ikke prisverdig karakteristikk), hans fysiske deformering (å være kastret), eller hans egne assosiasjoner med svakhet representert som en sau i Jes 53 (Apg 8, 34) (den zoologiske korrespondansen) hindret den etiopiske hoffmannen å bli innlemmet i Guds rike (Yong, 2011, s.68).

Vi skal i det følgende se på en tredje tekst i Det nye testamentet som kan bidra til å skape en mer inkluderende forståelse og holdning ovenfor mennesker med funksjonshemming. Dette er historien om den blindfødte mannen.

3.2.2.3 Den blindfødte mannen

Beretningen om den blindfødte mannen står i Joh 9. Jesus helbreder en blindfødt mann på Sabbaten. Dette vekker harme hos fariseerne og fører til at de kryssforhører den blindfødte mannen og hans foreldre om hendelsen. Etter forhøret blir han ekskludert fra synagogen fordi fariseerne mener han bekjenner Jesus som Messias, noe Jødene ikke kunne akseptere. Den blindfødte møter på Jesus som forteller om hvem som helbredet han. Mannen erkjenner dermed Jesus som verdens frelser. Jesus irretsetter imidlertid fariseerne, fordi de i motsetning til den blindfødte, forblir i spirituelt blindhet og aviser Jesus og hans virke.

Det viktigste i denne historien er at Jesus avkrefter forbindelsen mellom synd og lidelse/funksjonshemming. Forbindelsen blir klart og tydelig avvist i svaret som Jesus gir disiplene angående deres spørsmål om hvem som har syndet når de ser den blindfødte mannen (Yong, 2011, s.51). Jesus sier til disiplene: “Verken han eller hans foreldre har syndet. Men nå kan Guds gjerninger bli åpenbart på ham” (Joh 9, 3). Coleen C. Grant mener at dette svaret ikke bare aviser forbindelsen mellom synd og lidelse, men også anerkjenner funksjonshemmingen som den blindfødte besitter. Svaret tydeliggjør at mannens blindhet er Guds vilje slik at Guds verk kanskje kan “bli åpenbart på han”. Utover i historien blir det tydelig at Guds verk går lang utover mannens helbredelse. Grant mener at Guds verk er tydeligst i mannens økende tro og overbevisning i møte med Jesu motstandere og hans rolle som vitne for Jesus. I denne sammenhengen er det ikke mannens blindhet eller helbredelse

essensielle elementer. Selv om helbredelsen var den utløsende faktoren i historien så skapte ikke dette en umiddelbar respons i mannen. Historien beskriver en person som går igjennom en personlig prosess gjennom samtale med de religiøse lederne, og som ender med at mannen bekjenner Jesus Kristus som sin frelser. Historien slutter imidlertid ikke med den blindfødtes erkjennelse, men med en utveksling mellom Jesus og fariseerne. Jesus sier til fariseerne i Joh 9, 37-41: “Til dom er jeg kommet til denne verden, så de som ikke ser, skal bli seende, og de som ser, skal bli blinde». Noen av fariseerne som sto der hørte dette og sa til ham: «Kanskje vi også er blinde?» Jesus svarte: «Var dere blinde, hadde dere ingen synd. Men nå sier dere: ‘Vi ser!’ Derfor blir deres synd stående”.

Blindheten som Jesus her snakker om omhandler spirituell blindhet. Fariseerne holder fast på sine egne evner til å se den åndelige sannhet. De nekter å erkjenne sin blindhet i forhold til Jesus som verden frelser. Dette medfører at de forblir syndige. Fariseerne står dermed i kontrast til den blindfødte mannen som ikke bare får synet fysiologisk tilbake, men også spiritielt.

Historien om den blindfødte mannen bidrar med flere elementer rundt forståelsen av synd og lidelse. Blindhet er ikke lenger et symbol på synd, men representerer uskyld og åpenhet ovenfor Guds åpenbaring. Historien understreker at det ikke er helbredelsen av den fysiologiske blindheten som er avgjørende for om han kommer inn i Guds rike. Det er den blindfødte bekjennelsen av Jesus Kristus som Messias som gir denne tilgangen. Historien kan i tillegg sies å belyse at funksjonsfriske kanskje har mer behov for helbredelse en funksjonshemmede (Grant, 1998, s.84-85).

3.3 Ekklesiologi

Historiene fra Det nye og Det gamle testamentet viser at mennesker med funksjonshemming er elsket av Gud akkurat slik de er. De trenger verken å bli helbredet eller kurert for sine avvik eller “skavanker” for å komme inn i Guds rike. Det som er avgjørende er ønsket om å omvende seg.

Beretningene tydeliggjør at i Guds øyne er mennesker med funksjonshemminger essensielle, og kanskje til med ved toppen av Guds skaperverk (Job). Mennesker med funksjonshemming bør derfor være en rettmessig og likestilt del av kirken og det kristne fellesskapet. Slik er det imidlertid ofte ikke. Isteden for å bli ansett som likeverdige individer og viktige bidragsytere, blir mennesker med funksjonshemming ofte oppfattet som byrder

med lite å tilføre i det kristne fellesskapet. En slik forståelse står ikke bare motsetning til Guds syn på mennesker med funksjonshemming, men også i forhold til det kristne menneskesynet som Den norske kirke har forpliktet seg til.

I denne seksjonen skal vi rette fokuset mot Paulus og hans teologi for de svake. Dette skal vi gjøre med det formål å belyse en mer inkluderende kirkelære (ekkleziologi) og teologi for mennesker med funksjonshemming.

Paulus ser på de svake som essensielle og viktige bidragsyttere i det kristne fellesskapet. Et mye omdiskutert tema i forbindelse med Paulus er om han kan ha vært den første funksjonshemmede teolog. Det finnes flere indikasjoner på at denne teorien er plausibel. Gal 4, 13-15 er et eksempel på dette. Her gir Paulus Galatenerne ros for ikke å avise han, til tross for at han var syk og dermed etter galatenernes forståelse trolig besatt av onde ånder. Noe som var en vanlig antagelse i den antikke greske verden. Forskere har aldri kommet til enighet om hva som eventuelt feilet Paulus, men er alle enige om at han var fysisk plaget på en eller annen måte, og at dette sannsynligvis førte til sosial stigmatisasjon. Hva dette har å si for Paulus teologi for de svake er omstridt. Yong mener imidlertid at det er viktig å ikke undervurdere betydningen dette kan ha hatt for hans teologi (Yong, 2011, s.83).

3.3.1 Én kropp – mange medlemmer

Vi skal starte med å se på 1 Kor 12, 21-26 (Yong, 2011, s.90). I dette brevet blir kirken og det kristne fellesskapet presentert som Kristi legeme.

“21 Øyet kan ikke si til hånden: «Jeg trenger deg ikke», eller hodet til føttene: «Jeg har ikke bruk for dere». 22 Tvert imot! De delene av kroppen som synes å være svakest, nettopp de er nødvendige. 23 De kroppsdelene som vi synes er mindre ære verdt, dem gir vi desto større ære. Og de delene vi føler skam ved, kler vi desto mer sømmelig; 24 de andre trenger det ikke. Men nå har Gud satt sammen kroppen slik at det som mangler ære, får mye ære, 25 for at det ikke skal bli splittelse i kroppen, men alle lemmene ha samme omsorg for hverandre. 26 For om ett lem lider, lider alle de andre med. Og om ett lem blir hedret, gleder alle de andre seg.”

Paulus presiserer i disse versene viktigheten av de “svake” i det kristne fellesskapet. Dette kommer spesielt tydelig frem i v.22 der Paulus sier: “De delene av kroppen som synes å være svakest, nettopp de er nødvendige”. For den korintiske elite var dette en hårreisende beskjed å få. Deres syn på de svake var at de var ubetydelig og av liten eller ingen verdi. For dem var det utenkelig at de svake var betydningsfulle og nødvendige i det kristne fellesskapet. Selv om Paulus henvender seg til de svake hevder Yong at teksten også er tiltenkt mennesker med

funksjonshemming. Yong mener å ha flere gode argumenter for denne påstanden, og sier at argumentasjonen er av særlig relevans dersom den blir forstått i lys av Paulus syn på de ulike nådegaven i 1 Kor 12, 4-7 og 1 Kor 12, 11-13.

I originalteksten bruker Paulus det greske ordet *asthenēs* (“svak”). Betydningen av det greske ordet er trolig det nærmeste man kommer den moderne betegnelsen av funksjonshemming, og innbefatter en rekke fysiske svekkelser og sykdommer (Yong, 2011, s.84). Yong mener dette inviterer oss til lese teksten fra perspektivet til mennesker med funksjonshemming (Yong, 2011, s.91). Dette er fordi ordet har en bred betydning, og det finnes det ingen historiske eller grammatiske grunner for at mennesker med funksjonshemming ikke kan plasseres i kategorien “de svake” (astheneia). Et annet viktig moment i denne sammenhengen er Paulus tydelige ønske om å konfrontere den selvforherligende korintiske eliten som ekskluderte og så ned på mennesker de anså som mindre spirituelle. Mennesker med funksjonshemming ble trolig ansett som både mindre verdt og spirituelle enn “de svake”. Sannsynligheten for at de funksjonshemmede ble ekskludert fra det kristne fellesskapet er derfor stor. Med bakgrunn i dette mener Yong det er plausibelt at de “delende på kroppen som synes å være svakest” (v.22) også omfatter mennesker med funksjonshemming (Yong, 2011, s.91).

Det andre argumentet omhandler Paulus beskrivelse av “svake lemmer” som både “mindre ære verdt” (v.23) og som vi “vi føler skam ved” (v.23). Dette samsvarer trolig godt med oppfatning som korinterne hadde til mennesker med funksjonshemming. Teksten passer dermed retorisk sett godt til ikke bare å omhandle de svake, men også omhandle mennesker med funksjonshemming. I tillegg til at retorikken tilsier dette, mener Yong at også intensjonen gjør det. Formålet til Paulus var som tidligere nevnt å bryte ned den korintiske elites ekskluderende holdninger ovenfor de “svake” (Yong, 2011, s.92). Paulus gjorde dette ved å proklamere at foraktede og tilsidesatte var like viktige, om ikke viktigere, enn de religiøse makthaverne i det kristne fellesskapet (Yong, 2011, s. 93).

Det tredje og siste argumentet i Yongs påstand omhandler forståelsen om at funksjonsfriske og funksjonshemmede er likestilte mottakere og talerør for Åndens nådegaver. La oss se på bibeltekstene 1 Kor 12, 4-7 og 1 Kor 12, 11-13.

“4 Det er forskjellige nådegaver, men Ånden er den samme. 5 Det er forskjellige tjenester, men Herren er den samme. 6 Det er forskjellige kraftige virkninger, men Gud er den samme, han som er virksom og gjør alt i alle. 7 Hos hver enkelt gir Ånden seg til kjenne slik at det tjener til det gode.”

“11 Alt dette gjør den ene og samme Ånd, som deler ut sine gaver til hver enkelt slik han vil. 12 Slik kroppen er én selv om den har mange lemmer, og alle lemmene utgjør én kropp enda de er mange, slik er det også med Kristus.¹³ For med én Ånd ble vi alle døpt til å være én kropp, enten vi er jøder eller grekere, slaver eller frie, og alle fikk vi én Ånd å drikke.”

Sett i lys av 1 Kor 12, 21-26 mener Yong at Paulus gjennom disse versene gir oss en tydelig og viktig beskjed. I 1 Kor 12, 21-26 sier Paulus at “de delene på kroppen som synes å være svakest” (v.23), nettopp de er essensielle for kirkens fellesskap. I 1 Kor 12, 4-7 og 1 Kor 12, 11-13 tydeliggjøres det at Ånden gir gaver til alle menighetens medlemmer uavhengig av evner eller handikap. I praksis betyr dette at alle mennesker er like viktige i oppbyggelsen av det kristne fellesskapet. Gud gir gaver til alle, derfor har alle noe viktig å bidra med. Det “svakeste lem” må derfor ikke ekskluderes fra kirkens fellesskap. Yong sier videre at tar man Paulus på ordet er Ånden sterkest manifestert hos de som fra et konvensjonelt ståsted er svake og hjelpeløse. Ekskludering av mennesker med funksjonshemming fra kirkens fellesskap er derfor svært uheldig (Yong, 2011, s.91). Professor i systematisk teologi Jürgen Moltmann hevder at Paulus ikke så på Kristi legeme som kun bestående av “god helse” (Moltmann, 1998, s.121). Han mener Paulus så på det kristne fellesskapet som et fellesskap bestående av både sterke og svake, der Gud gir de svake mest anerkjennelse. Dette er fordi Gud har behov de “svake” i oppbyggelsen av sitt rike. Kirken er ikke bare kroppen til den oppstandne, men også kroppen til den korsfestede Kristus. Det er i smerte, nederlag, funksjonshemming, lidelse og dårskap at Den Hellige Ånds evne til å lide blir muliggjort. Kirken forstått som Kristus kropp består dermed også alltid av kroppen til den svake, hjelpeløse og korsfestede Menneskesønnen. Makten til den oppstandne Kristus er alltid sammenvevd med lidelsen til den korsfestede. Mennesker med funksjonshemming kan dermed sees på som gaver fra Den Hellige Ånd fordi de kan oppfattes som refleksjoner av den lidende Kristus (Moltmann, 1998, s.121).

Fra denne synsvinkelen blir mennesker med funksjonshemming satt i et mer positivt lys. Dette er ikke fordi deres funksjonshemninger er helbredet eller eliminert, men fordi de nå kan bli forstått som hjertet i kirken og det kristne fellesskapet. Nettopp derfor bør kirken og det kristne fellesskap vise mennesker med funksjonshemming ære og respekt istedenfor å stigmatisere og diskriminere dem. Et samfunn er aldri sterkere enn det svakeste leddet. Dermed vil respekten og styrken som blir vist ovenfor de svakeste medlemmene representere styrken til hele samfunnet (Moltmann, 1998, s.122). Paulus sier at en kirke uten mennesker

med funksjonshemming er ikke en hel kirke (1 Kor 12, 21-26). Moltmann går litt lengre og sier at en kirke uten mennesker med funksjonshemninger, er funksjonshemmet (Moltmann, 1998, s.122).

3.3.2 Guds valg av dårskap

Som vi har sett er det gjennom Yongs forståelse plausibelt at Paulus teologi for de svake også innlemmer mennesker med funksjonshemming. Kan man imidlertid ta dette et steg videre og tenke at Paulus teologi for de svake også omfatter mennesker med psykisk utviklingshemming? Som utgangspunkt for denne diskusjonen skal vi se på 1 Kor 1, 18 – 2, 5 (Yong, 2011, s.97).

“18 For ordet om korset er dårskap for dem som går fortapt, men for oss som blir frelst, er det Guds kraft. 19 Det står jo skrevet: *Jeg vil ødelegge de vises visdom og de klokes klokskap vil jeg gjøre til intet.* 20 Hvor er da de vise, hvor er de skriftlærde, hvor er denne verdens kloke hoder? Har ikke Gud vist at verdens visdom er dårskap? 21 For da verden ikke brukte visdommen til å kjenne Gud i hans visdom, besluttet Gud å frelse dem som tror, ved den dårskapen som vi forkynner. 22 For jøder spør etter tegn, og grekere søker visdom, 23 men vi forkynner en korsfestet Kristus. Han er en snublestein for jøder og dårskap for hedninger, 24 men for dem som er kalt, både jøder og grekere, er Kristus Guds kraft og Guds visdom. Kristus. 25 For Guds dårskap er visere enn menneskene, og Guds svakheter er sterkere enn menneskene. 26 Se på dere selv, søsken, dere som ble kalt: ikke mange vise etter menneskelige mål og ikke mange med makt eller av fornem slekt. 27 Men det som i verdens øyne er dårskap, det utvalgte Gud for å gjøre de vise til skamme, og det som i verdens øyne er svakt, det utvalgte Gud for å gjøre det sterke til skamme. 28 Ja, det som i verdens øyne står lavt, det som blir foraktet, det som ikke er noe, det utvalgte Gud for å gjøre til intet det som er noe, 29 for at ingen mennesker skal ha noe å være stolt av overfor Gud. 30 Dere er hans verk i Kristus Jesus, han som er blitt vår visdom fra Gud, vår rettferdighet, helliggjørelse og forløsning, 31 for at *den som er stolt, skal være stolt av Herren*, slik det står skrevet.

2,1 Da jeg kom til dere, søsken, var det ikke med fremragende talekunst eller visdom jeg forkynte Guds mysterium. 2 For jeg hadde bestemt at jeg ikke ville vite av noe annet hos dere enn Jesus Kristus og ham korsfestet. 3 Svak, redd og skjelvende opptrådte jeg hos dere. 4 Jeg forkynte ikke mitt budskap med overtalende visdomsord, men med Ånd og kraft som bevis. 5 For deres tro skulle ikke bygge på menneskelig visdom, men på Guds kraft.”

Yong mener at denne teksten tydeliggjør at Gud ikke bare har valgt å åpenbare seg gjennom de svake og funksjonshemmede, men også, og kanskje spesielt, gjennom mennesker med psykisk utviklingshemming. Yong har fire argumenter for at man kan forstå teksten på denne måten.

Fra et konvensjonelt ståsted representerer mennesker med psykisk utviklingshemming verdens uforstand eller dårskap. I teksten over irettesetter Paulus den verdslige visdommen med Guds dårskap. Ettersom mennesker med utviklingshemming blir forstått som verdens dårskap hevder Yong at det er sannsynlig at de også legemliggjør Guds dårskap.

I det andre argumentet tar Yong utgangspunkt i v.27 der Paulus skriver at det som med “verdens øyne blir sett på som dårskap, det har Gud utvalgt for å gjøre de vise og de sterke til skamme”. Ordet dårskap blir ofte forbundet med negative assosiasjoner. Til tross for dette er det nettopp gjennom denne dårskapen at Guds frelsende kraft blir forløst gjennom den korsfestede Kristus. Mennesker med psykisk utviklingshemming blir forstått som verdens dårskap. Yong mener det derfor er sannsynlig at det er mennesker med psykisk utviklingshemming som er Guds utvalgte til å “gjøre de vise, og de sterke til skamme” (v.27).

I det tredje argumentet påpeker Yong at den verdslige visdommen ofte blir definert av de som er “vise etter menneskelig mål” de “med makt” og de som er av “fornem slekt” (v.26). I møte med dette kommer mennesker med psykisk utviklingshemming ofte til kort. Tekstens budskap om å undergrave all skryting av menneskelige prestasjoner i v.31 mener Yong er viktig. Mennesker med psykisk utviklingshemming er i denne sammenhengen forbilledlige. De er sjelden fristet av å skryte, eller så vet de ikke hvordan de gjør det ettersom de “etter menneskelig mål” ikke har noe å skryte av (Yong, 2011, s.98).

I det fjerde argumentet tar Yong utgangspunkt i v.28 der Paulus skriver at Gud ikke bare valgte “det som blir foraktet” og de svake, men også de som blir betegnet som “det som ikke er noe”. Som nevnt ovenfor passer denne karakteristikken godt med den greske antikke beskrivelsen av mennesker med psykisk utviklingshemming (Yong, 2011, s.100). Med utgangspunkt i dette mener Yong at teksten passer bedre til mennesker med psykisk utviklingshemming enn mennesker som bare er fysisk svekket. Dersom dette er tilfelle kan vi oppfatte at Gud responderer mot den verdslige visdommen ved å vise sin visdom og makt gjennom mennesker som er kategorisert som mindreverdige og mindre intellektuelle. Mennesker psykisk med utviklingshemming er i denne gruppen (Yong, 2011, s.100).

3.4 Kristologi

Vi skal fortsette med å se på hvordan teksten fra 1 Kor kan bidra til å skape en mer inkluderende kirkeforståelse og teologi ovenfor mennesker med fysisk og psykisk utviklingshemming. Dette skal vi gjøre ved å se på Kristi liv og gjerning.

La oss først se på Paulus respons til jødernes spørsmål etter “tegn” og grekernes søken etter “visdom” i 1 Kor 1, 22. Paulus reaksjon på dette var at han ikke ønsket vite noe annet hos de “enn Jesus Kristus og ham korsfestet” (1 kor 2, 2). For jødene og grekerne var dette en meget provoserende tilbakemelding. For dem var det utenkelig at den guddommelige skikkelsen var manifestert i en hjelpeløs og korsfestet person. De mente at den guddommelige makt måtte være vis og kraftfull. For å få en større forståelse rundt jødernes og grekerens oppfatning av det guddommelige skal vi i det følgende se litt nærmere på ordene “tegn” og “visdom” (1 kor 2,22) (Yong, 2011, s.100).

Ifølge Martin Alb var den greske oppfatningen av ordet “tegn” i en jødisk teologisk kontekst ofte bundet sammen med “under” eller “mirakler”. Frasen “Tegn og under” har sitt opphav fra Det gamle testamentet der Gud viser sin styrke, makt og kraft gjennom mirakuløse og kraftfulle tegn og under (2 Mos, 7, 3, 5 Mos 6, 22, 5 Mos,7, 19). Fra et jødisk perspektiv var det dermed utenkelig at den gudommelige makt var manifestert gjennom en hjelpeløs og korsfestet person.

Grekerne så på guddommen som den øverste kilden til visdom (Alb, 2007, s.149). Dette sier noe om grekernes søken etter “visdom” (v.22), og dermed guddommen. Grekerne var meget opptatt av å finne den absolutte virkelighet og sannhet gjennom filosofiske tanker. I deres øyne ble derfor tanken om en korsfestet gudommelig skikkelse ikke bare sett på som “dårskap”, men som galskap.

I tillegg til dette ble korsfestede personer i den antikke greske verden sett på som de ultimate funksjonshemmede. Ved korsfestelse ble både det fysiske og sosiale aspektet ved funksjonshemming oppfylt. Det fysiske aspektet ved å være fratatt alle muligheter til å gjøre noe for seg selv, og det sosiale aspektet ved å bli stigmatisert, utfrost og foraktet (Alb, 2007, s.149). Ettersom Jesus ble sett på som alt annet en vis og kraftfull gjennom korsfestelsen kan reaksjonene på Paulus beskjed i større grad forklares (Alb, 2007, s.150). I likhet med de psykisk utviklingshemmede ble Jesus av grekerne og jødene sett på som noe av det mest ynkelige og foraktede i verden. Av den grunn hevder Yong at mennesker med utviklingshemming retorisk sett kan assosieres med den korsfestede Kristus. I lys av dette inviterer Yong oss til å revurdere hvordan den korsfestede Kristus representerer Guds visdom og makt (Yong, 2011, s.101).

I 2 Kor 13, 4 knytter Paulus den korsfestede Kristus sammen med sin teologi for de svake, og i 1 Kor 1, 18-2, 5 kobles dårskap sammen med den korsfestede Kristus. Den korsfestede

Kristus er det ytterste symbolet på Guds svakhet og dårskap. Samtidig peker korsfestelsen på verdens arrogante og feilaktige antagelser rundt visdom og makt. Fra perspektivet til en funksjonshemmet kan man gå enda lengre ved å si at den korsfestede Kristus undergraver den verdslige forståelsen av visdom, styrke og kraft. Den korsfestede Kristus viser at det ikke lenger er klokskap, kapasitet og intelligens som symboliserer Guds frelsende kraft, men svakhet, manglende evner og hjelpeløshet. Forstått på denne måten er den korsfestede Kristus det øverste eksempelet på Guds frelsende makt og avslørte visdom (Yong, 2011, s.101).

I diskusjonen rundt Guds og verdens dårskap stiller Yong et interessant og viktig spørsmål. Dersom man tenker på korset i form av psykisk utviklingshemming, kan mennesker med psykisk utviklingshemming tjene som et enda sterkere symbol på Guds ønske om å undergrave verdens misforståtte tanker rundt visdom og makt? (Yong, 2011 s. 101). Dersom dette er tilfellet, hva er implikasjonene av en slik forståelse?

1 Kor 1, 30 er i denne sammenhengen av avgjørende betydning: “Dere er hans verk i Kristus Jesus, han som er blitt vår visdom fra Gud, vår rettferdighet, helliggjørelse og forløsning”. Teksten peker mot at Guds soteriologiske visdom blir avslørt gjennom den korsfestede Kristus. Denne visdommen blir koblet sammen med Guds arbeid med å frembringe rettferdighet, helliggjørelse og forløsning.

Guds manifesterte svakhet gjennom den korsfestede Kristus er dermed viktig for at funksjonshemmede skal kunne stå oppreist og rakrygget. Dersom vi videre tenker på korset i form av psykisk utviklingshemming blir dårskapen som er manifestert i korsfestelsen essensielt for læren om Kristus som verden frelser. Den korsfestede Kristus redder oss ved å rettferdiggjøre oss, helliggjøre oss, og forløse oss.

Denne forståelsen av korset både i form av fysisk funksjonshemming og kanskje spesielt psykisk utviklingshemming står i kontrast til tolkningen av teksten i 3 Mos 21, 17-23 som ble presentert tidligere i dette kapitlet. Her var det funksjonsfriske mennesker, ikke funksjonshemmede, som ble forstått som Kristus perfekte presteskap. Yong har to viktige motargumenter i møte med denne tolkningen. For det første bærer den oppstandne Kristus merkene fra korsfestelsen også etter oppstandelsen. I denne tilstanden gikk han “ikke inn i en helligdom som er gjort av menneskehånd og bare er et bilde av den sanne helligdommen. Han gikk inn i selve himmelen, og nå trer han fram for Guds ansikt for vår skyld” (Hebr 9, 24). For det andre så var det nettopp en “svekket” Kristus som overvant kløften som truet med å ekskludere funksjonshemmede mennesker fra Guds frelsende verk (Yong, 2011. s.102).

Etter Yongs forståelse så blir funksjonshemmede derav sett på forbilder i Paulus teologi for de svake (Yong, 2011, s.102). Av den grunn er det ikke funksjonshemmede mennesker som står i fare for å bli ekskludert fra Guds rike, men mennesker som insisterer på egne evner, intelligens og makt.

Den korsfestede Kristus avslører Guds makt og visdom gjennom svakhet og dårskap. Mennesker med funksjonshemming, og kanskje særlig mennesker med psykisk utviklingshemming, kan derfor oppfattes å reflektere et aspekt av Gud (Yong, 2011, s.103).

3.5 Eskatologi

Som vi har sett i den foregående seksjonen er mennesker med funksjonshemming essensielle i det kristne fellesskapet. Uten svake eller funksjonshemmede mennesker mener Paulus at Kristi legeme er redusert og ikke fungerer optimalt. Mennesker med funksjonshemming bør derfor vises ære og respekt istedenfor å bli stigmatisert og sett ned på. De er en rettmessig del av kirkens fellesskap. Våre holdninger til mennesker med funksjonshemming bør derfor endres. Dette er ikke bare viktig i forhold til det nåværende livet, men også i forhold til våre forventninger til livet etter døden, eskatologien. Som tidligere nevnt er den konvensjonelle forventningen til eskatologien etter Yongs forståelse både diskriminerende og ekskluderende for mennesker med funksjonshemming. Dette er fordi den konvensjonelle forståelsen hevder at sykdom og funksjonshemming er eliminert i det nye himmelske livet.

Forståelsen av det nye livet er en viktig del av et kristent livssyn. Ved å bli ekskludert fra ekklesiologien mener Yong at mennesker med funksjonshemming vil kunne få dårlig selvfølelse og selvbilde. I den siste seksjonen i dette kapittelet skal vi derfor se på noen bibelske bilder av livet etter døden. Disse er ifølge Yong behjelpelige i møte med å skape en mer positiv og inkluderende eskatologi i møte med mennesker med funksjonshemming.

3.5.1 Den oppstandne kroppen: tradisjonelle forventninger

I den apokalyptiske visjonen av den nye himmel og den nye jord i Åp 21, 4 står det: “Han skal tørke bort hver tåre fra deres øyne, og døden skal ikke være mer, heller ikke sorg eller skrik eller smerte. For det som en gang var, er borte”.

Det er utallige grunner til sorg og lidelse i verden. Likevel blir dette ofte assosiert med sykdom og funksjonshemming. Av den grunn blir den Paulinske skildringen av den

oppstandne kroppen i 1 Kor 15, 42-44 ofte tolket i den retning at den gir svar på hvorfor sorg og lidelse vil være eliminert i det nye livet. I 1 Kor 15, 42-44 står det: “Slik er det også med de dødes oppstandelse. Det blir sådd i forgjengelighet, det står opp i uforgjengelighet. Det blir sådd i vanære, det står opp i herlig glans. Det blir sådd i svakhet, det står opp i kraft. Det blir sådd en kropp som hadde sjel, det står opp en åndelig kropp”. Sagt med andre ord vil det ikke være smerte og lidelse i det nye livet, fordi sykdom, funksjonshemming, lidelse og synd vil være eliminert og fjernet.

Yong mener denne oppfatningen diskriminerer mennesker med funksjonshemming. Dette er fordi forståelsen peker i retning av at funksjonshemming ikke har noe å gjøre i livet etter døden (Yong, 2011, s.119). Den uttalte tanken bak tolkningen er at funksjonshemming representerer den falne verdenen, og forløsningen av den nåværende er å fjerne alle elementer og symptomer som er relatert til synd (Yong, 2011, s.120). Forståelsen fremmedgjør de funksjonshemmede og skaper et skille mellom dem og de funksjonsfriske. Funksjonshemmede blir forstått i lys av syndefallet, og ikke som en del av Guds mangfoldige skaperverk. De blir sett på som utilsiktede skapninger som vil bli eliminert i det nye himmelske livet (Yong, 2011, s.121).

Slike eskatologiske bilder uten mennesker med funksjonshemming blir ofte plukket opp av både kirken og det kristne fellesskapet. Yong mener denne tankegangen derfor ikke bare er problematisk i forhold til livet etter døden og men også i forhold til det nåværende livet. Dette er fordi forståelsen kan føre til at fellesskapet ikke ser det som nødvendig å inkludere mennesker med funksjonshemming ettersom de likevel ikke vil være tilstede i himmelen (Yong, 2011, s.122).

I dette avsnittet har vi sett at den vanlige oppfattelsen av livet etter døden kan virke diskriminerende ovenfor mennesker med funksjonshemming. Dette er fordi forståelsen peker mot at sykdom og funksjonshemming ikke har noe i det himmelske livet å gjøre. I den neste seksjonen skal vi se på hvordan Jesu kropp kan tjene som en teologisk norm og hvordan dette kan bidra til å skape en inkluderende eskatologi for mennesker med funksjonshemming.

3.5.2 Jesu oppstandne kropp - merker av funksjonshemming

Vi skal nå se på hvordan Jesu kropp kan tjene som teologisk norm i møte med å forstå bildet av Gud. Dette kan bidra til å skape en mer inkluderende teologi for mennesker med funksjonshemming både i det nåværende livet (ekkesiologi) og i livet etter døden

(eskatologi). Vi kommer i denne seksjonen til å diskutere Jesu inkarnerte og oppstandne kropp. Vi starter med å se på Jesu inkarnerte kropp.

Tidligere i dette kapittelet har vi sett at Jesus har blitt oppfattet som den perfekte skapning av Guds vilje fordi han er syndfri og uten avvik. I Hebreerbrevet refereres det iallfall fem ganger til Jesus perfektjon (Hebr 2,10, Hebr 5,9, Hebr 7,28 Hebr 9,11, Hebr 10,14). Disse referansene blir ofte koblet sammen med Jesu forvandlende makt som reddet den falne menneskeheten. Dersom dette blir forstått i lys av 3 Mos 21 og 5 Mos 28 kan man konkludere med at Kristus ble akseptert som det siste offer fordi han var perfekt og uten synd. Yong mener imidlertid at en grundigere analyse av Hebr 2, 14-18 avkrefter denne konklusjonen (Yong, 2011, s.125).

“14 Siden barna er av kjøtt og blod, måtte også han fullt ut bli som dem. Slik skulle han ved sin død gjøre ende på ham som har dødens makt, det er djevelen, 15 og befri dem som av frykt for døden var i slaveri gjennom hele livet. 16 Det er jo ikke engler han tar seg av. Nei, han tar seg av Abrahams ætt. 17 Derfor måtte han på alle måter bli lik sine søsken, så han kunne være en barmhjertig og trofast øversteprest for Gud og sone folkets synder. 18 Fordi han selv led og ble fristet, kan han hjelpe dem som blir fristet”.

Den første bemerkelsen Yong kommer med i denne sammenhengen er at det er viktig å legge merke til at Paulus ikke bare sier at Kristus måtte bli et menneske av kjøtt og blod, men også at Jesus “på alle måter bli lik sine søsken” (v.17). Dette var nødvendig for at han kunne identifisere seg med menneskeheten i all sin dybde. Den mest tradisjonelle og utbredte tolkningen av Hebr 2, 14-18 er at Jesus levde et fullstendig menneskelig liv, men at han kun gikk inn i en menneskelig smerte da han tillot seg å bli korsfestet. Yong er lite tilfreds med denne tolkningen. Grunnen til dette er at tolkningen utelukker muligheten for at Jesus led av funksjonshemming i sitt inkarnerte liv (fysisk, sosialt). Yong hevder ikke at bibelteksten sier at Jesus var fysisk eller psykisk plaget slik som Paulus trolig var, men han mener likevel at versene indikere at Jesus kan identifisere seg med mennesker med funksjonshemming. Bakgrunnen for dette er som tidligere nevnt at erfaringen og lidelsen ved å være funksjonshemmet handler vel så mye om sosial stigmatisasjon og utfrysing, som fysiske og kognitive svekkelser. I sitt inkarnerte liv opplevde Jesus til det fulle å bli forfulgt, utfrost og stigmatisert. Av den grunn kan Jesus indentifisere seg med funksjonshemmede ettersom han selv har opplevd å bli sosialt utstøtt (Yong, 2011, s.126).

I Hebr 5, 7-9 antyder den anonyme forfatteren av Hebr hva som trolig er ment med at Jesus gikk inn i dypet av menneskelig erfaring: “Da Jesus levde som menneske, bar han fram bønner og nødrops, med høye skrik og tårer, til ham som kunne frelse ham fra døden, og han ble bønnhørt fordi han var gudfryktig. Enda han var Sønn, lærte han lydighet ved å lide. Da han hadde nådd fullendelsen, ble han opphav til evig frelse for alle dem som adlyder ham” (Yong, 2011, s.126). Klassiske tilnærminger til denne teksten bortforklarer både Jesu menneskelighet og hans kamp med å lære lydighet. Yong mener imidlertid at dersom teksten blir lest fra perspektivet til mennesker med funksjonshemming vil tolkningen se ganske annerledes ut. Fokuset vil da være på Jesus reelle erfaring ved å være menneske, hans menneskelige sårbarhet, hans hjelpeløshet og hans kamp med å lære lydighet.

Den anonyme forfatteren av Hebr sier selv i Hebr 5, 2: “Han kan vise mildhet mot dem som er uvitende og farer vill, fordi han selv er underlagt svakhet” (astheneian). Dette er det samme ordet som Paulus brukte i sin teologi for svake. Mange hevder at disse versene ikke er tiltenkt Jesus, men en yppersteprest slik som Aron (Hebr 5, 4). Bakgrunnen for dette er at det i Hebr 5, 3 står at fordi han var underlagt svakhet “måtte bære fram syndoffer også for seg selv, ikke bare for folket”. Ettersom Jesus var syndfri kan versene i derav ikke omhandle Jesus.

Det er imidlertid mulig å forstå Hebr 5, 1-9 i lys av historien om Job. I denne forståelsen beskriver v.1-4 den typiske “Job-figuren”. Mens v.5-9 beskriver hvordan Jesus passer og oppfyller kravene til rollen. Denne tolkningen av Jesu inkarnerte liv er mer akseptabel for mennesker med funksjonshemming, enn tolkningen nevnt innledningsvis. Dette er fordi til tross for svakhet, hjelpeløshet og manglende evner ble Jesus akseptert som det siste offer. I Hebr 4, 15 står det derfor skrevet følgende om Jesus: “For vi har ikke en øverste prest som ikke kan lide med oss i vår svakhet, men en som er prøvet i alt på samme måte som vi, men uten synd”. Jesus er i stand til å sympatisere med svake (astheneiais) og funksjonshemmede. Dette er ikke fordi hans guddommelige allvitenskap har gitt han adgang til dette, men fordi han selv “har blitt underlagt svakhet” (Hebr 5, 2). Manglende evner og svakhet kan på denne måten bli forstått som en del av det å “på alle måter bli lik sine søsken” (Hebr 2,17) (Yong, 2011, s.127). Denne forståelsen samsvarer også med Paulus fremstilling av Jesus i Fil 2, 7, der beskriver han Jesus som en som “ga avkall på sitt eget, tok på seg tjenerskikkelse og ble mennesker lik”. Som menneske måtte Jesus “på alle måter bli lik sine søsken”. Dette innebar å ta del i de menneskelige erfaringene med å være marginalisert, ekskludert og stigmatisert.

På denne måten lærte Jesus å identifisere seg og leve i solidaritet med mennesker med funksjonshemming (Yong, 2011,s.127).

Vi skal fortsette med å ta for oss hvordan Jesu oppstandne kropp kan bidra til å skape en mer inkluderende eskatologi. Yong mener den oppstandne kroppen tar med seg merkene og opplevelsene fra det jordiske livet inn i det eskatologiske livet. Dette mener han at kommer tydelig frem i Joh 20, 20 og 25-27:

“20 Og da han hadde sagt det, viste han dem sine hender og sin side. Disiplene ble glade da de så Herren.”

“25 «Vi har sett Herren», sa de til ham. Men han sa: «Dersom jeg ikke får se naglemerkene i hendene hans og får legge fingeren i dem og stikke hånden i siden hans, kan jeg ikke tro.» 26 Åtte dager senere var disiplene igjen samlet, og Tomas var sammen med dem. Da kom Jesus mens dørene var lukket. Han sto midt iblant dem og sa: «Fred være med dere.» 27 Så sier han til Tomas: «Kom med fingeren din, se her er hendene mine. Kom med hånden og stikk den i siden min. Og vær ikke vantro, men troende!”

Merkene som den oppstandne Kristus bærer har fra et konvensjonelt ståsted blitt tildelt liten betydning. Merkene har blitt forstått som bevis slik at disiplene skulle være istand til å identifisere Jesus etter oppstandelsen. Utover dette har det vært liten teologisk interesse for hva Jesus fysiske arr har å si i møte med det eskatologiske livet. Fra perspektivet til en funksjonshemmet ligger fokuset på kontinuiteten mellom den jordiske og den oppstandne kroppen. Yong mener denne kontinuiteten er av stor betydning i forbindelse med å skape en mer inkluderende eskatologi for mennesker med funksjonshemming (Yong, 2011, s.129). Grunnen til dette er fordi kontinuiteten viser at den “uforgjengelige” (1kor 15, 42) kroppen som forløser den “forgjengelige” (1 kor 15, 42) ikke nødvendigvis er uten arr og merker fra det jordiske liv. Det som er viktig å merke seg er at arrene til den oppstandne Kristus har skiftet verdi. De symboliserer ikke lenger svakhet, hjelpeløshet og lidelse, men reflekterer nå herligheten av det spirituelle og himmelske legemet (Yong, 2011, s.129).

Yong mener funksjonshemmede kan juble over denne forståelsen av svakhet og korset. Tolkningen av Jesu inkarnerte og oppstandne kropp bidrar til et positivt syn på mennesker med avvik og lyter. Det er gjennom frelsen av de funksjonshemmede kroppene, og ikke gjennom elimineringen eller utslettelsen av dem, at Guds visdom, makt og herlighet er mest tydelig (Yong, 2011, s.130).

3.5.3 Funksjonshemming, gjestfrihet og Guds rike

Til nå i seksjonen om eskatologi har det blitt argumentert for at Jesus levde i solidaritet med de svake og funksjonshemmede, og at Jesus bevarte de jordiske arrene og merkene inn i det oppstandne livet. Dette kan tyde på at den spirituelle oppstående kroppen som Paulus byskriver i 1 Kor 15, 42-44 ikke nødvendigvis er uten “avvik og lyter”.

Vi skal nå se på Yongs påstand om at det ikke bare er Jesus som bærer med seg sine jordiske arr og merker, men at alle oppstandne mennesker bærer med seg dette inn i det nye eskatologiske livet. Vi starter med å ta for oss lignelsen om det eskatologiske gjestebudet i Lukas 14.

3.5.3.1 Det eskatologiske gjestebudet

Jesus er innbudt til noen fremtredende fariseere. Det er sabbat, men likevel helbreder Jesus en mann som lider av vann i kroppen. Dette misliker fariseerne. Jesus forsvarer imidlertid sin handling og sier til dem: “Om en av dere har en sønn eller en okse som faller i brønnen, vil han ikke da straks trekke dem opp, selv om det er sabbat?” (Luk 14, 6). Under måltidet observerer Jesus hvordan gjestene har valgt seg ut plasser ved bordet etter egen selvforståelse av status. Jesus oppfordret til ydmykhet og sier følgende til gjestebudet (Luk 14, 10-14):

“10 Nei, når du er innbudt et sted, skal du ta plass nederst ved bordet, slik at verten kan si til deg når han kommer: ‘Venn, sett deg høyere opp!’ Da blir du hedret i alle gjestenes påsyn. 11 For hver den som setter seg selv høyt, skal settes lavt, og den som setter seg selv lavt, skal settes høyt.» Videre sier Jesus til verten: « 13 Nei, når du skal holde selskap, så innby fattige og uføre, lamme og blinde.» 14 Da er du lykkelig, for de kan ikke gi deg noe igjen, men du skal få lønn for dette når de rettferdige står opp fra de døde.”

Til dette sier én av gjestene: “salige er den som får sitte til bords i Gud rike” (v.15). Som respons på dette forteller Jesus lignelsen om det store gjestebudet (Luk 14, 16-24).

“16 Det var en mann som ville holde et stort gjestebud, og han innbød mange. 17 Da tiden for gjestebudet kom, sendte han tjeneren sin av sted for å si til de innbudte: ‘Kom, for nå er alt ferdig!’ 18 Men de begynte å unnskyldte seg, den ene etter den andre. En sa: ‘Jeg har kjøpt et jordstykke og må gå ut og se på det. Vær så vennlig å ha meg unnskyldt.’ 19 En annen sa: ‘Jeg har kjøpt fem par okser og skal ut og prøve dem. Vær så vennlig å ha meg unnskyldt.’ 20 Og en tredje sa: ‘Jeg har giftet meg, derfor kan jeg ikke komme.’ 21 Tjeneren kom tilbake og fortalte dette til herren sin. Da ble husherren sint og sa til tjeneren: ‘Gå straks ut på byens gater og torg og hent inn de fattige og uføre og blinde og lamme.’ 22 Tjeneren kom tilbake og sa: ‘Herre, jeg har gjort som du sa, men det er ennå plass.’ 23 Da sa

herren til tjeneren: 'Gå ut på veiene og stiene og nød folk til å komme inn, så huset mitt kan bli fullt. 24 For det sier jeg dere: Ingen av dem som var innbudt, skal få smake festmåltidet mitt''.

Den mest tradisjonelle tolkningen av lignelsen er at den formidler en advarsel. Dersom ikke rike og velstående omvender seg og får en mer ydmyk fremtoning står de i fare for å bli så selvopptatte at de blir ekskludert fra det eskatologiske måltidet (Yong, 2011, s.131).

Yong har en annen forståelse av lignelsen. Han hevder at dersom lignelsen blir forstått i lys av den profetiske tradisjonen av det siste store eskatologiske måltidet (Jes 25, 6-9, Jes 56, 7-8 og Jes 65, 13-16) kan lignelsen bidra til å skape en mer inkluderende eskatologi for mennesker med funksjonshemming. Yongs ønske med dette er å vise at påstanden om at alle kan komme inn i Guds rike med arrene og merkene fra sitt jordiske liv er plausibel. Sett i lys av det eskatologiske rammeverket er lignelsen på den ene siden problematisk i teologisk forstand ettersom den peker mot at Guds opprinnelige invitasjon begrenser seg til de rike og velstående (Yong, 2011, s.132). På den andre siden kan lignelsen sees i sammenheng med ønsket om forandre de konvensjonelle forventningene som den religiøse eliten hadde til det eskatologiske måltidet. Ved å forstå lignelsen i lys av dette rammeverket mener Yong at den på minst to måter formidler hvordan det eskatologiske livet vil se ut.

For det første så tydeliggjør lignelsen at mennesker med funksjonshemming kan komme inn i Guds (eskatologiske) rike akkurat slik de er. Funksjonshemminger må verken blir usynliggjort eller fjernet for å bli inkludert i det "nye himmelske livet". Dette gjenspeiles også i tilstedeværelsen av arrene på Jesu oppstandne kropp. Jesu arr ble verken usynliggjort eller eliminert (Yong, 2011, s.133).

For det andre så reverserer lignelsen den konvensjonelle forventningene til det eskatologiske måltidet. Som tidligere nevnt har Lukas en tendens til å snu opp ned på det konvensjonelle verdenssynet i sine skrifter. Gjennom hele Lukasevangeliet blir de rike ydmyket, mens de fattige og svake blir løftet opp. Slik er det også i denne lignelsen. Lukas snur opp ned på den konvensjonelle forventningen ved å si at det er de svake som først får ta del i arven av Guds rike (Yong, 2011, s.133). Forstått på denne måten ærer og anerkjenner lignelsen mennesker med funksjonshemming akkurat slik som de er. Denne tolkningen samsvarer med Paulus teologi for de svake. Forståelsen tar et oppgjør med den konvensjonelle tankegangen rundt hva som er vakkert og sterkt. Den løfter opp det som er manifestert i korset og legemliggjort gjennom livene til mennesker med funksjonshemming. Lignelsen bekrefter at Kristus som er merket av sitt jordiske liv frelser mennesker både til tross for deres

funksjonshemming, og gjennom deres funksjonshemming. Lidelsen ved å være funksjonshemmet i det eskatologiske livet er ikke borte fordi deres skavanker elimineres, men fordi de sosiale barrierene som stigmatiserer funksjonshemmede i det jordiske livet opphøres (Yong, 2011, s.134).

Yongs tanke med å se lignelsen i lys av det store eskatologiske rammeverket var å utfordre fraværet av de funksjonshemmede i det eskatologiske bildet. Arrene på Jesu hender og føtter (Joh 20, 20, Joh 20, 25-27) og nærværet av de funksjonshemmede i lignelsen om det eskatologiske gjestebudet viser at mennesker med funksjonshemming får komme inn i Gud rike akkurat slik som de er, uten at deres skavanker trenger å bli eliminert eller fjernet.

Det store spørsmålet er imidlertid hvordan funksjonshemmingene kan vedvare i det nye livet uten at de “føles” på samme måte som de gjør i dag. Dersom vi nærmer oss problematikken fra et sosialt perspektiv vil lidelsen ved å være funksjonshemmet opphøre ettersom de sosiale barrierene som stigmatiserer ikke eksisterer. Yong hevder at når vi innser dette vil det bidra til å skape en mer gjestfri og inkluderende verden. Ettersom funksjonshemming ikke blir stigmatisert i det eskatologiske livet, trenger det heller ikke å bli det i det nåværende (Yong, 2011 s.135).

3.5.4 Funksjonshemmede - teologisk norm for den siste dom

Det er en viktig del som gjenstår for styrke bidraget til en mer inkluderende eskatologi for mennesker med funksjonshemming. Denne delen omhandler å vise hvordan bibelske bilder av funksjonshemmede kan tjene som teologisk norm for den siste dom, og dermed fungere som et instrument som kan informere, transformere og fornye den nåværende verden (Yong, 2011, s.136). Vi starter med å se på Matt 25, 31-45.

“31 Men når Menneskesønnen kommer i sin herlighet, og alle englene med ham, da skal han sitte på sin trone i herlighet, 32 og alle folkeslag skal samles foran ham. Han skal skille dem fra hverandre, som en gjeter skiller sauene fra geitene, 33 og stille sauene på sin høyre side og geitene på sin venstre. 34 Så skal kongen si til dem på sin høyre side: ‘Kom hit, dere som er velsignet av min Far, og ta i arv det riket som er gjort i stand for dere fra verdens grunnvoll ble lagt. 35 For jeg var sulten, og dere ga meg mat; jeg var tørst, og dere ga meg drikke; jeg var fremmed, og dere tok imot meg; 36 jeg var naken, og dere kledde meg; jeg var syk, og dere så til meg; jeg var i fengsel, og dere besøkte meg.’ 37 Da skal de rettferdige svare: ‘Herre, når så vi deg sulten og ga deg mat, eller tørst og ga deg drikke? 38 Når så vi deg fremmed og tok imot deg, eller naken og kledde deg? 39 Når så vi deg syk eller i fengsel og kom til deg? 40 Og kongen skal svare dem: ‘Sannelig, jeg sier dere: Det dere gjorde mot én av disse mine minste søsken, har dere gjort mot meg.’ 41 Så skal han si til dem på venstre side: ‘Gå bort fra meg, dere

som er forbannet, til den evige ild som er gjort i stand for djevelen og englene hans. 42 For jeg var sulten, og dere ga meg ikke mat; jeg var tørst, og dere ga meg ikke drikke; 43 jeg var fremmed, og dere tok ikke imot meg; jeg var naken, og dere kledde meg ikke; jeg var syk og i fengsel, og dere så ikke til meg.' 44 Da skal de svare: 'Herre, når så vi deg sulten eller tørst eller fremmed eller naken eller syk eller i fengsel uten å komme deg til hjelp?' 45 Da skal han svare dem: 'Sannelig, jeg sier dere: Det dere ikke gjorde mot én av disse minste, har dere heller ikke gjort mot meg.'"

Et omdiskutert tema i forbindelse med denne teksten er hvordan man skal tolke "alle folkeslag" i v.32 og "mine minste søsken" i v.40. Spørsmålet er om versene skal forstås universalistisk, eller om de kun er tiltenkt noen grupper. Når det gjelder tolkningen av "alle folkeslag" er det størst oppslutning rundt forståelsen av at frasen er ment universalistisk. Matteusevangeliet har dessuten generelt fokus på den universale horisont, noe som gjør det sannsynlig at også denne frasen er ment universalistisk (Yong, 2011, s.137).

Tolkningen av "mine minste søsken" har imidlertid vært noe mer bestridt. Mange hevder at frasen er tiltenkt Jesus etterfølgere. Dette stemmer overens med den større konteksten i Matteusevangeliet der verden blir dømt etter hvordan de har mottatt Kristus utsendte. Dette er også sannsynlig med tanke på hvordan Jesu disipler ble behandlet av jødene (Yong, 2011, s.137).

Det finnes imidlertid flere grunner til å forstå frasen på en mer inkluderende og universalistisk måte. For det første så skiller ordvalget "mine minste" seg fra ordbruken Matteus ellers bruker når han henvender seg til de svake. Ordvalget indikerer at både de svake, trengende og uheldige skal inkluderes i tolkningen (Yong, 2011, s.137).

Kathleen Weber påstår at uenighetene rundt disse frasene skyldes de ulike nivåene de blir undervist på (Yong, 2011, s.138). Weber legger frem tre forskjellige nivåer. Det første nivået er historiens nivå. Her er "mine minste søsken" og "alle folkeslag" forstått universalistisk. Det andre nivået er Matteus nivå. Her var mottakerne av evangeliet kristne eller mennesker som ihvertfall kjente til evangeliet. Dette indikerer en noe mer avgrenset forståelsesramme. Det siste nivået er det moderne nivået. Mottakerne av teksten er på dette nivået den moderne leseren. Her kommer det tydelig frem at det er den universalistiske forståelsen av teksten som har blitt rådende. Dette er forståelig med tanke på fremveksten av den globale horisonten i det 20. århundret. Her er det naturlig å tenke at Jesus har solidaritet med alle svake, trengende og syke (Yong, 2011, s.138). Dette er en tankegang som kommenterer seg selv i møte med den umiddelbare etterfølgelsen av Jesu lidelseshistorie i Matt 26. Disse argumentene bidrar til å

sannsynliggjøre forståelsen av “mine minste søsken” som mer universalistisk, enn tiltenkt en bestemt gruppe (Yong, 2011, s.139).

Yong støtter den universalistiske forståelsen av “mine minste søsken”, men tar tankegangen et steg videre. Dette gjør han ved å se på ordet “syk” (Matt 25, 36) (asthenes) som i denne teksten er en del av de trengende. Dette er det samme ordet som går igjen i både Paulus skrifter og Hebreerbrevet.

Når den universalistiske tolkningen av “mine minste søsken” blir forstått i sammenheng med Paulus teologi for de svake og den kristologiske lidelsen undervist i Hebreerbrevet, tydeliggjøres mysteriummet rundt Jesus sakramentale solidaritet med “mine minste søsken”. Yong mener dette indikerer at Kristus er legemlig tilstede i livene til alle svake, trengende og mennesker med funksjonshemming. Gjennom denne forståelsen er mennesker med funksjonshemming kanaler og sakramenter for Guds nærvær til en intetanende verden. På denne måten blir rike, mektige og vise stilt til veggs med svakheten som Gud har valg å omfavne og indentifisere seg med (Yong, 2011, s.139). Yong ønsker med dette å påpeke at mennesker med funksjonshemming ikke er veldedighetstilfeller som trenger hjelp fra funksjonsfriske for å at del i Guds nærvær. Guds aktivitet og nærvær kan mottas og oppdages av alle mennesker, og kanskje spesielt av mennesker med funksjonshemming (Yong, 2011, s.140).

Fra perspektivet til en funksjonshemmet er det enda et viktig moment i møte med denne bibelteksten. Teksten indikerer at syke, trengende, svake og funksjonshemmede kan tjene som forbilder for Guds dom og hans sakramentale nærvær og aktivitet (Yong, 2011, s.140). Sakramenter er både historisk og dogmatisk forstått som materielle midler som kan føre til frelse. I den universalistiske tolkningen av bibelteksten blir alle “folkeslag” (v.32) dømt etter hvordan de behandler de trengende. I denne konteksten er ikke “mine minste søsken” (v.40) stakkarslige objekter som trenger hjelp for å møte Gud. Derimot er de kanaler som den “tapte verden” kan få møte Guds nærvær gjennom. Sagt med andre ord så er de svake, syke, trengende og funksjonshemmede sakramenter for Guds frelsende nåde. “Mine minste søsken” er kanskje den eneste sjansen funksjonsfriske har i denne verdene til å møte og erfare forløsningen av Kristus (Yong, 2011, s.140).

Yong mener derav at det ikke er de funksjonshemmede som trenger hjelp fra funksjonsfriske for å bli frelst, men funksjonsfriske som trenger de funksjonshemmede i møte med dette. Sett på denne måten er mennesker med funksjonshemming sentrale i

frelsheshistorien. Dette er fordi det er de svake, trengende og funksjonshemmede som gjenspeiler makten og visdommen av Kristus på korset. Derfor fortjener de funksjonshemmede en rettmessig plass i kirken og det kristne fellesskap. Istedenfor å bli diskriminert og ekskludert fortjener de å bli æret som sentrale skikkelser i Guds folk (Yong, 2011, s.141). Yongs tolkning av Matt 25, 31-45 gjør oss oppmerksom på at verden blir dømt etter hvordan de svake og trengende blir behandlet. Dette utfordrer oss til å være oppmerksomme på hva vi gjør i møte med den urett som ofte påføres svake og trengende (Yong, 2011, s. 141-142).

I denne seksjonen har vi sett på Yongs teologiske forståelse av eskatologien. Dette er en forståelse som Yong mener er mer inkluderende og mindre diskriminerende ovenfor mennesker med funksjonshemming. Det er imidlertid ikke alle som er enig i denne forståelsen. Teologen R. T. Mullins er én av dem. Han er skeptisk til Yongs tolkning av eskatologien som han mener er bekymringsfull og lite troverdig. Den neste seksjonen tar for seg Mullins kritiske perspektiv.

3.6 R. T. Mullins' kritiske perspektiv

Teologen R. T. Mullins hevder han har mye til felles med Amos Yong. De har begge et nært familiemedlem som har Downs syndrom, og de er begge opptatt av å skape en teologi som er mer inkluderende og imøtekommende ovenfor mennesker med funksjonshemming. Mullins støtter mange av Yongs teologiske tanker, men er imidlertid skeptisk til Yongs forståelse av eskatologien. Det er spesielt Yongs tolkning av oppstandelsen Mullins reagerer på. Yong hevder det er kontinuitet mellom den jordiske og den oppstandne kroppen, og begrunner dette med en rekke metafysiske standpunkter. Mullins hevder imidlertid at disse argumentene både er bekymringsfulle og lite troverdige (Mullins, 2011, s.25). Vi skal i det følgende se på problematikken som Mullins mener oppstår i møte med denne forståelsen av oppstandelsen.

3.6.1 Problematikken rundt Yongs tolkning av oppstandelsen

Yong hevder at kirkens forståelse av eskatologien er av stor betydning for hvordan den møter med mennesker med funksjonshemming. Mange har oppfatningen om at menneskets oppstandne kropp er plettfri og perfekt. Dette synes Yong er problematisk. En slik forståelse peker mot at funksjonshemming bare er en midlertidig tilstand som vil bli opphevet i det

eskatologiske livet. I tillegg mener han at en slik forståelse kan føre til at kirken blir passiv og overlater oppgaven med å svare på spørsmål som er relatert til funksjonshemmede over til Gud. Dette fører til at det å være funksjonshemmet først og fremst blir en individuelle affære.

Yongs korrektiv til dette er at han mener det er kontinuitet mellom den jordiske og den oppstandne kroppen. Oppstandelsen fjerner ikke funksjonshemminger, men gir funksjonshemningene ny verdi (Mullins, 2011, s.25).

Sett i sammenheng med evangeliet og Jesu helbredende virke har Mullins store problemer med å forstå Yongs tankegang i møte med oppstandelsen. Jesus brukte mye av sitt inkarnerte liv til å helbrede mennesker med både sykdommer og funksjonshemminger. Hvordan Yong da kan hevde at sykdom og funksjonshemming ikke blir helbredet i oppstandelsen er derfor et mysterium for Mullins. Yong møter denne problematikken med en hermeneutisk forklaring. Forklaringen starter med å skille mellom sykdom og funksjonshemming. I dette skillet er det bare sykdom som kan kureres. Mullins mener dette er et vilkårlig skille, og stiller dermed spørsmåltegn ved Yongs hermeneutiske prinsipp. Hva er begrunnelsen for at syke kan kureres, men ikke funksjonshemmede?

Mullins hevder at en viktig kilde til Yongs forståelse rundt dette er teologen Stanley Hauerwas. Hauerwas påstår at dersom en persons funksjonshemming blir fjernet eller kurert, blir også individets personlighet fjernet. Dette er en sterk uttalelse. Påstanden gjør krav på å være et sannhetskrav, og sannhetskrav tåler ingen unntak. Dermed vil ett eksempel som tilbakeviser påstanden føre til at påstanden er falsk (Mullins, 2011, s.26). Mullins mener at Hauerwas' forståelse trolig henger sammen med tanken om at individets funksjonshemming er identitetsskapende. I denne tankegangen skapes identiteten av tidligere erfaringer, og individets funksjonshemminger er dermed en viktig del av dets identitet og karakter. Dersom mennesker med funksjonshemming blir helbredet i det eskatologiske livet vil dette true individets personlighet. Kan for eksempel foreldre se datteren som sitt sanne jeg dersom hun i det oppstandne livet ikke lenger har Downs syndrom? Mullins sier at han kan forestille seg sin søster uten Downs syndrom. Dette er fordi hun ikke er identisk med sin funksjonshemming. Flere av hennes egenskaper er formet av syndromet, men de er ikke bestemt av syndromet. Mullins har derfor problemer med å forstå hvorfor søsteren må bære syndromet også i det eskatologiske livet for å bevare sin personlighet? Med bakgrunn i dette tror Mullins at Yong har misforstått identitetsbegrepet. Han mener Yong blander sammen den metafysiske identiteten med forståelsen av jeget (Mullins, 2011, s.27). Mullins mener at en person er

identisk med seg selv. Funksjonshemming er noe et menneske har, men ikke noe et menneske er. Det er en tilfeldig, men ikke nødvendig, egenskap. Funksjonshemming er dermed en betinget egenskap som ikke trenger å vedvare inn i det nye eskatologiske livet (Mullins, 2011, s.27).

3.6.2 Tre kritiske punkter i møte med Hauerwas' påstand

Mullins mistenker at teologer med fokus på mennesker med funksjonshemming ser på Hauerwas' metafysiske standpunkt som overbevisende, og dermed ikke tar følgene som påstanden fører med seg seriøst. Mullins belyser tre kritiske punkter som dukker opp dersom påstanden blir tatt på alvor (Mullins, 2011, s.28).

Hauerwas' påstand har for det første stor betydning i møte med den medisinske behandlingen av funksjonshemmede. Påstanden indikerer at vi bør slutte å kurere, gjøre inngrep eller operere mennesker med funksjonshemming. Dette kan svekke individets personlighet. Forståelsen fører i tillegg til at vi må revurdere vårt syn i møte med den inkarnerte Jesus. I sitt inkarnerte liv helbredet Jesus tusener av mennesker. Jesu helbredene virke ble forstått som et tegn på Guds kommende rike. Dersom Hauerwas' påstand blir tatt seriøst eliminerte Jesus i sitt inkarnerte liv tusentalls personligheter. Dette setter spørsmålstegn ved Jesu moral, og ikke minst Guds moral. Hauerwas' svar på denne problematikken er at fysiske handikap kureres, men ikke kognitive funksjonshemninger (Mullins, 2011, s.28). Påstanden om at mentale funksjonshemninger er mer identitetsskapende enn de fysiske mangler imidlertid en begrunnelse. Som tidligere nevnt er Hauerwas' påstand et sannhetskrav. Mullins hevder at dersom noen typer funksjonshemninger kan kureres mens andre ikke kan det, så kan det være god nok grunn til at Hauerwas' påstand er falsk (Mullins, 2011, s.29).

Det andre kritiske punktet Mullins trekker frem er problemet Hauerwas' påstand skaper i møte med den himmelske smerte. La oss først anta at det er mye smerte knyttet til for eksempel Downs syndrom. For å bli kvitt smerten må funksjonshemmingen elimineres. Etter Hauerwas' forståelse kan funksjonshemmingen imidlertid ikke elimineres, for da fjernes også individets personlighet. Av den grunn må individet fortsette å leve med den kontinuerlige smerten også i det eskatologiske livet. Dette fører igjen til at Gud heller ikke i det eskatologiske livet klarer å utrydde ondskaper. Dette blir videre forverret ved at teologer med fokus på funksjonshemmede påstår at personligheten ikke bare blir preget og formet av det mentale, men også av kroppslige funksjoner. Mullins mener denne forståelsen impliserer at

mennesker med funksjonshemming har et uendelig langt liv fremfor seg i smerte (Mullins, 2011, s.29).

Det siste kritiske punktet Mullins trekker frem i møte med Hauerwas' påstand er problematikken knyttet til mennesker som blir funksjonshemmet sent i livet. Dersom en mann blir alvorlig funksjonshemmet på grunn av en bilulykke, vil mannen da “stå opp” i sin tidligere funksjonsfriske eller nåværende funksjonshemmede tilstand? Hauerwas' forståelse er at mannen vil “stå opp” i sin nåværende tilstand. Grunnen er at han ser på funksjonshemmingen som en sentral del av individets identitet.

Mullins mener at det er en stor overdrivelse å tro at denne forståelsen av det eskatologiske livet gir håp for mennesker med funksjonshemming. Forståelsen undergraver funksjonshemmede mennesker som ser frem til at kroppene deres blir helbredet i det nye himmelske livet (Mullins, 2011, s.31).

3.6.3 Konkluderende bemerkninger

Mullins hevder at dersom Yong ønsker å holde fast på forståelsen om at det er kontinuitet mellom den jordiske og oppstandne kroppen må han artikulere flere faktorer.

For det første trenger Yong å legge frem en klar antropologi. Dette er viktig i forbindelse med å identifisere legemets identitet gjennom tiden, og fra død til oppstandelse. Yong hevder å ha en antropologi der mennesket er konstituert av, men ikke kan reduseres fra, sin kropp. Han har imidlertid ikke utdypet hva dette betyr. Yongs antropologi har dessuten en synlig dualisme. Den oppstandne kroppen kan ikke reduseres fysisk, men den har likevel en materiell konstitusjon. Momentene har hver for seg interessante aspekter, men de har også vanskeligheter som må håndteres. Et eksempel er at det er vanskelig å gjøre regnskap for hva som skjer med den fysikalske identiteten mellom døden og oppstandelsen (Mullins, 2011, s.31).

For det andre må vilkårene for identiteten gjennom tiden og fra død til oppstandelse legges frem. Yong har en spekulativ forklaring på kontinuiteten mellom den jordiske og den oppstandne kroppen i det nye eskatologiske livet. For at forklaringen skal være troverdig mener Mullins at Yong må postulere påstander om noe som vedvarer over tid. Postulatene vil være avhengig av hans valg av antropologi. Yongs antropologi trenger dessuten en teori rundt den psykologiske identiteten av den oppstandne kroppen. Mullins mener at det er på dette nivået at de fleste av Yongs spekulasjoner finner sted (Mullins, 2011, s.31).

Yong mangler en forklaring på hvorfor mennesker må bevare sin funksjonshemming for å kunne beholde sin identitet i det eskatologiske livet. Dette er ifølge Mullins ikke opplagt. Yong må artikulere en mer utfyllende begrunnelse dersom denne påstanden skal være troverdig. For å kunne gjøre dette mener Mullins at Yong først må kaste Hauerwas' påstand, om at man *er sitt handicap* og bytte den ut med noe mer troverdig. Deretter må han håndtere problemene som er artikulert ovenfor. Dersom Yong tar tak i dette hevder Mullins at påstanden om kontinuitet mellom den nåværende og oppstandne kroppen vil stå mye sterkere (Mullins, 2011, s.31).

3.7 Oppsummering

Dette kapitlet har belyst underproblemstilling nummer to: *Hvordan kan funksjonshemming forstås ut ifra et teologisk perspektiv?* Kapitlet har fokusert på Amos Yongs teologiske forståelse av mennesker med funksjonshemming. Vi startet med å ta for oss tradisjonelle tolkninger av to tekster fra Det gamle testamentet (3 Mos 21, 17-23 og 5 Mos 28, 15-68) som har bidratt til å diskriminere og marginalisere mennesker med funksjonshemming. Bibeltekstene har blitt tolket i den retning at mennesker med funksjonshemming er syndige og ikke er bra nok ovenfor Gud. Videre har vi sett på tekster fra både fra Det gamle og Det nye testamentet (Job, Luk 19 1-10, Apg 8, 26-40, Joh 9) som opphøyer funksjonshemmedes eksistens og viser at mennesker med funksjonshemming er likestilte med andre mennesker i Guds skaperverk.

Kapitlet har også omhandlet Paulus teologi for de svake. Paulus viser oss viktigheten av de svake i det kristne fellesskapet og sier at et fellesskap uten svake og funksjonshemmede er verken helt eller sant (1 Kor 12, 21-26). Mennesker med funksjonshemming mottar Åndens gaver på lik linje med funksjonsfriske, og er dermed like viktige bidragsytere i det kristne fellesskapet (1 Kor 12, 4-7 og 1 Kor 12, 11-13). Yongs tolkning av 1 Kor 1, 18 – 2, 5 er at Gud har manifestert sin visdom og makt gjennom mennesker med utviklingshemming ettersom de blir forstått som verdens dårskap. Dette kobler han videre med den korsfestede Kristus som er Guds ytterste eksempel på svakhet og dårskap. På denne måten kan mennesker med psykisk utviklingshemming oppfattes å reflektere Kristi verk og et bilde av Gud.

Til slutt i kapitlet har vi sett på Yongs forståelse av livet etter døden, eskatologien. Yong hevder at det er kontinuitet mellom Jesu inkarnerte og oppstandne kropp. Han underbygger denne påstand med to tekster fra Johannes evangeliet (Joh 20, 20 og Joh 20, 25-27) der Jesus

viser sin merkede kropp for disiplene etter oppstandelse. Yong mener imidlertid at “Jesu arr” har skiftet verdi, de symboliserer ikke lenger svakhet og hjelpeløshet, men gjenspeiler heller det nye himmelske legemet. Han hevder at det ikke bare er Jesus som tar med seg merkene og erfaringene fra det jordiske livet, men at alle oppstandne mennesker tar med seg dette. Påstanden begrunnes med det eskatologiske gjestebudet i Luk 14. Ved å forstå lignelsen i lys av den profetiske tradisjonen av det eskatologiske måltidet (Jes 25, 6-9, Jes 56, 7-8, Jes 65, 13-16) mener Yong at lignelsen viser at mennesker med funksjonshemming kan komme inn Guds himmelske rike akkurat slik som de er. Funksjonshemmede mennesker blir anerkjent akkurat slik som de. Lidelsen ved å være funksjonshemmet er borte fordi de sosiale barrierene som stigmatisere mennesker i det nåværende livet er opphevet.

Yong peker også på hvordan mennesker med funksjonshemming kan tjene som teologisk norm for den siste dom. I Matt 25, 31-45 blir “alle folkeslag” dømt etter hvordan de behandler “mine minste søsken”. Yong mener at Jesus er legemlig tilstede hos alle svake, marginaliserte og funksjonshemmede. Dermed mener han at mennesker med funksjonshemming kan tjene som kanaler og sakramenter for de funksjonsfriske.

I forbindelse med eskatologien har vi sett på R. T. Mullins kritiske blikk på Yongs forståelse av oppstandelsen. Mullins mener at Yongs argumenter for kontinuiteten mellom den nåværende og oppstandene kroppen både er spekulative og lite troverdige. Han mener Yong må forkaste Hauerwas' påstand og artikulere flere faktorer dersom forståelsen av oppstandelsen skal bli mere troverdig.

4 Inkludering av psykisk utviklingshemmede i kirken

4.1 Innledning

Dette kapittelet tar for seg underproblemstilling nummer tre: *Hvordan kan lokale menigheter skape et mer inkluderende tilbud for mennesker med psykisk utviklingshemming?* Kapittelet starter med en seksjon om lovverk og offentlige føringer. Deretter tar jeg for meg det diakonale ansvaret kirken har i møte med å være et inkluderende og medmenneskelig fellesskap. Kapittelet fortsetter med betydningen av holdninger, kunnskap og innsikt for å kunne skape et slikt fellesskap på en god måte. Til slutt tar jeg for meg to forslag til hvordan kirken kan inkludere utviklingshemmede i det ordinære fellesskapet, og drøfter dette i lys av mine funn fra kapittel 2 og 3.

I de to foregående kapitlene har vi sett at mennesker med utviklingshemming gjennom historien har vært en stigmatisert, marginalisert og nedvurdert gruppe. De har blitt sett på som annerledes med liten eller ingen verdi. Dette har gjenspeilt seg i måten de har blitt behandlet på. De siste årene har situasjonen imidlertid bedret seg noe. Til tross for dette har både kirken og samfunnet generelt en lang vei å gå for å oppnå målsetningen om å inkludere utviklingshemmede på lik linje som funksjonsfriske.

Den teologiske forståelsen skissert i kapittel 3 har vist oss at Bibelen har et langt mer positivt og inkluderende syn på mennesker med funksjonshemming enn mange tidligere har tenkt. Ut ifra Yongs teologiske forståelse er mennesker med funksjonshemming kronen på Guds skaperverk. De er viktige bidragsytere som kan reflektere Guds visdom og makt, og som viser vei til Guds frelsende verk. Etter mitt syn bør dette få konsekvenser for hvordan kirken møter og ser på mennesker med utviklingshemming. Spørsmålet i denne sammenhengen er hvordan kirken med basis i Yongs teologi kan skape et mer inkluderende tilbud for mennesker med psykisk utviklingshemming.

4.2 Lovverk og offentlige føringer

I diskusjonen rundt dagens situasjon for mennesker med utviklingshemming i kapittel 2 blir det antydnet at utviklingshemmede er mer ensomme med sin åndelighet i dag enn før HVPU-reformen ble innført. Diskusjonen gir også signaler om at kirken fortsatt sliter med å finne gode og inkluderende tilbud for denne gruppen. Det eksisterer imidlertid et lovverk og

en rekke vedtatte offentlige føringer som skal forhindre at mennesker med utviklingshemming blir sittende alene med sin åndelighet.

Den første offentlige føringen kom med innføringen HVPU-reformen. I stortingsmelding nr. 47 (89-90) "om gjennomføringen av reformen for mennesker med psykisk utviklingshemming" er tros- og livssynsutøvelse understreket som en viktig del av målsetningene for HVPU-reformen. Det går frem av stortingsmeldingen at mennesker med utviklingshemming skal få et likeverdig kultur- og fritidstilbud som resten av befolkningen. Ansvar for dette ble gitt til kommunen og lokalsamfunnet. Kirken fikk i denne sammenhengen et særlig ansvar. Den norske kirke er en statskirke og det offentlige kunne dermed legge føringer for kirken (Dahle, 2010, s.37). På grunn av uklarheter rundt ansvarsforholdet i denne loven ble hensikten med stortingsmelding nr. 47 videre fulgt opp i 2007. I innstilling S. nr. 150 (2006, 2007) blir det tydeliggjort at ansvaret for å sikre de utviklingshemmedes tros- og livssynsutøvelse skal plasseres hos tjenesteyter i fellesskap med tjenestemottaker og hans/hennes foresatte (Kirkerådet, 2009, s.7).

I 2009 kom det et rundskriv som konstaterte de utviklingshemmedes *rett til egen tros- og livssynsutøvelse* fra Helse- og omsorgsdepartementet (Torgauten, 2010, s.56). Rundskrivet fastslo at alle som er avhengig av kommunale helse- og omsorgstjenester skal få den hjelpen og bistanden de trenger for å kunne praktisere sitt tros- og livssyn. I praksis betyr dette at helse- og sosialtjenesten må sette seg inn i tjenestemottakerens livshistorie og bakgrunn. De må videre kontakte og samarbeide med det aktuelle tros- og livssynssamfunnet brukeren ønsker å være en del av (Torgauten, 2010, s.56).

I tillegg til dette understreker Grunnlovens § 2 og Menneskerettsloven alle menneskers likeverdige rett til tros- og livssynsutøvelse (Torgauten, 2010, s.50). I 2009 kom dessuten likestillings- og diskrimineringsloven. Denne loven skal sikre at ingen blir fratatt muligheter eller settes utenfor. Et punkt i denne loven omhandler universell utforming av alle uteområder og lokaler. Dette omfatter også kirker og menighetshus. I kirkelig sammenheng innebærer dette at mennesker med utviklingshemming skal kunne delta på kirkelige aktiviteter og tilbud uten at det blir utformet særordninger (Torgauten, 2009, s.28). Disse offentlige føringene tydeliggjør at utviklingshemmede har like stor rett som alle andre til å utøve sin tro og livssyn.

Det er imidlertid ikke bare det offentlige som har visjoner og ønsker om å ta vare på de utviklingshemmedes åndelighet. Den norske kirke har også et ønske om å ta utviklingshemmedes tro på alvor. I 2009 kom kirkerådet med følgende uttalelse:

“Den norske kirke skal være en kirke for alle. Alle kirkens medlemmer, uavhengig livssituasjon, skal ha mulighet til å delta og høre til den lokale kirkens fellesskap. For mennesker med utviklingshemming er ikke dette selvsagt. Mange kommer aldri så langt som til kirkedøren, fordi ingen inviterer dem inn eller bekrefter at de var en del av menighetens fellesskap” (Kirkerådet, 2009, s.2).”

Kirkerådet ønsket med dette å fremme retten som utviklingshemmede har i møte med Den norske kirke, og samtidig understreke kirkens ansvar ovenfor dette (Kirkerådet, 2009, s.2). Etter min mening bekrefter kirkerådets uttalelse diskusjonen i kapittel 2. Kirken sliter fremdeles med å finne sin nye rolle ovenfor utviklingshemmede, selv 20 år etter reforminnføringen.

Som vi kan se er den formelle lovgivningen tilstede. Både lovverk og kirkelige visjoner fronter en tilrettelagt og inkluderende kirke. Hva som skjer i praksis er imidlertid en annen sak (Torgauten, 2006, s.24). I arbeidet med å omgjøre teori til praksis kan et diakonalt perspektiv være et viktig redskap. I den neste seksjonen skal vi derfor se på kirkens diakonale ansvar i møte med å være et inkludere fellesskap.

4.3 Et diakonalt ansvar

Den norske kirke forstår seg selv som en tjenende og handlende kirke. Diakoniens teologiske grunnlag springer ut fra oppdraget som Gud har gitt kirken. Skaperverket er avhengig av at menneskeheten tar forvalteransvaret som Gud har gitt oss på alvor. En viktig grunntanke i diakonien er det kristne menneskesynet. Det kristne menneskesynet er opptatt av at alle mennesker er likeverdige og skapt i Guds bilde. Alle er skapt til å leve i fellesskap, og til å tjene og yte omsorg for hverandre. Alle mennesker er avhengig av hverandres medmenneskelighet.

Diakoni handler om å *være* og *gjøre*. Diakonien tilhører livet og er en viktig del av det å *være* et troende menneske. Alle døpte er kalt til å utøve diakoni. Jesus er her vårt forbilde. I Joh 3,16 står det: “Slik som Kristus gav seg selv for oss, skal vi gi våre liv til andre”. Våre liv skal betones av barmhjertighet for hverandre. Diakonien har sitt fotfeste i, og er sammenvevd med, Guds forsonende arbeid i Kristus. Det andre aspektet ved diakoni er å *gjøre*. Det handler om å kontinuerlig spørre seg selv om hvem min neste er (Luk 10, 29-37), og gjøre troen virksom i handling. Dette handler om at man som enkeltperson og fellesskap stiller seg til rådighet og oppsøker de som er marginaliserte, syke og isolerte, og spør slik som det står at Jesus gjorde i Luk 18, 41: “Hva vil du jeg skal gjøre for deg? (Kirkerådet, 2008, s.9).

Etter min forståelse så betyr dette i praksis at alle kirkens medlemmer er formanet til å følge opp ansvaret som Gud har gitt oss. Diakonien utfordrer oss til å leve et liv i tjeneste, og til å være en neste for hverandre og for fellesskapet som vi er en del av. Diakonen har som leder av kirkens omsorgstjeneste kanskje et hovedansvar i møte med diakonien, men dette fritar ikke resten av menigheten fra ansvaret for å praktisere diakoni. Diakoni er et ansvar gitt fra Gud til alle kirkens medlemmer.

I møte med å utføre diakoni til mennesker i vår tid har Kirkerådet utarbeidet en diakoniplan som skal være førende og veiledende. Planen er ment til å utgjøre et fundament, og til å peke på ønsket retning for det diakonale arbeidet i de lokale menighetene i årene fremover (Kirkerådet, 2008, s.7). Den første diakoniplanen som kirkerådet utarbeidet kom i 1987. Definisjonen av diakoni var da: *“Med diakoni forstås kirkens medmenneskelige omsorg og fellesskapsbyggende arbeid, og den tjeneste som i særlig grad er rettet mot mennesker i nød”* (Kirkerådet, 1997, s.8). I 2008 ble det imidlertid vedtatt en ny diakoniplan. Sammen med den nye planen kom kirkerådet også med en ny definisjon av diakoni: *“Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og blir uttrykt gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kampen for rettferdighet”* (Kirkerådet, 2008, s.9). En grunnleggende tanke med den nye definisjonen var at alle er likeverdige mottakere og bidragsyttere av diakonien, sterk som svak. Med dette ønsket kirkerådet å komme bort fra oppfatningen om at det er de “sterke” som skal hjelpe de “svake”. Definisjonen fra 1987 hadde en undertone av nettopp dette. I denne sammenhengen sier Kari Jordheim at diakonien ikke skal presisere hvem som er mottakere og hvem som er givere (Jordheim, 2009, s.14). Alle mennesker er skapt av Gud, og alle er avhengig av hverandre. Noen ganger er man sterk, og andre ganger er man svak. Dette hører med til livets realiteter. Gud har skapt mennesket mangfoldig og det er dermed vesentlig at alle får mulighet til bidra i fellesskapet på sin unike måte. I møte med dette er likeverd, gjensidighet og respekt viktige betingelser. Av den grunn er endringene av definisjonen av diakon av stor betydning (Jordheim, 2009, s.14). Det nye fokuset samsvarer dessuten bedre med Paulus kroppsmetafor skissert i kapittel 3. Paulus poengterte her at kirkens medlemmer er gjensidig avhengig av hverandre (1 kor 12, 21-26). Dersom det kristne fellesskapet skal fungere optimalt og være sunt må alle lemmene jobbe sammen.

Det diakonale perspektivet tydeliggjør ansvaret og behovet kirken har i møte med å være et inkluderende fellesskap ovenfor mennesker med utviklingshemming. Det å skape et

kirkelig fellesskap der utviklingshemmede føler seg likeverdige, inkludert og akseptert, kan imidlertid kreve mye arbeid. En slik innsats vil ikke bare kreves fra kirkens ansatte, men også fra den vanlige kirkegjenger. Som nevnt i kapittel 2 er mennesker med utviklingshemming forskjellige fra folk flest. Det kan dermed kreves omfattende tilrettelegging for å skape en fullgod inkludering av utviklingshemmede. Dette kan i tillegg variere med graden av utviklingshemming individet besitter. Spørsmålet er dermed hvordan man kan skape engasjement og lyst til å gjøre den innsatsen som kreves for å skape et mer inkluderende fellesskap i møte med mennesker med utviklingshemming. Jeg tror et viktig nøkkelord er holdninger.

4.4 Holdninger

I det norske store leksikon blir holdninger definert slik: “Holdning, innstilling, i sosialpsykologien betegnelse for vedvarende beredskap til å reagere positivt eller negativt overfor spesielle objekter, ideer og verdier (f.eks. overfor kirken eller demokratiet). Holdninger kommer til uttrykk gjennom oppfatninger og meningsytringer, som følelsesmessige reaksjoner, og i handlinger. De kan være basert på kunnskap eller være ervervet gjennom erfaringer, men er ofte overtatt relativt ureflektert fra foreldre, venner og andre grupper man har valgt å identifisere seg med” (Det store norske leksikon, Holdning).

Kirken har som nevnt i de to foregående kapitelene hatt et ganske negativt bilde av mennesker med utviklingshemming. Bildet har imidlertid blitt mer nyansert, og mange har begynt å se verdien av å inkludere de utviklingshemmede i kirkens fellesskap. Likevel er det et langt stykke igjen før utviklingshemmede er likeverdige med funksjonsfriske i fellesskapet.

Definisjonen sier at holdninger uttrykkes i “meningsytringer, følelsesmessige reaksjoner og handlinger”. Dersom det er slik at mange av kirkens medlemmer har forutinntatte og negative holdninger ovenfor utviklingshemmede, og at disse ofte kommer til uttrykk gjennom ord og handlinger, kan holdninger være én grunn til at utviklingshemmede ofte ikke føler seg velkommen i kirkens ordinære fellesskap. I møte med å skape et mer inkluderende fellesskap kan det derfor være viktig med bevisstgjøring av holdninger. Ved å bli klar over forutinntatte og ubevisste holdninger kan man ta stilling til dem og reflektere rundt dem. Dette kan resultere i andre og mer positive holdninger. Med tanke på at Den norske kirke ser på seg selv en tjenende og handlende kirke, og at holdninger ofte kommer til uttrykk gjennom handlinger,

er det desto større grunn til å ta et oppgjør med kirkens holdninger til mennesker med utviklingshemming.

4.4.1 Holdningsendring

I arbeidet med å endre holdninger mener jeg innsikt og kunnskap er to viktige faktorer. Som nevnt i kapittel 3 prøvde Paulus å endre korinternes ekskluderende holdninger gjennom å informere om de “svakes” essensielle plass og viktige bidrag i kirkens fellesskap. Dette gjorde han på en bestemt og tydelig måte. For å endre menneskers holdninger i dag tror jeg Paulus “metode” er like aktuell. For mange er kanskje betydningen av de “svakes” bidrag og tilstedeværelse en uoppdaget viktighet. Derfor kan det være viktig at dette blir belyst. En teologisk forståelse kan kanskje bidra til at mange må ta et oppgjør med forutinntatte antagelser. I tillegg kan det være av stor viktighet å opplyse om det diakonale ansvaret som enkeltmennesket og fellesskapet har for å skape et inkluderende fellesskap og for å være gode medmennesker ovenfor hverandre. En bevisstgjøring av disse to aspektene kan bidra til å se viktigheten og verdien av å inkludere mennesker med utviklingshemming i kirkens fellesskap.

I 2009 kom Kirkerådet ut med heftet: *“Deltagelse og tilhørighet”* (Kirkerådet, 2009). Heftet er ment å være veiledende i møte med å inkludere mennesker med utviklingshemming i kirkens fellesskap. Kirkerådet kommer i dette heftet blant annet med forslag til hvordan kirken kan endre uønskede holdninger. Det første punktet er betydningen av å ha et bevisst forhold til egne holdninger. Dette er fordi holdninger preger våre prioriteringer og rollen vi utøver. Kirkerådet presiserer viktigheten av at kirkens ansatte tar dette på alvor. Etersom de ansatte er rollemodeller setter de også standarden for resten av menighetens fellesskap. Det andre punktet til Kirkerådet er betydningen av å bli klar over fellesskapets holdninger. Det siste punktet er verdien av å møtes. For å få bukt med fordommer eller negative holdninger er det viktig å treffes og bli kjent. Gjennom å møtes blir forutinntatte antagelser ofte gradvis revet ned (Kirkerådet, 2009, s.15).

Toril Edøy har i boken *“En kirke for alle”* (Edøy, 2000) blant annet tatt for seg problematikken rundt funksjonsfriskes ofte negative holdninger til mennesker med funksjonshemming. Edøy sier at slike negative holdninger ofte kommer av at vi er redde for det ukjente. Mennesker har en tendens til å ha fornuftstridige tanker og frykt for det som er annerledes og ukjent. Hun sier videre at det er vanskelig å forklare hva denne redselen kommer av, men hun har en teori om at det kan stamme fra frykten for å være forskjellig (Edøy, 2000, s.145). Frykten kan føre til usikkerhet i forhold til hvordan man skal opptre i

møte med funksjonshemmede. Dette kan igjen medføre at man på forskjellige måter unnviker å ta kontakt med de funksjonshemmede. Unnvikelsen kan utspille seg på forskjellige måter. Det mest vanlige er at man ikke tar kontakt i det hele tatt, eller at man snakker “over hodet” på den funksjonshemmede. Dette er ikke bare uhøflig, men også svært ydmykende og sårende for personen det gjelder (Edøy, 2000, s.146).

Av den grunn understreker Edøy betydningen av å gi veiledning og informasjon om hvordan man møter mennesker med funksjonshemming på en god og inkluderende måte. Edøy sier at denne informasjonen gjerne kan komme fra den funksjonshemmede selv, og at den både bør gis på det private og offentlige plan (Edøy, 2000, s.148). Mange mennesker med utviklingshemming har på grunn av sin kognitive svikt ikke mulighet til selv å informere om diagnose eller behov. I slike tilfeller kan det være en god løsning å invitere en “likemann”. En likemann er en person som er godkjent av det offentlige til å informere om diagnose og behov. Likemannen kjenner godt til diagnosen ved at han selv har den, eller at noen i nært be slektskap har diagnosen (Torgauten, 2009, s.30). I tillegg til å gjøre folk tryggere i sin opptreden mener Edøy at slik kunnskap også kan være behjelpelig i møte med å bryte ned sosiale hindringer og barrierer (Edøy, 2000, s.148). I kapittel 3 så vi at dette en av hovedmålsettingene til Yong. Grunnen til dette er at Yong mener lidelsen ved å være funksjonshemmet handler vel så mye om det sosiale som det fysiske, og ser det derfor som svært viktig å snu de diskriminerende holdningene mange har til funksjonshemmede. Etter min mening understreker dette ytterligere betydningen av kunnskap og innsikt i møte med å skape et mer inkluderende fellesskap. Kirken bør etter min mening ta sitt ansvar og informere menigheten om kirkens diakonale ansvar, utviklingshemmedes diagnose og behov, og en mer teologisk begrunnet forståelse av funksjonshemmede og deres plass i det kristne fellesskapet.

Det tar tid å endre holdninger. Dersom kirken klarer å skape en holdningsendring tror jeg mye av jobben er gjort i forhold til å danne et mer inkluderende tilbud for mennesker med utviklingshemming. Utviklingshemmedes kognitive reduksjon krever imidlertid også en praktisk tilrettelegging dersom alle skal føle seg inkludert i det kristne fellesskapet.

I det følgende skal vi ta for oss to forslag til hvordan man kan inkludere mennesker med utviklingshemming i kirkens ordinære fellesskap. Det første forslaget vi skal se på kommer fra Tro og Lys-bevegelsen (Tro og Lys, Førsteveiledning). Denne bevegelsen har som formål å hjelpe utviklingshemmede og deres familie til å finne sin plass i kirke og samfunn. Det andre er forslaget er hentet fra Tor Ivar Togrutens bok “*Sammen skal vi bygge menighet*”

(Torgauten, 2006). I denne boken kommer Torgauten med en rekke praktiske råd og tips til hvordan man kan inkludere mennesker med utviklingshemming i kirkens gudstjeneste og høymesse på en god måte.

4.5 Forslag til inkluderende tilbud i kirken for mennesker med utviklingshemming

4.5.1 Tro og lys

4.5.1.1 Historikk

Tro og Lys-bevegelsen ble opprettet i 1971 av Jean Vanier og spesialpedagogen Marie-Hélène Mathieu. Bakgrunnen for opprettelsen var ønsket om å skape et fellesskap for en fransk familie som ikke fikk være med på en valfart til Lourdes på grunn av deres to utviklingshemmede barn. For å gjøre noe for denne familien og andre familier i samme situasjon organiserte de en egen valfart til Lourdes. For at familiene ikke skulle være alene eller føle seg ensomme ble også deres venner invitert. Det ble etter hvert dannet slike små fellesskap rundt om i Frankrike og i andre land. Fellesskapene møttes med jevne mellomrom for å bygge vennskap, be sammen og ikke minst organisere valfart til Lourdes. Dette resulterte til slutt i en valfart på 12 000 mennesker. I dag finnes det Tro og Lys-fellesskap over hele verden (Tro og Lys, Historie).

I 1990 kom den første Tro og Lys-gruppen til Norge. Gruppen ble opprettet av Aslaug Espe, foreldre av psykisk utviklingshemmede, og psykisk utviklingshemmede med familie og venner. Norge har i dag 9 godkjente grupper, og de er spredt utover hele landet fra Akershus til Hammerfest.

Tro og Lys-fellesskapene er økumeniske. Det vil si at de er åpne for mennesker fra ulike kirkesamfunn og for de som ikke har kirkelig tilknytning eller bakgrunn. Gruppene har nær kontakt med lutherske prester, katolske prester og diakoner, og er i tillegg knyttet til den internasjonale Tro og Lys-bevegelsen som hvert år sender ut retningslinjer til alle godkjente Tro og Lys-grupper (Tro og Lys, Førsteveiledning).

En gruppe er som nevnt bestående av utviklingshemmede, deres familie og venner, og møtes minst én gang i måneden. En ledergruppe på 3-7 personer har ansvaret for å lede gruppen. Ledergruppen bør helst være sammensatt av én prest, venner, foreldre, og dersom

mulig, én utviklingshemmet. Gruppen har ansvar for å forberede og evaluere møtene, og påse at hver enkelt har det bra og at ingen faller utenfor (Tro og Lys, Førsteveiledning).

4.5.1.2 De tre delene

Tro og Lys-møtene består av tre deler: *velkomst og deling*, *bønn og gudstjeneste*, og *måltid og fest*. Gruppen trenger ikke å følge rekkefølgen slavisk, men kan tilpasse den etter gruppas ønsker og behov. For å oppnå best mulige møter anbefales det å sette av minst tre timer slik at gruppen har god tid til å bli kjent med hverandre.

Den første delen av møtet er *velkomst og deling*. Dette er den viktigste delen og bør være relativt lang. Gjennom å møte hverandre, lytte og bruke tid sammen oppstår vennskap. Møtet begynner alltid med en hilserunde der hver enkelt forteller hvordan de har hatt det siden sist. Dette er fellesskapsbyggende. Deretter fordypes gruppen seg i månedens tema. Temaet blir som oftest presentert av en av lederne i gruppen. Temaet skal gi næring til troen og åpne opp for Guds ord. I feiringen av Guds ord legger den internasjonale Tro og Lys-bevegelsen vekt på bruk av kirkens kulturelle rikdom. Eksempler på dette er prosesjon, vann, lys, sanger og miming. Medlemmene i tro og lys ønsker ikke å drive skuespill, men de ønsker å oppleve evangeliet som en virkelig historie her og nå. Miming er et godt redskap i møte med dette. Det er ønskelig at alle får en rolle slik at ingen er tilskuere. Etter feiringen av Guds ord deles gruppen opp i små samtalegrupper på omtrent 6-8 personer. Hver gruppe har med seg en leder fra ledergruppen som skal bidra slik at alle får uttrykket seg. Hensikten med samtalegruppene er at gruppen skal bli bedre kjent med hverandre, både på godt og vondt. Gruppen skal støtte, oppmuntre og vise omsorg for hverandre, og med dette bygge vennskap.

Etter velkomst og deling er det *bønn og gudstjeneste*. Gruppen samles igjen og gjør seg klar for denne delen. Det man har snakket om i smågruppene skal nå bli overgitt til Gud. Her er det viktig at lederne er oppmerksomme slik at alle får deltatt i bønn og takk til Herren. Denne delen avsluttes med bønn og messe (gudstjeneste). Det er viktig at gudstjenesten er godt forberedt, og at liturgien er enkel og preget av glede.

Enkelte grupper har nattverd knyttet til gudstjenesten én gang i måneden. Andre grupper deltar med jevne mellomrom på nattverden i menighetens ordinære gudstjeneste. Dette er svært ønskelig fordi en viktig målsetning for Tro og Lys-bevegelsen er at utviklingshemmede og deres familier skal finne sin plass i kirken.

Den siste delen av møtet er *måltid og fest*. Her blir vennskapet hyllet. Gleden over å være sammen blir i denne delen feiret gjennom å dele et måltid.

En naturlig konsekvens av at vennskap oppstår er at de blir gitt næring også utenom de faste møtene. Kontakten mellom møtene kalles den 4. gangen. Eksempler på slik kontakt kan være et kort, en telefonsamtale, eller ett lite besøk. Slike tegn kan bety mye og viser at man ikke alene.

Det er som nevnt viktig at gruppene knytter kontakt med menighetene de tilhører. Et hovedansvarlig for Tro og Lys-bevegelsen er at de utviklingshemmede integreres tilbake i kirkens fellesskap. Dette er ikke bare viktig for de utviklingshemmede, men også for menigheten som får oppdage de svakes skjulte skatter (Tro og Lys, Førsteveiledning).

4.5.1.3 Tro og Lys-bevegelsen i praksis

Maren Flotve Tischendorf har i sin avhandling "*En kirke for alle*" gjort en kvalitativ intervju-undersøkelse av mennesker som deltar i Tro og Lys-grupper. Hennes informantgruppe bestod av 3 utviklingshemmede, lederen for gruppen, en ledsager, en funksjonsfrisk person, og en prest. Avhandlingen til Tischendorf gir innsikt i blant annet opplevelsen medlemmene har av å delta på møtene, og om bevegelsen faktisk bidrar til at de utviklingshemmede blir mer integrert i sin lokale menighet. Dette er en tematikk som er interessante i møte med problemstillingen i dette kapittelet. Tischendorf poengterer at man ikke kan generalisere Tro og Lys-gruppene med bakgrunn i hennes oppgave. Dette er fordi studien ikke har noe representativt utvalg, men også fordi den står alene og dermed ikke har noen sammenligningsgrunnlag (Tischendorf, 2008, s.70). Likevel mener jeg undersøkelsen kan gi noen verdifulle signaler om hvordan tilbudet i praksis fungerer i forhold til utviklingshemmedes opplevelse av Tro og Lys og om bevegelsen faktisk fører til integrering i de lokale menigheter.

De utviklingshemmede informantene opplever at Tro og Lys-fellesskapet er et sted der de kan være seg selv og bli sosialt bekreftet gjennom å være akkurat slik som de er. Lyder, avbrytelser, og urolige bevegelser blir akseptert som en naturlig del av fellesskapet (Tischendorf, 2008, s.60).

De funksjonsfriske informantene opplevde i likhet med de utviklingshemmede at fellesskapet er et sted der man kan komme med hele seg. Gjennom å bli mottatt og akseptert akkurat slik som de er har det dessuten hjulpet dem til å gjengjelde det samme til andre (Tischendorf, 2008, s.53). De funksjonsfriske gav i tillegg tilbakemelding på at de utviklingshemmede var for dem forbilledlige i møte med å ha en hengiven og nærværende tro.

På spørsmålet om møtene førte til at medlemmene av gruppen ble mer integrert i kirkens øvrige tiltak var informantenes svar imidlertid mer sprikende. To av Tischendorfs informanter hørte ikke til menigheten der gruppen holdt til, men sa at de følte seg inkludert i sin lokale kirke. De følte seg sett og akseptert, og hadde i tillegg praktiske oppgaver i gudstjenesten som førte til at de følte seg sosialt bekreftet. Lederen for gruppen, som forøvrig var prest i gruppens tilhørende menighet, hadde imidlertid et litt annet syn på saken. Han opplevde Tro og Lys-fellesskapet som en noe isolert gruppe. Den blir både omtalt i menighetsblad og årsmeldinger på lik linje med andre kirkelige aktiviteter, men bortsett fra dette lever gruppen sitt eget liv (Tischendorf, 2008, s.65). Han mente imidlertid at forholdene antagelig ville vært annerledes dersom flere av kirkens ansatte og medlemmer involverte seg i fellesskapet (Tischendorf, 2008, s.65).

Undersøkelsen gir indikasjoner på at Tro og Lys-møtene er et godt sted å være, både for de utviklingshemmede og funksjonsfriske. Alle blir akseptert og inkludert akkurat slik som de er. Gruppene tar i tillegg høyde for de ulike gradene av utviklingshemming nevnt i kapittel 2, slik at alle uansett funksjonsnivå kan delta på møtene på sine premisser. Deltagerne av gruppen hjelper hverandre med å feire gudstjenesten sammen. De utviklingshemmede blir også forstått som forbilder ved deres hengiven og nærværende tro. På denne måten er Tro og Lys-bevegelsen helt i tråd med Paulus teologi for de svake belyst i kapittel 3.

På den andre siden mente lederen for gruppen at den er en noe isolert del av kirkens øvrige fellesskap. Paulus sier at alle kroppens lemmer bør jobbe sammen dersom Kristi legeme skal være sunt og frisk (1 Kor 12, 21-26). De utviklingshemmedes nærvær og bidrag bør derfor ideelt sett deles med hele menigheten og ikke bare med medlemmene i gruppen. Lederen poengterte at gruppen trolig ville vært mer inkludert dersom flere av kirkens ansatte og medlemmer var i større grad involvert i Tro og Lys-møtene. Realistisk sett er det begrenset hvor mange av kirkens medlemmer som man kan få til involvere seg i et slikt fellesskap. Det man derimot kan gjøre er å ta med seg tips og praktiske råd fra Tro og Lys-bevegelsen inn i den ordinære gudstjenesten.

Tor Ivar Torgauten kommer i boken "*Sammen skal vi bygge menighet*" (Torgauten, 2006) med en rekke praktiske tips og råd til hvordan man kan inkludere utviklingshemmede i den ordinære høymessen og gudstjenesten. Mange av rådene og tilnærmingene er etter min mening helt i tråd med Tro og Lys-bevegelsen.

4.5.2 Inkluderende gudstjeneste

Torgauten vektlegger betydningen av å tilrettelegge slik at alle kan komme inn i kirken med sin forskjellighet. Alle er ulike med synlige eller usynlige handikap, men i møte med den hellige Gud er vi alle like. Et av kirkens viktige oppdrag er å legge til rette slik at alle kan få mulighet til å falle til ro i Guds nærhet. Mange har behov for å bruke tid på dette. Derfor er det viktig at atmosfæren i kirkerommet er avslappet, og at forberedelsene av gudstjenesten er ferdig i tide slik at ingen løper frem og tilbake i siste sekund (Torgauten, 2006, s.76). Andre finner imidlertid ro gjennom å bevege seg, og dette bør også aksepteres. Her er det viktig å finne noen kjøreregler slik at det blir tatt hensyn til alles behov, både til de som trenger å bevege seg, men også til de som trenger ro (Torgauten, 2007, s.77). I møte med de utviklingshemmede mener Torgauten det er viktig å ta høyde for betydningen av forutsigbarhet og trygghet. For mange utviklingshemmede er forutsigbarhet en viktig kilde til trygghet og ro, som videre kan være utslagsgivende for deres opplevelse av gudstjenesten (Torgauten, 2006, s.80).

4.5.2.1 Et himmelsk sanserom

I kirken møter Gud oss gjennom alle våre sanser, ikke bare gjennom høresansen og det verbale ordet. Dette er fordi kirken er et fellesskap for alle, og ikke bare noen. For mennesker som har problemer med å forstå ord kan kirkens utsmykning slik som glassmalerier, tekstiler, lys, duft og blomster være med å formidle det gode budskapet (Torgauten, 2006, s.81). Bevisstgjøring rundt dette kan være med å tilrettelegge slik at gudstjenesten blir mer tilgjengelig for alle (Torgauten, 2006, s.82).

4.5.2.2 Deltagelse

For at et fellesskap skal bli godt er det viktig at alle bidrar. Menigheten skal bygges i fellesskap. Slik er det også med gudstjenesten. For at gudstjenesten skal bli god er det viktig at alle deltar og bidrar med sine unike gaver (Torgauten, 2006, s.82). Utviklingshemmede bør derfor få nødvendige og reelle oppgaver i gudstjenesten. Dette skaper likevekt og et bytteforhold. Dette kan også føre til at utviklingshemmede føler tilhørighet og det kan bidra til god selvfølelse (Torgauten, 2006, s.83).

4.5.2.3 Å høre med hele meg

Den mest tradisjonelle måten å forkynne evangeliet på er å forkynne budskapet gjennom ordet. Problemet i denne sammenhengen er som nevnt at ikke alle klarer å ta i mot budskapet gjennom denne sansen (Torgauten, 2006, s.86). Ordet bør derfor suppleres med flere kommunikasjonsformer (Torgauten, 2006, s.87). Kirken har et oppdrag med å forkynne evangeliet på en slik måte at alle kan forstå det. Dette innebærer at man må oversette Bibelen til alle verdens "hørespråk" (Torgauten, 2006, s.88). Dette betyr ikke at man skal slutte å bruke ordet i forkynnelsen, men at ordet alltid bør suppleres av andre kommunikasjonsformer. Torgauten mener at dette ikke bare er til det gode for de utviklingshemmede, men også for det øvrige fellesskapet. De fleste hører bedre når flere av sansene blir tatt i bruk (Torgauten, 2006, s.89).

En måte å supplere ordet på er å *gjøre* budskapet. De bibelske historiene fant sted i naturlige kulisser. Handlingene fant sted midt i den travle hverdagen, noe som gav liv til de ulike begivenhetene. Jesus tok selv i bruk livets naturlige rekvisitter for å tydeliggjøre sitt budskap (vann, fisk, korn, ild). Tilskuerne var i tillegg til dette ofte vitne til Jesu under. På denne måten var ikke bare menneskene tilhørere, men også tilskuere. Av den grunn fikk de "høre" evangeliet med hele seg (Torgauten, 2006, s.92). Ved å forkynne evangeliet utelukkende gjennom ordet så forsvinner viktige deler av budskapet. I tillegg blir de som har problemer med å forstå ord holdt utenfor. Torgauten oppfordrer derfor kirken til å la de bibelske kulissene komme inn i kirkerommet. Forkynnelsen blir på denne måten en forkynnelse til hele kroppen og kan være med på å skape gode "høreforhold" for alle (Torgauten, 2006, s.93). En annen måte å lage gode "høreforhold" på er å dramatisere bibeltekstene. Dramatiseringen kan føre til at menigheten blir dratt med inn i fortellingen slik at vi kan høre, se og kjenne handlingen på kroppen. Dramatiseringen handler om å visualisere bibeltekstene. Formidling av budskapet gjennom dramatisering trenger ikke å være vanskelig ettersom manuset står ferdigstilt i Bibelen. Samtidig som predikanten forteller budskapet skal han også prøve å gjenskape situasjonen som han forkynner om. Menigheten kan også engasjeres og være medvirkende i historien. Noen kan være hovedaktører, mens andre kan for eksempel være en del av en folkemengde. Ved å delta på en slik måte mener Torgauten at menigheten kan oppleve teksten mer realistisk og nær (Torgauten, 2006, s.97).

Bruk av bilder kan være virkningsfullt for å bygge opp under budskapet i teksten. Her finnes det utallige muligheter. Man kan bruke strektegninger, lysbilder, malerier og så videre

(Torgauten, 2006, s.100). For dem som bilder ikke er tilgjengelig for kan berøringer av gjenstander bidra til den samme realistiske nærheten (Torgauten, 2006, s.101). For å skape en kirke for alle er det viktig at ordene ikke står alene, men blir supplert av flere kommunikasjonsformer (Torgauten, 2006, s.104).

4.5.2.3 Liturgien som den gode hjelper

Liturgien i gudstjenesten kan for mange utviklingshemmede være til god hjelp. Grunnen til dette er at liturgien kan være behjelpelig med å uttrykke troen. Den blir fremsagt i fellesskap og fører dermed til at alle er med selv om noen personer ikke kan uttrykke ord. Liturgien gir også forutsigbarhet som er en viktig betingelse for ro og trygghet for de utviklingshemmede.

Mennesker med få ord kan veilede oss til å forme en liturgi med trosuttrykk for hele mennesket. En liturgi der flere sanser er i bruk åpner opp for at flere kan ta del i liturgien (Torgauten, 2006, s.106). Eksempler på slike trosuttrykk kan være korsets tegn og bruk av lysgloben. Her kan alle delta, og menigheten får bevegde seg og tatt i bruk flere sanser (Torgauten, 2006, s.108).

4.5.3 Bruk av flere former for kommunikasjon og deltagelse

Torgauten gir mange råd til hvordan det kristne fellesskapet kan inkludere mennesker med ulike grader av utviklingshemming i kirkens gudstjeneste. Han er spesielt opptatt av at kirken bør supplere ordet med flere kommunikasjonsformer, og betydningen av deltagelse i møte med de utviklingshemmede. Monika Landmark understreker betydningen disse elementene har i møte med mennesker med utviklingshemming i sin avhandling "*Her har du hele meg Jesus*" (Landmark, 2011). Avhandlingen tar for seg uttrykk for kristen tro hos mennesker med psykisk utviklingshemming. I sin kvalitative studie har Landmark intervjuet 8 informanter der 6 er psykisk utviklingshemmet og 2 er spesialprester i Den norske kirke. I tillegg til dette har Landmark observert tre Tro og Lys-møter og to tilrettelagte gudstjenester i Den norske kirke.

I studien kommer det frem at mennesker med utviklingshemming uttrykker sin tro nettopp gjennom det sanseapparatet som de besitter. Derfor er det viktig at kirken supplerer ordet med flere kommunikasjonsformer slik at hver enkelt får uttrykt troen sin med sansene de har. Videre understreker Landmarks undersøkelse viktigheten av deltagelse. Utviklingshemmede lever troen i større grad gjennom praksis og sitt levde liv, enn gjennom det talte ord (Landmark, 2011, s.63). Derfor kan det være av stor betydning for de utviklingshemmede at

de blir tildelt rituelle eller andre reelle praktiske oppgaver i forbindelse gudstjenesten. Dermed får de uttrykt sin tro i praksis (Landmark, 2011, s.59). Dette kan både føre til at de utviklingshemmede føler seg mer inkludert, og at de får dele sine unike gaver med hele menighet. Det er nettopp dette Paulus sier er viktige i forbindelse med oppbyggingen av det kristne fellesskapet (1Kor 12, 21- 25, 1 Kor 12, 4-7 og 1 Kor 12, 11-13).

I avhandlingen fremkommer det indikasjoner på at det som er av størst betydning i forhold til at utviklingshemmede føler seg inkludert er at de har noen å feire gudstjenesten sammen med. Personer med utviklingshemming har som oftest med seg en nærpersion (tjenesteyter) når de er med på ulike aktiviteter selv om de i prinsippet kunne klart seg alene. Dette viser betydningen av at utviklingshemmede blir møtt av personer som de kan knytte kjennskap til og feire gudstjenesten sammen med (Landmark, 2011, s.65).

Det er enda et interessant forhold i Landmarks studie som jeg mener er relevant i forhold til min problemstilling. Landmark hadde en forutinntatt oppfatning om at i møte med den kristne tro så var utviklingshemmede mer opptatt av nærvær enn av kunnskap. I undersøkelsen kom det imidlertid frem at dette bare delvis stemte. Flere av Landmarks utviklingshemmede informanter var opptatt av å dele sin kunnskap om den kristne tro. Landmark mener at grunnen til dette kan være at kunnskapen som de utviklingshemmede besitter sjeldent blir etterspurt eller vist betydning. Når noen viser interesse for deres tanker og forståelse, slik som i dette tilfellet med intervjuundersøkelse, kan dette medføre et ønsket om å dele kunnskapen som de innehar (Landmark, 2011, s.57). Jeg mener denne observasjonen er meget interessant, og at den bør tas på alvor. Som nevnt i kapittel 3 så legemliggjør mennesker med utviklingshemming Guds visdom og makt (1 Kor 1, 18 – 2, 5). Dersom de utviklingshemmede har et iboende ønske om å fortelle om sin kunnskap bør kirken legge til rette for dette. Landmark poengterer i denne sammenhengen at det er viktig å huske på at utviklingshemmede ofte er prisgitt andre, og er dermed vant til å være mottakere av kunnskap og ferdigheter. Gitt informasjon kan derfor ofte tas i mot av utviklingshemmede som både absolutt og sann, uten at det blir gjort noen videre refleksjoner rundt den. Dersom kirken skal tilrettelegge for at de utviklingshemmede skal få dele sin kunnskap er det derfor viktig at det blir arrangert på slik måte at de utviklingshemmede får kommet frem med sine egne tanker rundt den kristne tro (Landmark, 2011, s.72). Landmark sier at gode måter å gjøre dette på kan for eksempel være å arrangere prekenen som en samtale mellom prest, diakon og en utviklingshemmet. Samtalen kan ta form som et vitnesbyrd fra talerstolen. En annen vri

kan være å gjenfortelle en bibeltekst gjennom skuespill og dramatisering for menigheten (Landmark, 2011, s.75). Det å legge til rette for dette er trolig ikke bare av verdi for menigheten som kan ta del i den betydningsfulle visdommen som de utviklingshemmede besitter, men også for de utviklingshemmede som får sosial bekreftelse gjennom å bidra med sin viktige innsikt.

4.5.4 Kan alle inkluderes i den ordinære gudstjenesten?

Torgauten sier at erfaringene viser at tilrettelagte gudstjenester oppleves godt for alle, både for de utviklingshemmede og funksjonsfriske. Dersom dette er tilfellet er min umiddelbare tanke at alle gudstjenester bør være tilrettelagte. Leif Arne Økland tar opp denne problematikken i sin avhandling *“Korleis skapa rom for gudstenedeltaking for alle?”* (Økland, 2011). Økland har i sin studie gjort 10 kvalitative intervju, 5 gruppeintervju med mennesker med utviklingshemming, og 5 intervju med utvalgte prester (Økland, 2011, s.7). Øklands utgangspunkt for oppgaven var spørsmålet: *“Kvifor kan ikke alle gudstjenester vera universelt utforma?”* (Økland, 2011, s.64). Som nevnt tidligere i dette kapitlet betyr dette i kirkelig sammenheng at alle skal kunne delta i kirkens ordinære tilbud uten særordninger. Økland er av den oppfatningen at dersom gudstjenesten skal være universell og inkludere alle, er det behov for tilrettelegging. Dette er de fleste av Øklands informanter enig i (Økland, 2011, s.73). Forenklete prekener, involvering av de utviklingshemmede på ulike måter, og gjenkjennbare ledd er viktige betingelser i møte med dette. Økland poengterer at gode relasjoner trolig er det viktigste i forbindelse med at de utviklingshemmede skal føle seg inkludert. Grunnen til dette er at gode relasjoner er avgjørende for at utviklingshemmede skal føle seg trygge og trives (Økland, 2011, s.65). Et par av Øklands funksjonsfriske informanter hevder imidlertid at gudstjenesten fungerer fint slik som den er på grunn av liturgiens faste og gjenkjennbare ledd. Som nevnt i kapittel 2 er dette viktige betingelser for at funksjonshemmede skal oppnå god læring.

Øklands informanter argumenterer for at dersom den ordinære gudstjenesten skal inkludere alle bør fokuset ligge på å skape gode relasjoner, og ikke på endringer og tilpasninger av gudstjenesten. Dersom man må velge mellom å justere gudstjenesten og å skape gode relasjoner, så er det sistnevnte viktigst. Det at kirken ikke klarer begge deler tolker Økland dit hen at det handler om at den ikke har nok ressurser (Økland, 2011, s.73).

Det kreves både tid og ressurser for å skape gode og tilrettelagte gudstjenester. Dette er to faktorer som det ofte er mangelvare av i kirken. Økland mener at man ikke skal vente på

ressurser for å sette i gang, men at man bør begynne i det små. Han hevder at en god måte å starte på er å integrere de utviklingshemmede i de differensierte tilbudene som allerede finnes i menigheten. Et eksempel på dette er familiegudstjenester. I disse gudstjenestene er det allerede satt inn ekstra ressurser, noe som kan gjøre det enklere å tilrettelegge for de utviklingshemmede (Økland, 2011, s.73). Øklands konklusjon rundt tanken om at alle gudstjenester burde være universelt utformet er at dette er for ambisiøst og ressurskrevende. Likevel mener han at kirken bør planlegge gudstjenestene på en slik måte at utviklingshemmede så langt det lar seg gjøre kan delta og bidra på sine premisser (Økland, 2011, s.80).

Et viktig spørsmål i denne sammenhengen er om slike tilrettelagte gudstjenester, der hele menigheten er samlet, er godt for alle slik som Torgauten forfekter? Her kan vi ta opp tråden fra kapittel 2 rundt integreringen av de utviklingshemmede barna i den vanlige grunnskolen etter HVPU-reformen. I Rønsen Ekebergs undersøkelse kom det blant annet frem at de integrerte barna ofte var alene om å ha sin diagnose, og dermed var de også alene med opplevelsen av å være utviklingshemmet. Til tross for at de utviklingshemmede påsto at de ikke følte seg ensomme, tror Rønsen Ekeberg at grunnen til dette er at de ikke har opplevd å være i et fellesskap med likesinnede. Man kan derfor spørre seg om det kan være en “fare” dersom kirken bare fokuserer på å inkludere de utviklingshemmede i de ordinære fellesskapene og ikke i de segregerte tilbudene? Det kan vi ikke utelukke. Landmark har i sitt daglige samspill med utviklingshemmede sett betydningen og behovet de har for også å være i et fellesskap med likesinnede. De utviklingshemmede har en større forståelse for hverandres utfordringer og behov, siden de selv kjenner utfordringen direkte på kroppen (Landmark, 2011, s.78). Etter min mening bør Rønsen Ekeberg være forsiktig med å undervurdere svaret som de utviklingshemmede gav. Det er viktig å huske på at alle har ulik virkelighetsoppfatning. Til tross for at det ut ifra funksjonsfriskes virkelighetsforståelse er naturlig å tenke at utviklingshemmede følte seg ensomme, kan deres reelle opplevelse være en helt annen. Som vi så i kapittel 3 irttesetter Paulus den verdslige visdommen med Guds dårskap (1 Kor 1, 18 – 2, 5). Det er derfor viktig at funksjonsfriske med sin “visdom” ikke dømmer dem som de oppfatter som mindre intellektuelle og svake.

Jeg mener at kirken bør legge fokuset på å inkludere de utviklingshemmede i de ordinære tilbudene. Dette samsvarer bedre med teologien skissert i kapittel 3. Paulus gav klar beskjed om at fellesskapet ikke er helt dersom ikke alle er tilstede (1 Kor 12, 21-26). Gud ønsker at vi

skal bygge fellesskapet sammen. Dette bør kirken ta på alvor. Kirken er avhengig av de utviklingshemmede for å komme nærmere Gud, og hverandre. Et fellestrekk for de ordinære gudstjenestene i Den norske kirke er at alle er samlet, men alle sitter på hver sin benkerad og satt på spissen, verken ser eller bryr seg om hverandre (Landmark, 2011, s.66). De utviklingshemmede kan hjelpe oss til å slippe maskene våre, fjerne fasaden, og komme frem slik vi egentlig er. Ved å legge fra seg maskene blir alle mer like. Vi oppdager at alle har noe i bagasjen, og at vi trenger hjelp av hverandre. På denne måten blir det mer rom for alle (Torgauten, 2006, s.31).

Vennskap og relasjoner er som nevnt noen av de viktigste faktorene for at de utviklingshemmede skal trives og føle seg inkludert. Derfor er det kanskje her kirken bør starte sitt inkluderende arbeid. Jeg tror at det for utviklingshemmede er som for alle andre mennesker; det viktigste i møte med å føle seg inkludert er at man bli sett, møtt og anerkjent. Jeg tror vi kommer et langt stykke på vei med et vennlig smil, en åpen holdning, og ikke minst gjennom en atmosfære som viser at det er rom for alle. Viktigheten av dette blir understreket av Yong som hevder at mye av lidelsen ved å være funksjonshemmet handler om å ikke være sosialt akseptert og inkludert. Dersom kirken ikke har mulighet til å både lage et tilrettelagt opplegg og knytte relasjoner, så mener jeg det sistnevnte er absolutt viktigst. Dette støttes av at til tross for god fysisk og tilrettelagt integrering i samfunnet etter HVPU-reformen føler de utviklingshemmede seg likevel ensomme og ekskluderte (kapittel 2).

4.6 Oppsummering

Dette kapittelet har belyst underproblemstilling nummer tre: *Hvordan kan lokale menigheter skape et mer inkluderende tilbud for mennesker med psykisk utviklingshemming?* Både Den norske stat og kirke har ønsker og mål om å sikre utviklingshemmedes tros- og livssyn. Dette kommer til uttrykk gjennom offentlige føringer og lovverk, samt kirkelige visjoner. I tillegg har kirken et diakonalt ansvar for å være et inkluderende fellesskap. Til tross for dette sliter både stat og kirke med å inkludere de utviklingshemmede på en god og naturlig måte.

Kapittelet har også tatt for seg den store betydningen holdninger og kunnskap kan ha i møte med å skape et inkluderende fellesskap. Dette er faktorer som styrer våre handlinger både bevisst og ubevisst. Kirken har gjennom historien hatt et ganske negativt syn på

mennesker med utviklingshemming, og derfor er det viktig at man tar et oppgjør med eventuelle forutinntatte holdninger.

Til slutt i kapitlet har vi sett på to forslag til hvordan man kan inkludere de utviklingshemmede i kirkens fellesskap. Det ene forslaget er Tro og Lys-fellesskapet. Dette er et fellesskap bestående av utviklingshemmede og deres venner og familie. Bevegelsen ønsker å hjelpe utviklingshemmede og deres familie til å finne sin plass i kirke og samfunn. Det andre forslaget vi har sett på er Torgautens partiske råd til hvordan man kan skape en god og inkluderende gudstjeneste. Torgauten legger stor vekt på å supplere ordet med flere kommunikasjonsformer og betydningen av deltagelse. Slike tilrettelagte gudstjenester hevder han er godt for alle, både utviklingshemmede og funksjonsfriske. Tilrettelagte gudstjenester krever imidlertid tid og ressurser. Derfor vil det antagelig være for ambisiøst å tilrettelegge alle gudstjenester. Likevel bør kirken begynne i det små. En av de viktigste faktorene for at utviklingshemmede skal føle seg inkludert er vennskap og relasjoner. Derfor er det viktig å møte de utviklingshemmede med et åpent, vennlig og inkluderende sinn. Dette trenger nødvendigvis ikke å kreve så mye, og kan derfor være en god start.

5 Avslutning

Dette kapittelet avrunder og oppsummerer masteoppgaven. I den første seksjonen (5.1) oppsummeres de viktigste momentene og funnene fra kapittel 2, 3 og 4. Den andre seksjonen (5.2) gir et lite utblikk over kirkens utfordringer og muligheter.

5.1 Oppsummering

I denne oppgaven har jeg tatt for meg hvordan kirken i lys av en teologisk forståelse av funksjonshemming kan inkludere mennesker med psykisk utviklingshemming i kirkens fellesskap. Hovedproblemstillingen var: *Hvordan kan kirken skape et mer inkluderende tilbud for mennesker med psykisk utviklingshemming med basis i en teologisk forståelse av funksjonshemming?* For å besvare denne problemstillingen har jeg benyttet Brownings metode. Med bakgrunn i denne metoden har oppgaven blitt delt inn i tre hoveddeler. I hver del har jeg definert en underproblemstilling som støtter opp under hovedproblemstillingen.

Den første hoveddelen (kapittel 2) tar for seg den første underproblemstillingen: *Hva er psykisk utviklingshemming og hva er deres situasjon i dag?* Mennesker med psykisk utviklingshemming rommer mange og svært ulike tilstander. Individuene som innehar diagnosen kan være alt fra multihandicappet til bare å ha små utviklingsforstyrrelser. Det er imidlertid gjennomgående at de har en redusert kognitiv funksjon. Dette har som oftest konsekvenser for individets læring og utvikling. Deres fysiske og kognitive reduksjoner har gjennom historien ført til at de ofte har blitt sett på som annerledes. Utviklingshemmede har blitt stigmatisert og marginalisert, og ofte vært offer for krenkende og uverdige behandling av kirken og samfunnet generelt. For å skjerme samfunnet for mennesker med utviklingshemming ble de i en årrekke plassert på segregerte institusjoner. Avsløringen av de elendige forholdene på disse institusjonene resulterte i en rekke diskusjoner og debatter. Først i 1991 kom HVPU-reformen. Det offentlige søkte med denne reformen å integrere de utviklingshemmede tilbake i samfunnet og gi dem en mer normalisert hverdag. Gjennom reformen ble ansvaret for de utviklingshemmede overført fra fylkeskommunen til den enkelte kommune. Kirken fikk i denne sammenhengen et særskilt ansvar. Grunnen til dette var at Den norske kirke var en statskirke, og det offentlige kunne derfor legge føringen for kirkens praksis og ansvar ovenfor utviklingshemmede.

Utviklingshemmedes situasjon i dag over 20 år etter innføringen av HVPU-reformen tyder på at dens mål om å skape en mer integrert og normalisert hverdag ikke har blitt nådd. Selv om de utviklingshemmede til en viss grad er fysisk tilbakeintegrert i samfunnet synes de fremdeles å være en isolert gruppe. Kirken sliter på sin side med å finne sin nye rolle, og har problemer med å følge sin egen visjonen om å være en kirke der det er rom for alle. Mange kirker har kommet et godt stykke på vei, men det er fremdeles en lang vei å gå før de utviklingshemmede er en like naturlig del som de funksjonsfriske i kirkens fellesskap.

Kapittel 3 tar for seg den andre underproblemstillingen: *Hvordan kan funksjonshemming forstås ut ifra et teologisk perspektiv?* En viktig kilde i dette kapittelet er Amos Yong og hans teologiske forståelse av funksjonshemmede. Et av de viktigste punktene i Yongs teologiske forståelse er funksjonshemmedes sentrale plass og viktige bidrag i det kristne fellesskapet. Den teologiske begrunnelsen for dette synet fremkommer ved å se på sentrale bibelske tekster ut ifra perspektivet til mennesker med funksjonshemming. Ved å gjøre dette mener Yong at Bibelen løfter frem utviklingshemmedes menneskeverd og eksistens, og forfekter deres rettmessige plass i kirken og samfunnet generelt.

Kapittel 3 starter med å ta et oppgjør med tolkninger av to bibeltekster fra Det gamle testamentet (3 Mos 21, 17-23 og 5 Mos 28, 15-68). Disse tolkningene har gjennom historien bidratt til stigmatisering og marginalisering av mennesker med funksjonshemming. Bibeltekstene har blitt tolket dit hen at funksjonshemmede er syndige mennesker som ikke er “gode nok” ovenfor Gud med mindre deres avvik og lyter blir fjernet eller helbredet. Yong tar et oppgjør med disse tolkningene ved å se på tekster fra både Det gamle og Det nye testamentet gjennom perspektivet til funksjonshemmede. Ved å gjøre dette fremkommer det en tolkning som opphøyer funksjonshemmedes eksistens og menneskeverd. Historien om Job, Filip og den etiopiske hoffmannen (Apg 8, 26-40), og historien om Sakkeus (Luk 19, 1-10) er gode eksempler på dette. Deres eksistens blir opphøyet, og de blir innlemmet i Guds rike til tross for deres mangler og skavanker.

Yong mener Bibelen sier at funksjonshemmede mennesker har en essensiell betydningen i kirken og det kristne fellesskapet. Bakgrunnen for dette er Paulus teologi for de svake. I 1 Kor 12, 21-26 blir det kristne fellesskapet fremstilt som Kristi legeme. Paulus tydeliggjør i denne teksten at dersom Kristi legeme skal være sunt og fungere optimalt må alle lemmene være tilstede og jobbe sammen. I denne sammenhengen er de svake av stor betydning. Paulus bruker i teksten ordet “svak”, men Yong påstår at disse versene også er tiltenkt mennesker

med funksjonshemming. Yong kobler videre disse versene sammen med 1 Kor 12, 4-7 og 1 Kor 12, 11-13 som omhandler de ulike nådegavene. Versene sier at Ånden gir gaver til alle uansett handikap og funksjonsnivå. Når disse versene blir sett i lys av hverandre mener Yong at beskjednen er klar og tydelig. Alle er like viktige i det kristne fellesskapet. Ånden gir gaver til alle kirkens medlemmer, og dersom man tar Paulus på ordet er kanskje Ånden sterkest tilstede hos de svake. Derfor må ikke det "svakeste lem" ekskluderes fra det kristne fellesskapet.

Yong mener at Paulus teologi for de svake ikke bare omfatter funksjonshemmede, men også mennesker med psykisk utviklingshemming. Den teologiske bakgrunnen for denne påstanden er 1 Kor 1, 18 - 2, 5. I denne teksten irettesetter Paulus menneskers visdom med Guds dårskap. For å gjøre de vise og sterke til "skamme" (v.28) har Gud utvalgt de som med verdens øyne sees på som "dårskap" (v.28). Ettersom mennesker med psykisk utviklingshemming blir sett på som verdens dårskap hevder Yong at det er svært sannsynlig at Gud har valgt å legemliggjøre sin visdom og makt gjennom dem. Videre kobles denne bibelteksten og forståelsen sammen med Jesu korsfestelse. Yong hevder at psykisk utviklingshemmede retorisk sett kan sammenlignes med den korsfeste Kristus. Grunnen til dette er at korsfestede personer på Jesu tid ble sett på som noe av det mest ynkelige og foraktede i verden, akkurat slik som mennesker med psykisk utviklingshemming. Den korsfeste Kristus er det ytterste eksempelet på Guds dårskap og svakhet, samtidig som det peker på verdens feilaktige antagelser rundt visdom og makt. Han hevder derfor at psykisk utviklingshemmede er forbilledlige ettersom de reflekterer Guds visdom og Kirsti verk. Mennesker med fysiske og kognitive svekkelser blir i Paulus teologi for de svake oppfattet som hjertet av det kristne fellesskapet, og de bør derfor bli vist ære og respekt.

Kapittel 3 tar til slutt for seg Yongs syn på eskatologien. Yong mener det er kontinuitet mellom Jesu oppstandne og inkarnerte kropp. Jesus tok med seg erfaringene og merkene fra det jordiske livet inn i det nye himmelske livet. Påstanden begrunnes med bibeltekstene Joh 20, 20 og Joh 20, 25-27 der Jesus viser sin merkede kropp for disiplene etter oppstandelsen. Yong hevder merkene har skiftete verdi. De representerer ikke lenger svakhet og lidelse, men reflekterer nå det nye himmelske legemet. Yong mener det ikke bare er Jesus som bærer med seg merkene fra det jordiske livet inn i himmelriket, men også alle oppstandne mennesker. Her begrunner Yong påstanden med historien om det eskatologiske gjestebudet i Luk 14. Sett i lys av den profetiske tradisjonen av det eskatologiske måltidet (Jes 25, 6-9, Jes 56, 7-8 og

Jes 65, 13-16) mener Yong at denne teksten viser at funksjonhemmede kommer inn i det Guds rike akkurat slik som de er. Lidelsen ved å være funksjonhemmet er dermed fjernet i det eskatologiske livet. Grunnen til dette er ifølge Yong at de sosiale barrierene som stigmatiserer mennesker med funksjonshemming ikke er tilstede i det nye livet.

Yong viser oss hvordan funksjonshemmede mennesker kan tjene som teologisk norm i møte med hvordan verden blir dømt. Her tar han utgangspunkt i Matt 25, 31-45. I denne teksten blir “alle folkeslag” (v.32) dømt etter hvordan de behandler “mine minste søsken” (v.40). Sett i lys av Paulus teologi for de svake og Kristi lidelsehistorie undervist i Hebr mener Yong det er sannsynlig at Gud er legemlig tilstede i livene til alle svake, marginaliserte og funksjonshemmede. Mennesker med funksjonshemming kan dermed være kanaler for Guds nærvær og frelse. Bibelteksten kan tolkes slik at “alle folkeslag” blir dømt etter hvordan svake og marginaliserte blir behandlet. Dette utfordrer kirken og det kristne fellesskapet til å være oppmerksomme på den urett som blir begått ovenfor svake og marginaliserte mennesker.

Synet på oppstandelsen og det eskatologiske livet er imidlertid et omstridt tema. Teologen R. T. Mullins ser på Yongs teologiske forståelse av oppstandelsen som bekymringsfull. Grunnen til dette er at han mener at forståelsen verken tar funksjonshemmede på alvor eller har holdbare argumenter. Yong hevder at det er kontinuitet mellom den inkarnerte og den oppstandne kroppen. Oppstandelsen fjerner ikke “arrene” som funksjonshemmede besitter, men gir dem heller en ny verdi. Mullins hevder at Yongs syn på oppstandelsen stammer fra Teologen Stanley Hauerwas. Hauerwas påstår at dersom funksjonshemmingene fjernes vil individets personlighet elimineres. Påstanden tar form som et sannhetskrav, noe som betyr at et moteksempel fører til at påstanden er falsk. Mullins har flere gode argumenter til at Hauerwas' påstand bør forkastes. Han hevder Yong må kvitte seg med påstanden og artikulere flere faktorer dersom hans forståelse av oppstandelsen skal være troverdig og holdbar.

Kapittel 4 tar for seg den tredje underproblemstillingen: *Hvordan kan lokale menigheter skape et mer inkluderende tilbud for mennesker med psykisk utviklingshemming?* Vi har sett at både kirken og staten ønsker å ivareta de utviklingshemmedes tros- og livssyn. Det har blitt vedtatt et lovverk og en rekke offentlige føringer som skal ivareta de utviklingshemmedes åndelighet og integrering i samfunnet. I tillegg har Den norske kirke selv vedtatt visjoner og mål for å være en kirke som inkluderer alle. Det er imidlertid ikke bare offentlige føringer og kirkens interne mål som skal bidra til at kirken tar utviklingshemmede på alvor, men også det

diakonale perspektivet. Det teologiske utgangspunktet for kirkens diakoni ligger i oppdraget som Gud har gitt kirken og dens medlemmer i møte med å ta vare på hverandre og skaperverket.

Til tross for offentlige føringer og kirkens diakonale ansvar sliter kirken med å skape et fellesskap der det er rom for alle. Etter min mening kan dette skyldes forutinntatte og “gamle” holdninger til mennesker med funksjonshemming. Holdninger blir ofte ureflektert overført fra familie og venner, og preger vårt tanke og handlingsmønster både bevisst og ubevisst. Kirken har gjennom historien hatt et ganske negativt syn på mennesker med funksjonshemming. For å skape et mer inkluderende fellesskap kan det derfor være viktig å ta et oppgjør med forutinntatte og potensielle ubevisste tanker. I møte med dette er innsikt og kunnskap viktige faktorer.

Et godt og inkluderende fellesskap krever dessuten praktiske endringer. Vi har i kapittel 4 sett på to forslag til hvordan man kan inkludere de utviklingshemmede i kirkens gudstjeneste. Det første forslaget er hentet fra Tro og Lys-bevegelsen. Denne bevegelsen søker å hjelpe utviklingshemmede og deres familier til å finne sin plass i kirke og samfunn. Det andre forslaget er hentet fra Tor Ivar Torgautens bok *“Sammen skal vi bygge menighet”* (Torgauten, 2006). I boken kommer Torgauten med en rekke praktiske tips og råd til hvordan man kan skape en gudstjeneste som inkluderer alle. Torgauten er spesielt opptatt av at kirken skal supplere “ordet” med flere kommunikasjonsformer og betydningen deltagelse har imøte med de utviklingshemmede. Han hevder at slike tilrettelagte gudstjenester er godt for alle, og ikke bare mennesker med utviklingshemming. Ideelt sett burde derfor alle gudstjenester være tilrettelagte. Kirken har imidlertid svært sjelden verken tid eller resurser til å tilrettelegge alle gudstjenestene for deres medlemmer. Behovene kan være mange og kreve mye. Kirken bør likevel starte i det små. Det fremkommer fra kapittel 2, 3 og 4 at det for mennesker med utviklingshemming sannsynligvis er viktigst å bli møtt, sett og akseptert for å føle seg inkludert. Derfor er det her kirken bør starte sin inkluderende praksis.

5.2 Utblikk

Det er liten tvil om at kirken i det store og hele ikke har nok fokus på inkludering av utviklingshemmede i de ordinære tilbudene. Vi kan omtrent gå på en hvilken som helst gudstjeneste uten å observere én eneste utviklingshemmet. Hvorfor er det slik? Jeg tror mange funksjonsfriske har den forutinntatte holdningen at utviklingshemmede er hemmende for det

åndelige og sosiale fellesskapet. I tillegg tror jeg at ordet *tilrettelegging* i kirkelig sammenheng ofte er negativt ladet for folk flest. Man tror at tilrettelegging handler om å gi avkall på tradisjoner og gamle ritualer. Det gamle er trygt, og det nye er fremmed. Dette kan være skremmende. Mange er nok dessuten av den oppfatningen at tilrettelegging for utviklingshemmede kun gavner de utviklinghemmede selv. Hvorfor skal man arbeide for å inkludere de utviklingshemmede når man ikke får noe igjen selv? Dette tror jeg er én av grunnene til at utviklingshemmede sjelden er å se i kirkens ordinære tilbud. Jeg mener dermed det er viktig at funksjonsfriske får øynene opp for de uoppdagede skattene, de utviklingshemmede. Hvordan skal man klare dette? Jeg tror endringen *først* må springe ut ifra et teologisk og diakonalt perspektiv. Menighetens ledere har et særskilt ansvar i denne sammenhengen. Kirken bør legge et større fokus på det teologiske og diakonale perspektivet i forkynnelse og undervisning.

6 Litteraturliste

Alb, Martin, “For whenever I Am Weak, Then I Am strong: Disability in Paul’s Epistles” i Avalos, Hector et al. (red.), *This Abled Body*. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2007: 145-158

Bibelen, Det Norske Bibelselskap, 2011

Browning, Don S., *A fundamental practical theology*. Mineapolis: Augsburg Fortress, 1991

Dahle, Sølvi, “Et historisk riss” i Torgauten, Tor Ivar et al. (red.), *Utviklingshemming og tros- og livssynsutøvelse*. Oslo: Universitetsforlaget, 2010: 31-40

Det store norske leksikon, “Holdning”

<http://snl.no/holdning> (25.09.12)

Edøy, Torill, *En kirke for alle - Funksjonshemmede i kirken*. Oslo: Verbum, 2000

Ekeberg, Torill Rønsen, *Til ensomhet?: Tanker og forskning om integrering av utviklingshemmede*. Jaren: Brandbu: skolepsykologi, 1995

Jordheim, Kari, “Plan for diakoni i Den norske kirke – en presentasjon” i Johannessen, Kai Ingolf et al. (red.), *Diakoni, en kritisk lesebok*. Trondheim: Tapir akademisk forlag, 2009: 13-26

Kirkerådet, *Deltakelse og tilhørighet - Inkludering av mennesker med utviklingshemning i tros- og livssynssamfunn*. Oslo: 2009

Kirkerådet, *Likeverd inkludering og tilrettelegging, En uttalelse fra Kirkerådet vedtatt 15. november 2009 - Den norske kirkes betjening av mennesker med utviklingshemning*. Oslo: 2009

Kirkerådet, *Plan for diakon i den norske kirke*. Oslo: 1997

Kirkerådet, *Plan for diakoni i Den norske kirke*. Oslo: 2008

Landmark, Monica, *Her har du hele meg, Jesus*. Oslo: Diakonhjemmet, Masteravhandling i diakoni, 2011

Melcher, Sarah J., “A tale of Two Euchs: Isaiah 56: 1-8 and Acts 8: 26-40” i Moss, Candia R. et al. (red.), *Disabilit studies and biblical literature*. Basingstoke: Palgrave Macmillian, 2011: 117-128

Melcher, Sarah J., “Visualizing the Perfect cult: The Priestly Rationale for exclusion” i Eislands, Nancy L. et al. (red.), *Human Disability and The Service of God*. Nashville: Abingdom press, 1998: 55-71

Melcher, Sarah J., “With Whom Do the Disable Associate? - Methaphorical Interplay in the Latter Prophets” i Avalos, Hector et al. (red.), *This Abled Body*. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2007: 115-129

Melgård, Torhild, “Utviklingshemming” i Eknes, Jarle et al. (red.), *Utviklingshemming og psykisk helse*. Oslo: Universitetsforlaget, 2000: 11-32

Meyer, Jan, “Mennesker med utviklingshemming og sosialkapital” i Bjørnrå, Turid Helene et al. (red.), *Utviklingshemming, Autonomi og Avhengighet*. Oslo: Universitetforlaget, 2008: 58-70

Moltmann, Jürgen, “Liberate Yourselves by Accepting One Another” i Eislands, Nany L. et al. (red.), *Human Disability and The Service of God*. Nashville: Abingdom press, 1998: 105-122

Mullins, R. T., “Some difficulties for Amos Yong`s disability theology of the resurrection”, *Ars Disputandi*, 2011: 24-32

<http://www.ArsDisputandi.org> (29.10.2012)

Naku, “Diagnose: Psykisk utviklingshemming og ICD-10”

<http://naku.no/node/195> (02.03.2012)

Ogletree, Thomas W., “Grounding Theology in Practice”, *The Christian century*, Oct 14, 1992: 904-910

<http://www.religion-online.org/showarticle.asp?title=50> (05.10.2012)

Regjeringen.no, “HVPU-reformen”

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ad/dok/nouer/2001/nou-2001-22/20/10.html> (02.03.12)

Skjevesland, Olav, *Invitasjon til praktisk teologi*. Oslo: Luther forlag, 1999

Tischendorf, Maren Flotve, *En kirke for alle*. Oslo: Menighetsfakultetet, Spesialavhandling i teologi, 2008

Torgauten, Tor Ivar, “Kunsten å skape den Gode møteplass for alle” i Torgauten, Tor Ivar et al. (red.), *I samme fellesskap - Håndbok for inkluderende konfirmantarbeid*. Oslo: IKO-Forlaget AS, 2009: 26-31

Torgauten, Tor Ivar, “Lovverk og offentlige føringer” i Torgauten, Tor Ivar et al. (red.), *Utviklingshemming og tros- og livssynsutøvelse*. Oslo: Universitetsforlaget, 2010: 47-57

Torgauten, Tor Ivar, *Sammen skal vi bygge menighet*. Oslo: Verbum, 2006

Tro og Lys, ”Førsteveiledning”

<http://www.trooglys.no/forstenyen.htm> (06.10.12)

Tro og Lys, “Historie”

<http://trooglys.no/historie.htm> (24.10.12)

Tro og Lys, “Hva er tro og lys?”

<http://www.trooglys.no/hvaertrooglysny.htm> (05.10.12)

Tøssebro, Jan, *En bedre hverdag - Utviklingshemmedes levekår etter HVPU- reformen*, Oslo: Kommuneforlaget, 1996

Tøssebro, Jan, *Hva er funksjonshemming*. Oslo: Universitetsforlaget, 2010

Yong, Amos, *The Bible, Disability And the Church - A new vision of the people of god*. Grand Rapids, Michigan: Erdmans Publishing Co, 2011

Økland, Leif Arne, *Korleis skapa rom for gudstenestedeltaking for alle?* Oslo: Diakonhjemmet, Masteravhandling i diakoni, 2011